

Lastensuojelun laatusuositus

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8

Lastensuojelun laatusuositus

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö

ISBN: 978-952-00-4067-3

Kannen kuvat: Tuula Holopainen, Irmeli Huhtala, Kuvatoimisto Rodeo, Shutterstock

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2019

Kuvailulehti

Julkaisija	Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto	31.10.2019
Tekijät	Marjo Malja, Aila Puustinen-Korhonen, Päivi Petrelius, Pia Eriksson (toimitus)	
Julkaisun nimi	Lastensuojelun laatusuositus	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8	
ISBN PDF	978-952-00-4067-3	ISSN PDF 1797-9854
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4067-3	
Sivumäärä	83	Kieli suomi
Asiasanat	lapset, nuoret, lastensuojelu, laatu	
Tiivistelmä	<p>Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto antoivat Suomen ensimmäisen lastensuojelun laatusuosituksen yhdessä vuonna 2014 (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4). Laatusuositus on päivitetty huomioiden lapsiperhepalvelujen muutosohjelmassa tehty lastensuojelun yhteiskehittämistyö. Laatusuositus on tarkoitettu ohjaamaan lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön tekemistä ja järjestämistä.</p> <p>Keskeisiä lisäyksiä edelliseen laatusuositukseen ovat sijaishuollon laatukriteerit ja valvonta. Lastensuojelun toteuttaminen moniammatillisesti korostuu nyt aiempaa enemmän. Suositus tukee monialaisen työskentelyn tiimirakenteen kehittämistä. Suojelutehtävän nähdään parhaiten toteutuvan lasten, nuorten ja heidän läheistensä sekä työntekijöiden keskinäiseen luottamukseen perustuvana yhteistyönä. Moniammatillinen tiimi kokoaa lapsen ja vanhempien tarvitseman tuen eheäksi palvelukokonaisuudeksi.</p> <p>Suosituksessa kuvataan lastensuojelutyötä ohjaavat periaatteet sekä itse suositukset seuraaviin osioihin jaettuna: osallisuus, palvelujärjestelmä, lastensuojelun ammattilaiset ja työyhteisöt, palvelutarpeen arviointi sekä sijaishuollon laatukriteerit ja valvonta.</p> <p>Sijaishuollon laatukriteerit ovat toimittaneet Pia Eriksson, Jaana Tervo ja Riitta Laakso (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos) sekä Susanna Hoikkala (Lastensuojelun Keskusliitto).</p>	
Kustantaja	Sosiaali- ja terveysministeriö	
Julkaisun jakaja/ myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Social- och hälsovårdsministeriet och Kommunförbundet	31.10.2019
Författare	Marjo Malja, Aila Puustinen-Korhonen, Päivi Petrelius, Pia Eriksson (red.)	
Publikationens titel	Kvalitetsrekommendation för barnskyddet	
Publikationsseriens namn och nummer	Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2019:8	
ISBN PDF	978-952-00-4067-3	ISSN PDF 1797-9854
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4067-3	
Sidantal	83	Språk finska
Nyckelord	barn, ungdomar, barnskydd, kvalitet	
Referat	<p>Social- och hälsovårdsministeriet och Finlands Kommunförbund gav tillsammans ut Finlands första kvalitetsrekommendation för barnskyddet 2014 (Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2014:5). Kvalitetsrekommendationen har uppdaterats med beaktande av det gemensamma arbetet för utveckling av barnskyddet som skett inom ramen för programmet för utveckling av barn- och familjetjänster. Kvalitetsrekommendationen är avsedd att styra utförandet och organiseringen av ett barn- och familjeinriktat barnskyddsarbete.</p> <p>Viktiga tillägg till den tidigare kvalitetsrekommendationen är kvalitetskriterier för och tillsyn över vård utom hemmet. Att barnskyddet genomförs på ett multidisciplinärt sätt betonas nu mer än tidigare. Rekommendationen stöder utveckling av en teamstruktur baserad på multidisciplinärt arbete. Det anses att skyddsuppdraget genomförs bäst genom ett samarbete som baserar sig på ömsesidigt förtroende mellan barnen, ungdomarna, deras närstående och de som arbetar inom barnskyddet. Ett multidisciplinärt team samlar det stöd som barnen och föräldrarna behöver i en sammanhängande tjänstehelhet.</p> <p>I rekommendationen beskrivs de principer som styr barnskyddsarbetet samt själva rekommendationerna uppdelade i följande avsnitt: delaktighet, servicesystemet, de yrkesutbildade personerna och arbetsorganisationerna inom barnskyddet, bedömning av servicebehovet samt kvalitetskriterier för och tillsyn över vård utom hemmet.</p> <p>Kvalitetskriterierna för vård utom hemmet har redigerats av Pia Eriksson, Jaana Tervo och Riitta Laakso (Institutet för hälsa och välfärd) samt Susanna Hoikkala (Centralförbundet för Barnskydd).</p>	
Förläggare	Social- och hälsovårdsministeriet	
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Description sheet

Published by	Ministry of Social Affairs and Health and Association of Finnish Local and Regional Authorities		31 October 2019
Authors	Marjo Malja, Aila Puustinen-Korhonen, Päivi Petrelius, Pia Eriksson (eds.)		
Title of publication	Quality recommendation for child welfare		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 2019:8		
ISBN PDF	978-952-00-4067-3	ISSN (PDF)	1797-9854
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4067-3		
Pages	83	Language	Finnish
Keywords	children, young people, child welfare, quality		
<p>Abstract</p> <p>In 2014, the Ministry of Social Affairs and Health and the Association of Finnish Local and Regional Authorities issued a quality recommendation for child welfare for the first time (Ministry of Social Affairs and Health Publications 2014:6). The quality recommendation has been now updated, taking into account the cooperation work for child welfare carried out under the Programme to address child and family services. The quality recommendation is intended to guide the child welfare work concerning families and children and to support its organisation.</p> <p>The previous recommendation has been supplemented with quality criteria for substitute care and its monitoring. Multi-professional cooperation in child welfare work is now emphasised more than before. The recommendation supports the development of multi-sectoral team structures. According to the recommendation, the obligation to protect children is best met when there is cooperation and trust between the children and young people concerned, those close to them and the employees. A multi-professional team combines the support measures into a coherent service package that meets the needs of the children and their parents.</p> <p>The recommendation describes the principles guiding the child welfare work by categorising them as follows: inclusion, service system, professionals and work communities in child welfare work, assessment of the need for services, and quality criteria for substitute care and its monitoring.</p> <p>The quality criteria for substitute care was edited by Pia Eriksson, Jaana Tervo and Riitta Laakso (National Institute for Health and Welfare) and Susanna Hoikkala (Central Union for Child Welfare).</p>			
Publisher	Ministry of Social Affairs and Health		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

LUKIJALLE	9
1 Lastensuojelutyötä ohjaavat periaatteet	11
1.1 Asiakkaiden ihmisarvo ja perusoikeudet.....	12
1.2 Lapsen etu.....	13
1.3 Vuorovaikutus.....	15
1.4 Ammattihenkilöstön työn laatu.....	16
1.5 Vastuulliset päätökset ja toimintakulttuuri	16
2 Osallisuus	18
3 Lastensuojelu osana lasten, nuorten ja perheiden palvelujärjestelmää	23
2.1 Yhteistyö asiakastasolla.....	24
2.2 Johdon tehtävät.....	25
4 Lastensuojelun ammattilaiset ja työyhteisöt	28
5 Arviointi asiakkuuden aikana	35
6 Sijaishuollon laatukriteerit	38
7 Sijaishuollon valvonta	39
8 Laatusuosituksen toteutumisen seuranta ja arviointi	40
Keskeiset käsitteet	41
Liitteet	45
Lähteet	82

LUKIJALLE

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto antoivat Suomen ensimmäisen lastensuojelun laatusuosituksen yhdessä vuonna 2014 (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4). Ensimmäisen laatusuosituksen sisältö on edelleen perustaltaan ajankohtainen. Viimeisten neljän vuoden aikana lastensuojelua on kehitetty laajassa yhteistyössä kuntien, maakuntien ja valtakunnallisten toimijoiden kanssa. Lapsi- ja perhepalvelujen muutoshjelmassa vuosina 2016–2018 on muun muassa tuotettu laatukriteerit sijaishuoltoon. Sijaishuollon laatukriteerit on toimitettu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Lastensuojelun Keskusliiton yhteistyönä. Moniääniseen prosessiin on osallistunut laajasti julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin asiantuntijoita, palveluntuottajia sekä kokemusasiantuntijoita. Laatusuosituksesta tulee entistä kattavampi ja vaikuttavampi, kun siinä huomioidaan yhteiskehittämisen tulokset. Näin muutoshjelmassa lastensuojelun yhteiskehittämisessä syntyneet sisällöt on tarkoituksenmukaista tuoda tarkentamaan ja syventämään jo annetun laatusuosituksen sisältöä.

Päivitetty laatusuositus korostaa entistä vahvemmin ihmissuhdeperustaista, lapsilähtöistä ja lapsen oikeuksista huolehtivaa työskentelyä. Suojelutehtävä toteutuu parhaiten lasten, nuorten ja heidän läheistensä sekä työntekijöiden keskinäiseen luottamukseen perustuva yhteistyönä. Lastensuojelun toteuttaminen moniammatillisesti korostuu nyt aiempaa enemmän. Suositus tukee monialaisen työskentelyn tiimirakenteen kehittämistä. Moniammatillisen tiimin tarkoitus on koota lapsen ja vanhempien tarvitsema tuki eheäksi palvelukokonaisuudeksi.

Lastensuojelun laatusuositus on tarkoitettu ohjaamaan lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön tekemistä ja järjestämistä. Laatusuositukseen perehtyminen on tarpeellista:

- kaikille lastensuojelun nykyisille ja tuleville ammattilaisille
- kaikille lastensuojelun kanssa tekemisissä oleville ammattilaisille
- lastensuojelun esimiehille
- lastensuojelun resursseista päättävälle virkamiehille ja luottamushenkilöille.

Laatusuositus on tarkoitettu myös lapsille ja perheille sekä heidän läheisilleen. Laatusuosituksessa keskitytään lastensuojelun laadun kannalta tässä ajassa tärkeimmiksi näyttäytyviin asioihin ja se on tarkoitettu aika ajoin uudistuvaksi.

Kiitokset kaikille päivitettyyn suosituksen sisältöjä tuottaneille!

Kirsi Varhila,
Kansliapäällikkö

Hanna Tainio,
Varatoimitusjohtaja

Kari Ilmonen,
Johtaja,
STM

Tarja Myllärinen,
Johtaja,
Suomen Kuntaliitto

Lokakuu 2019

1 Lastensuojelutyötä ohjaavat periaatteet

Eettiset periaatteet läpäisevät kaiken lastensuojelutyön ja laatusuosituksen tavoitteet.

Lastensuojelua kehitettäessä pitää tarkistaa, miten eettisesti kestäviä ratkaisut ovat. Jokaisen lastensuojelutyötä tekevän ammattilaisen ja työyhteisön tulisi tarkastella, mitä eettiset periaatteet tarkoittavat omassa työtehtävässä ja työyhteisössä. Lastensuojelutyötä ohjaviin keskeisiin periaatteisiin sitoutuminen vahvistaa oikeanlaisen tuen tarjoamista oikeaan aikaan.

PERUSTA LASTENSUOJELUN PERIAATTEIKSI ON KIRJATTU LASTENSUOJELULAKIIN (417/2007, 4 §)

Lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaadi. Kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen, se on järjestettävä viivytystä. Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Lain mukaisesti lastensuojelun on:

1. edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia
2. tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa
3. pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä
4. puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin.

Tässä laatusuosituksessa on esitelty laajasti lastensuojelutyötä ohjaavat periaatteet pohjautuen Valtakunnallisen sosiaali- ja terveysalan eettisen neuvottelukunnan, ETENEn, sosiaali- ja terveysalan eettisiin periaatteisiin¹. Kunkin viiden yleisperiaatteen alla on kuvattu lastensuojelun erityispiirteistä nousevia eettisiä periaatteita. Ne täydentävät lastensuojelulakiin kirjattuja periaatteita. Lisäksi lastensuojelutyötä kehitettäessä ja arvioitaessa voi hyödyntää ETENEn Lapsuuden ja nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveysalalla -julkaisua², joka pohtii lapsuuden ja nuoruuden etiikkaa erityisesti lasten ja nuorten osallisuuden ja kuulluksi tulemisen näkökulmasta. Sosiaalialan ammatilliset eettiset ohjeet on julkaissut Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry / Ammattieettinen lautakunta (Helsinki 2017). Nämä ohjeet luovat hyvän ammattieettisen perustan myös lastensuojelutyölle.

1.1 Asiakkaiden ihmisarvo ja perusoikeudet

Lastensuojelussa korostetaan erityisesti asiakkaiden ihmisarvoista kohtelua ja yksityisyyden suojaa. Lastensuojelun arjessa tämä näkyy esimerkiksi asiakkaiden yhdenvertaisena, syrjimättömänä ja kunnioittavana kohteluna. Toiminnassa tulee kaikilla tasoilla huomioida Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien sopimukseen kirjatut lapsen oikeudet ja sopimusvaltioiden viranomaisille asetetut velvoitteet. On myös huomioitava YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (Vammaisyleissopimus), jonka Suomi on ratifioinut. Lastensuojelun kannalta sopimuksen 7. artikla koskien vammaisia lapsia ja 23. artikla kodin ja perheen kunnioittamisesta ovat keskeisimmät kohdat. Lapsiasiavaltuutettu on itsenäinen valtion viranomainen, jonka toiminta perustuu lakiin (Laki lapsiasiavaltuutetusta 1221/2004). Lapsiasiavaltuutetun keskeisenä tehtävänä on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen edistäminen³.

1 Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta, 2011.

2 ETENE-julkaisu 41, 2013.

3 Lisätietoja: www.lapsiasia.fi. Sivuilla on useita julkaisuja ja esitteitä aiheeseen liittyen.

LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS⁴

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS) on alle 18-vuotiaita lapsia koskeva ihmisoikeussopimus. Ratifioimalla sopimuksen Suomi on sitoutunut muuttamaan lakinsa ja toimintansa sopimusta vastaaviksi. Sopimus velvoittaa niin valtiota, kuntia kuin lapsen vanhempia ja muita aikuisia.

Lapsen oikeuksien sopimuksen noudattamista ja lasten oikeuksien toteutumista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea. Valtiot raportoivat komitealle lapsen oikeuksien toteuttamisen edistymisestä viiden vuoden välein. Yleissopimuksessa on yhteensä 54 artiklaa. Sopimuksen mukaisesti vanhemmat tai lapsen muut huoltajat vastaavat lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta ja heidän tulee toimia lapsen parhaaksi. Valtion täytyy tukea heitä tässä tehtävässä.

Sopimuksen yleisiä periaatteita ovat:

1. Kaikki lapset ovat yhdenvertaisia
2. Lapsella on oikeus hyvään elämään ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin
3. Aikuisten pitää ottaa selvää, mitä lapset asioista ajattelevat ja antaa lapselle mahdollisuus vaikuttaa omaan arkeensa
4. Lapsen etu on asetettava ensisijaiseksi, kun päätetään lasten asioista

⁴ Lapsen oikeuksien sopimus (SopS 59 ja 60/1991, Finlex) ja Lapsen oikeuksien sopimuksen käsikirja

1.2 Lapsen etu

Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu (Lastensuojelulaki 4 §). Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle:

1. tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet
2. mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon
3. taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen
4. turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden
5. itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen
6. mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan sekä
7. kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.

Lapsen etu rakentuu useista lapsen hyvinvoinnin kannalta keskeisistä elementeistä. Lapsen edun mukainen työskentely lastensuojelussa edellyttää työntekijöiltä lapsen ja hänen elämäntilanteensa kokonaisvaltaista tarkastelua ja huolellista paneutumista siihen, luottamuksen rakentamista ja riittävää aikaa, jotta työskentelyssä toteutuvat keskeiset laatua varmistavat tekijät: oikeudenmukaisuus, avoimuus, luotettavuus, turvallisuus sekä lastensuojelutoimien suhteellisuusperiaate.

Oikeudenmukaisuus

Hyvän hallinnon vaatimukset, kuten vaihtoehtojen selvittäminen, perusteiden esittäminen ja asiakkaita arvostava kohtelu korostuvat asiakastyön jokaisessa vaiheessa. Lastensuojelussa oikeudenmukaisuus toteutuu vain perustelemalla lasta koskevia ratkaisuja ja päätöksiä lapsen edulla. Konkretisoimalla lapsen etua päätöksien perusteet tulevat paremmin ymmärrettäviksi myös lapselle itselleen.

Oikeudenmukaisuus lastensuojelun laatusuosituksessa tarkoittaa kaikkien lapsen oikeuksien sopimuksessa turvattujen oikeuksien mahdollisimman täysimääräistä toteutumista. Oikeudenmukaisuuden kannalta oikeus syrjimättömyyteen on keskeinen, sillä se turvaa yhdenvertaisuuden kaikille lapsille heidän elämänsä lähtökohdista riippumatta. Lapselle tulee taata hänen tarvitsemansa suojele ja yhteiskunnan varoista varattavan osuuden lisäksi ennen kaikkea oikeus osallistua häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Avoimuus ja luotettavuus

Lapsen oikeuksien sopimus korostaa vanhempien/hoitajien kasvatusvastuun kunnioittamista. Tämä edellyttää tietoa lapsen ikätason mukaisesta kehityksestä sekä avoimuutta niistä tuen ja palvelujen muodoista, joiden kautta lapsen ja perheen on mahdollista saada tarvitsemaansa tukea.

Lastensuojelussa ei aina voida tehdä ratkaisuja, jotka ovat lapsen ja vanhemman/hoitajan toiveiden mukaisia. Tästä syystä lastensuojelun työskentelykäytäntöjen ja tehtävien ratkaisujen on oltava ennakoitavia ja perusteltuja.

Turvallisuus

Lastensuojelussa turvallisuus huomioidaan niin olosuhteissa, ihmissuhteissa kuin vuorovaikutuksessa. Tärkeintä on huomioida jokaisessa tilanteessa lapsen kokema turvallisuudentunne ja edistää sitä. Turvallisuutta pitää tarkastella myös lapsen perheen ja työntekijän näkökulmasta.

Lapsen oikeuksien sopimus korostaa turvallisuuden liittyvien näkökulmien huomioimista erityisesti heikommassa asemassa ja haavoittuvissa olosuhteissa elävien lasten osalta. Siten lastensuojelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten turvallisuuden varmistamiseen niiden toimesta, jotka vastaavat lasten huolenpidosta ja suojelusta. Lapselle tulee turvata oikeus ilmaista oma mielipiteensä sekä käyttää oikeuttaan uskonnonvapauteen, noudattaa kulttuurisia tapojaan, ilman leimatuksi tai syrjityksi tulemisen pelkoa. Lapsen näkemykset tulee ottaa hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti myös huomioon, kun hänen asioitaan käsitellään.

Suhteellisuusperiaate

Viranomaisen käyttämien toimien tulee olla oikein mitoitettuja suhteessa asiakkaan auttamisen päämääriin ja tavoitteisiin. Periaatteena on toteuttaa tehtävä mahdollisimman vähäisellä puuttumisella kuitenkin niin, että tarvittava vaikutus saadaan aikaan (lievimmän riittävän puuttumisen periaate). Tämä korostuu etenkin tahdonvastaisissa lastensuojelutoimenpiteissä.

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä vastaa lapsen edun arvoinnista ja toteutumisesta. Lastensuojelupalvelujen järjestämävastuussa olevien kuntien tehtävänä on huolehtia, että lapsen asioista vastaavilla sosiaalityöntekijöillä on mm. riittävästi työaika käytettävissään lapsen tilanteeseen paneutumiseen, ratkaisujen pohtimiseen ja käsittelyyn sekä lastensuojelun toimenpiteiden vaikutusten arviointiin yhdessä lapsen ja läheisten kanssa.

1.3 Vuorovaikutus

Hyvään vuorovaikutukseen sisältyy toisten kunnittoittaminen. Asiakkaiden hyvässä kohtaamisessa arvostus, inhimillisyys ja empatia korostuvat. Lastensuojelutyössä käytetään viranomaisvaltaa ja joudutaan tekemään ratkaisuja ja päätöksiä, joista asiakkaat ja työntekijät eivät aina ole samaa mieltä. Lastensuojelun työntekijöiden erityistä vuorovaikutusosaamista on kyky ottaa omassa vuorovaikutustyössään huomioon lastensuojelun toimintaympäristön erityispiirteet kuten viranomaisrooliin liittyvä valta. Esimerkiksi lapsen sijoitukseen ja huostaanottoon liittyvien tilanteiden käsittelyssä tarvitaan kykyä käsitellä vaikeaa tilannetta mahdollisimman rakentavasti ja kiireettömästi, avoimesti ja yhteistyössä lapsen ja hänen läheistensä kanssa.

1.4 Ammattihenkilöstön työn laatu

Lasten ja nuorten palveluissa toimivien ammattilaisten on tiedostettava sekä oma vastuunsa lasten kasvatuksesta että velvollisuutensa tukea vanhemmuutta. Työntekijän on myös laajasti mielletävä vastuunsa tekemästään työstä niin lapselle, nuorelle, perheelle, omalle organisaatiolle kuin yhteiskunnallekin. Johdon on tiedostettava vastuunsa laadukkaan työn mahdollistajana ja työntekijän tukena.

1.5 Vastuulliset päätökset

Lastensuojelu on laaja-alaista työtä. Asiakaskohtaisessa työskentelyssä onnistuminen edellyttää ympäröivän organisaation, lähi- ja ylemmän johdon sekä poliittisten päätöksentekijöiden johdonmukaista tukea. Lastensuojelutyötä vaikeuttavat nykyisin palvelujärjestelmän pirstaleisuus ja sektorien väliset rajapinnat.

Päätöksenteon, kehittämistyön ja palvelujen järjestämisen tulee perustua lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin. Myös tehtyjen ratkaisujen vaikutuksia pitää kuvata ja arvioida lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta. Palveluista vastaavien organisaatioiden ja myös yksittäisten työntekijöiden on huolehdittava palveluista tiedottamisesta lapsille, nuorille ja vanhemmille ymmärrettävästi sekä heidän kokemuksensa ja palautteen keräämisestä kehitystyön tueksi.

Eettisten periaatteiden työntekijä/työyksikkökohtaisen läpikäymisen työvälineeksi on liitteenä 1 taulukkomuotoinen arviointikehys. Työvälineen avulla voi tarkistaa myös palveluja ja toimintatapoja kehitettäessä, onko eettiset periaatteet huomioitu muutoksessa.

SÄHKÖINEN HYVINVOINTIKERTOMUS⁵

Hyvinvointikertomus on tärkeä osa kunnan strategista toiminnan ja talouden suunnittelua, toteutusta ja arviointia. Sähköinen hyvinvointikertomus on kunnille suunnattu hyvinvointitiedolla johtamista ja päätöksentekoa tukeva työväline. Työväline soveltuu laajan valtuustokausittaisen kertomuksen valmisteluun ja sen vuosittaiseen raportointiin. Sen käyttö perustuu poikkihallinnolliseen ja -toiminnalliseen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Työvälineen avulla saadaan kunta- ja maakuntakohtaista laaja-alaista ja vertailevaa tietoa kuntalaisten hyvinvoinnin tilasta ja palveluista väestöryhmittäin sekä kunnan elinvoimasta, taloudesta ja rakenteista. Tämän lisäksi kunta voi lisätä sinne myös esimerkiksi itse keräämiään tietoja. Työvälineessä on pitkäjänteistä ja vaikuttavaa päätöksentekoa tukeva vaikutusten ennakoarvioinnin sähköinen työkalu (EVA), jota käyttämällä kunnat voivat ennakkoon arvioida tulevia päätösesitysten vaikutuksia ja tehdä vertailua eri päätösesitysten välillä parhaan mahdollisen päätöksen tueksi. Kuntien hyväksytyt hyvinvointikertomukset ja EVAt tulevat kaikkien nähtäviksi työvälineen www-sivuilla. Ensimmäisissä käyttäjinä ovat Suomen kunnat ja kuntayhtymät. Lisäksi Sähköistä hyvinvointikertomusta voivat hyödyntää myös muut julkiset toimijat sekä esimerkiksi tutkimus- ja oppilaitokset.

⁵ <http://www.hyvinvointikertomus.fi>

2 Osallisuus

Lasten, nuorten ja vanhempien osallisuuden vahvistaminen on olennainen avain vaikuttavien lastensuojelupalvelujen kehittämiseksi. Ollakseen osallisia lastensuojeluasian eri osapuolten pitää voida kokea ja luottaa siihen, että jokainen tulee kuulluksi omana itsenään ja pääsee tuomaan näkemyksensä käsiteltävään asiaan.

Osallisuus omassa asiassa

Lastensuojelulain (417/2007) 4 luku koskee lapsen osallisuutta. Lain 20 § mukaisesti lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lastensuojelulain 24 § puolestaan velvoittaa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valvomaan lapsen edun toteutumista, avustamaan lasta/nuorta puhevallan käytössä ja tarvittaessa ohjaamaan lapsi/nuori oikeusavun piiriin tai huolehtimaan lain 22 § mukaisen edunvalvojan hakemisesta. Lastensuojelulain 29 § muutoksella 1.1.2014 alkaen on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lapsen tai hänen perheensä kanssa työskentelevän lastensuojelun työntekijän velvollisuutta tavata lasta henkilökohtaisesti selkeytetty aiemmasta.

Lapsen/nuoren tulee saada tieto hänelle ymmärrettävässä muodossa, hänen näkemyksiään kuullaan ja ne otetaan huomioon lapsen edun mukaisesti. Lapselle/nuorelle mahdollistetaan kaikin tavoin, että hän voi vaikuttaa hänen kanssaan tehtävään työhön: aikaan, paikkaan ja tapaan käsitellä hänen elämänsä asioita. Lapsen, nuoren ja vanhempien näkökulmasta on olennaista tietää, keneen voi olla yhteydessä omassa asiassa; kuten kuka on hänen asioistaan vastaava, oma sosiaalityöntekijä ja miten hänet tavoittaa. Yhtä olennaista on se, että asiaa hoitavalla työntekijällä on riittävästi aikaa kohdata asiakkaansa.

OSALLISUUS TUKEE LAPSEN HYVINVOINTIA

Riitta Laakson tutkimuksen⁶ perusteella osallisuuden kokemus on yksi sijoitettujen lasten hyvinvoinnin keskeisimpiä ulottuvuuksia. Lapsen osallisuutta niin arjessa kuin lapsen elämään liittyvässä päätöksenteossa tulisi siten vahvistaa.

Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on suuri vastuu ja rooli lapsen elämään liittyvässä päätöksenteossa johon lapsen tulisi olla osallinen. Tutkimuksessa sosiaalityöntekijä kuitenkin näyttäytyi lapsille ja nuorille varsin etäisenä ja harvalla oli hänen yhteystietonsa. Harva lapsi tai nuori muisti tavanneensa sosiaalityöntekijänsä kahden kesken ja työntekijän vaihtuminen oli tuttua usealle lapselle. Tutkimuksen perusteella sijoitettujen lasten ja heidän asioistaan vastaavien sosiaalityöntekijöiden yhteydenpito kaipaa vahvistamista, jotta heidän välinen luottamuksellisen suhteen luominen mahdollistuisi.

⁶ Laakso, Riitta: THL Raportti 2019

Osallisuus päätöksenteossa

Lastensuojelun työntekijällä tulee olla perusvalmiudet työskennellä lapsen/nuoren ikätason mukaisesti ja olla vuorovaikutussuhteessa lapsen/nuoren/perheen kanssa. Johdolla tulee puolestaan olla käytössä sellaiset johtamisen rakenteet ja käytännöt, jotka tukevat lapsilähtöistä työtä.

Perhehoidossa myös perhehoitaja osallistuu lapsen tuen tarpeen arviointiin. Perhehoitajille varmistetaan myös oma tuki tehtävään.

Sijaishuollon valvonnassa on tärkeää huomioida asiakkaan osallisuus. Lapsen ja hänen vanhempiensa näkemykset ja kokemukset sijaishuoltopaikasta ovat tärkeitä. Valvontakäynneillä on tavattava lapsia henkilökohtaisesti.

OSALLISUUS RAKENTUU VUOROVAIKUTUKSESSA – ESIMERKINÄ LASTENSUOJELUN SYSTEEMINEN TIIMITYÖSKENTELY

Systeeminen työote voi vahvistaa lapsen ja hänen läheistensä osallisuutta. Systeemisessä työskentelytavassa on tärkeää, että keskustelussa kuullaan kaikkien läsnä olevien näkemykset siitä, mistä tilanteesta on kyse ja mikä voisi auttaa. Myös työskentelysuunnitelma rakennetaan yhteisen keskustelun pohjalta, jolloin lapsen ja läheisten on helpompi sitoutua työskentelyyn.

Parasta on, jos lapsi ja läheiset voivat osallistua omaa tilannettaan ja työskentelyä koskevaan keskusteluun yhdessä tiimin kanssa. Jos tämä ei ole mahdollista, tiimissä käyty keskustelu kirjataan mahdollisimman pian ja käyty keskustelu, syntyneet ajatukset perheen tilanteesta ja työsuunnitelma käsitellään kirjauksen pohjalta lapsen ja perheen kanssa. Lapsen ja perheen näkökulmat kirjataan asiakaskertomukseen täydentämään tiimin käymää keskustelua⁷.

7 Lisää tietoa systeemisestä mallista mm. THL työpaperi 7/2017

Osallisuus kehittämisessä

Ottamalla lapset ja vanhemmat mukaan kehittämään palveluja, työntekijät ja palveluista vastaava johto voivat ymmärtää paremmin lastensuojelutyön todellisuutta asiakkaiden näkökulmasta. Laatusuosituksen lähtökohtana on, että kunnat laativat lasten, nuorten ja heidän vanhempiensa osallistumisen vahvistamiseksi ja lastensuojelupalveluiden parantamiseksi suunnitelman, joka voidaan liittää osaksi lastensuojelulain 12 §:n mukaista lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa. Suunnitelman tulee pitää sisällään konkreettiset toimenpiteet, joilla edistetään lasten, nuorten ja vanhempien osallistumista ja kokemustiedon hyödyntämistä sekä osana arkista lastensuojelutyötä että kokonaisvaltaisempaa lastensuojelun kehittämistä. Lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta palvelujen kehittämisessä voidaan toteuttaa muun muassa asiantuntijaryhmien toiminnan, kuulemistilaisuuksien ja koulutuksien avulla.

OSALLISUUS ON SEKÄ ASENNETTÄ TUNNE – ESIMERKKI NUORISTA KOKEMUSASiantuntijoina PESÄPUU RY:SSÄ

Kokemusasiantuntijuuden taustalla on avoin yhteistyö, jossa lapset, nuoret ja vanhemmat, otetaan tasa-arvoisesti kehittämään palveluja. Asiakas tuo mukanaan kokemusperäistä tietoa, taitoa selviytyä ja kykyä pärjätä tarkastelluissa ympäristöissä. Usein kokemusasiantuntija heijastaa käsiteltävään asiaan myös tunteensa. Vuorovaikutuksen tuloksena yhdistyy sekä kokemusperäinen että teoreettinen tieto.

Pesäpuu ry on ottanut sijoitetut nuoret mukaan kehittämistyöhön. Syntyi Selviytyjät –tiimi, jonka tavoitteena on pohtia yhdessä ammattilaisten kanssa asioita, joita lastensuojelussa pitää vahvistaa, ehkäistä ennakolta ja joissa nuoret tarvitsevat apua ja tukea.

Ammattilaisten on hyvä kuulla nuorten omaa tarinaa heidän omin sanoin. Siten voi ymmärtää sanojen takana olevia merkityksiä ja tarpeita. Asiat voivat merkitä kokemusasiantuntijoille ja ammattilaisille eriasioita, jolloin keskustelu luo tilaa yhteiselle ymmärrykselle.

Pesäpuu ry:n Selviytyjät ovat luokitelleet oman kokemusasiantuntijatoiminnan kolmeen eri tasoon:

1) Yksilötaso ryhmässä

Lapsi/nuori saa osallisuuden ja vertaisuuden kokemuksia ryhmässä, esimerkiksi Nuorten foorumeissa. Toiminta on parhaimmillaan voimaannuttavaa auttaen nuorta omien elämäntapahtumien, tilanteen, tunteiden ja ajatusten ymmärtämiseen ja jakamiseen. Yksikin kohtaaminen tai keskustelu voi kantaa monien vaikeuksien yli. Nuorten ideoita voi hyödyntää eteenpäin, mutta tämä ei ole vertaisryhmien tai Nuorten foorumien itsetarkoitus.

2) Yhteisötaso

Lasten/nuorten ajatukset, kokemukset ja syntyneet ideat kootaan jäsenellisesti, eettisesti ja kunnioittaen yhteen. Yhteisötasolla nuorten asiantuntemus hyödynnetään esimerkiksi lähiverkostoissa ja paikallistason palvelujen kehittämisessä.

3) Yhteiskunnallinen taso

Yhteiskunnallisella tasolla nuorten asiantuntemusta hyödynnetään valtakunnallisella tasolla tapahtuvassa lastensuojelun vaikuttamistyössä.

Lasten ja nuorten mukaan ottaminen edellyttää aikuisilta vastuullisuutta, valmiuksia ja taitoja. Kokemusasiantuntijatoiminta tulee olla eettisesti kestävää kehittämistyötä. Avoimella yhteistyöllä lastensuojelusta ja lapsiperheiden palveluista tehdään läpinäkyvämpiä ja toimivampia.⁸

⁸ Osallisuuden toteuttamisesta, mahdollisuuksista ja havainnoista lisää:

Uskomme sinuun – Usko sinäkin – käsikirja (fin, swe, eng) & aikuisten opas: <http://www.lskl.fi/usus>

SALTO Youth Resource Center: We Are All Europeans <https://www.salto-youth.net/rc/cultural-diversity/publications/wearealleuropeans/>

SUOSITUKSET

Lastensuojelussa toimitaan niin, että työntekijän ja lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen/nuoren sekä lapsen perheen ja muiden läheisten sekä muiden asiaan osallisten/lapselle tärkeiden ihmisten välillä on mahdollisuus jatkuvaan ja luottamukselliseen vuorovaikutukseen. Suositellaan lastensuojelun sosiaalityön organisointia systemisen tiimityöskentelyn periaatteiden mukaisesti aina kun se on asiakastyön järjestämisen näkökulmasta mahdollista. (T,J⁹)

Läheisverkoston jäsenet ja heidän mahdollisuutensa antaa sosiaalista tukea määrittellään yksilöllisesti lapsen/nuoren ja perheen tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. (T)

Lastensuojelun työntekijä, perhe, läheiset ja muut lapsen asiassa mukana olevat viranomaiset neuvottelevat yhdessä muiden viranomaisten mahdollisuuksista tukea lapsen edun toteutumista ja auttaa vanhempia kasvatustuon toteutumisessa. (T)

Lastensuojelun sosiaalityöntekijä huolehtii, että lapsen läheiset ovat osallisena lapsen tilanteessa kaikissa sijaishuollon vaiheissa. (T)

Johto huolehtii, että lapset, nuoret ja perheet otetaan mukaan kehittämään palveluja. Kun kunnassa laaditaan lasten, nuorten ja heidän vanhempiensa osallistumisen vahvistamiseksi ja lastensuojelupalveluiden parantamiseksi suunnitelma, joka on osa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa, tulee asiasta näkyvämpi myös asiakkaille. (J)

⁹ Suosituksessa on viitattu suluisa tahoon, jota suositus erityisesti koskee.

T = työntekijä, J = johto

3 Lastensuojelu osana lasten, nuorten ja perheiden palvelujärjestelmää

Tavoitteena on, että lapsi/nuori tulee autetuksi ja lapsen/nuoren hätä havaitaan riippumatta siitä, missä lapsi/nuori asuu ja mitä palveluja hän käyttää. Lähtökohtana on, että yleiset (universaalit) palvelut tukevat kaikkia lapsia, nuoria ja perheitä ja erityistä tukea (lastensuojelua ja muita erityispalveluja) annetaan heille, jotka sitä tarvitsevat, heidän tarpeidensa mukaisesti. On tärkeää, että palvelut muodostavat lapsen/nuoren ja perheen kannalta mahdollisimman ehjän kokonaisuuden. Universaalit palvelut antavat perheille perustasoisen tuen, jonka rinnalle erityistason tuki tulee vain tarpeenmukaiseksi määräajaksi.

Tämän vuoksi muun muassa lastensuojelun ja perhekeskusten, varhaiskasvatuksen ja koulun työn yhteensovittaminen on olennainen osa laatutyötä. Käytännössä tämä voi näkyä esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityön mukaantulona perhekeskuksessa jo käynnistettyyn palvelutarpeenarviointiin, lastensuojelutyönä kouluympäristössä tai lastensuojelun ja perhekeskuksen työparina vanhemmuuden tuen työssä. Myös erityispalvelut on sovittava yhteen. Esimerkiksi riittävä tiedonkulku ja oikea-aikainen yhteistyö erityisesti lasten ja aikuisten päihde- ja mielenterveyspalvelujen kanssa on varmistettava, jotta palvelujärjestelmä toimisi hyvin perheitä kokonaisuudessaan tukevalla tavalla.

Lapsen/nuoren lisäksi vanhempien ja työntekijän pitää voida luottaa palvelujärjestelmään ja siinä käytettäviin työmenetelmiin. Työskentelytapojen pitää olla monipuolisia ja työskentelyn tapahtua siten, että työntekijällä on mahdollisuus myös havainnoida lapsen kasvuympäristöä. Tärkeä osa lapsen kodin olosuhteiden selvittämistä on tarvittaessa ennalta ilmoittamatta tehtävät kotikäynnit. Laatua edistää huomion kiinnittäminen siihen, mitä ja millaisia työmenetelmiä palvelujärjestelmässä käytetään ja miten ne toimivat yhteen. Tässä avuksi voi olla esimerkiksi Kasvun tuki –portaali¹⁰.

10 www.kasvuntuki.fi

ESIMERKKEJÄ KUNTIEN NÄKEMYKSISTÄ PALVELUJÄRJESTELMÄÄ JA PALVELUJEN SAATAVUUTTA KOSKIEN

Kuntaliiton vuonna 2017 toteuttamassa lastensuojelun kuntakyselyssä:

Verrattuna viiden vuoden takaiseen tilanteeseen, jolloin kysely tehtiin edellisen kerran, palvelujen saatavuus oli heikentynyt lukuunottamatta lapsiperheiden kotipalvelua ja päivähoitoa lastensuojelun avohuollon tukitoimena.

Lapsiperheiden kotipalvelun saatavuus on merkittävästi parantunut aiempaan kyselyyn kyselyyn verrattuna. 74 prosenttia vastanneista arvioi sosiaalihuoltolain mukaisen kotipalvelun järjestyvän kohtuullisella työmäärällä ja viiveellä tai useimmiten ilman viivettä tarpeenmukaisena. Myös lastensuojelun asiakkaina olevien kohdalla vastaava prosentti oli 74.

Palvelujen saatavuus oli heikentynyt kaikissa arvioituissa terveydenhuollon palveluissa. Vakavin heikennys oli tapahtunut lasten tarvitsemien mielenterveyspalvelujen saatavuudessa. Viisi vuotta sitten palvelu järjestyi kohtuullisella työmäärällä ja viiveellä tai viiveettä tarpeenmukaisena 63 prosentissa vastanneista kunnista ja vuonna 2017 vain 37 prosentissa vastanneista kunnista ja kuntayhtymistä.

Myös lasten seksuaalisen hyväksikäyttö- ja pahoinpitelyepäilyn selvittämiseen tarvittavien terveydenhuollon tutkimusten saatavuudessa oli vakavia puutteita ja viiveitä.

2.1 Yhteistyö asiakastasolla

Lastensuojelutyö on laaja-alaista ja haastavaa työtä, josta vastuun kantaa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tukenaan osaava lastensuojelun tiimi. Sosiaalihuollossa tehtävät ratkaisut vaativat usein monien ammattilaisten yhteistyötä. Esimerkiksi lähisuhde- ja perheväkivaltaan sekä lapsen kaltoinkohteluun liittyvät tilanteet edellyttävät monien ammattilaisten yhteensovittavaa samanaikaista työtä. Näissä tilanteissa voidaan tarvita mm. akuuttia turvallisuuden varmistamista, mahdolliseen eroon liittyvää tukea ja kriisi-työtä, lastenhoitojärjestelyjä, lasten ja vanhempien terveyden-, sairaanhoitoa ja terapiaa sekä lasten että vanhempien/vanhemman kanssa ja taloustilanteen järjestämistä. Silloinkin kun lapsi/nuori ja hänen perheensä ovat lastensuojelun asiakkaina, jokainen yhteistyötaho vastaa oman toimialansa palveluiden avulla siitä, että lapsi/nuori/vanhemmat saavat tarvitsemansa avun.

Toimivan yhteistyön näkökulmasta suositeltava käytäntö on, että lastensuojelu antaa lastensuojeluilmoituksen tehneelle viranomaistaholle tiedon siitä, että lastensuojeluilmoitus on vastaanotettu ja ilmoittaa asiaa hoitavan toimiston tai työntekijän nimen ja yhteystiedon. Yhteystiedon ilmoittaminen helpottaa viranomaisyhteistyötä niissä tilanteissa, joissa asiaan joudutaan myöhemmin palaamaan. Kun lisäksi toimitaan niin, että

lastensuojeluilmoituksen tehnyt ammattilainen ja muut viranomaiset ovat tarvittavassa määrin mukana lapsen asian selvittämisessä ja tuen tarjoamisessa, voi työskentely lapsen ja perheen tukemiseksi jatkua luontevasti. Lastensuojeluasiaan liittyvän viranomaisyhteistyön koordinointi on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä. Tässä roolissa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee huolehtia siitä, että viranomaiset tietävät yhteistyön tarkoituksen ja tavoitteet lapsen yksilöllisissä tilanteissa.

Asiakassuunnitelman avulla voidaan sopia perheen kanssa tehtävästä työstä. Useiden eri tahojen asiakassuunnitelmien (esimerkiksi lastensuojelun, varhaiskasvatuksen, aikuissosiaalityön, päihdehuollon) samanaikainen tekeminen kuluttaa sekä työyhteisöjen että asiakkaan voimavaroja. Se voi myös johtaa ristiriitaisiin tavoitteisiin. Tämän takia asiakassuunnitelmat tulisi lähtökohtaisesti laatia viranomaisten kanssa yhteisinä.

Moniammatilliset asiantuntijaryhmät luotiin tukemaan lastensuojelun työntekijöitä vaativassa työssään. Lastensuojelulain 14 § määrittää moniammatillisen asiantuntijaryhmän kunnan tai useamman kunnan yhdessä asettamaksi ryhmäksi sosiaali- ja terveydenhuollon edustajista, lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoista sekä muista lastensuojelutyössä tarvittavista asiantuntijoista. Ryhmän tarkoituksena on turvata lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle lapsen kasvun ja kehityksen, terveydenhuollon, oikeudellisten kysymysten ja muu lastensuojelutyössä tarvittava asiantuntemuksellinen tuki. Konsultatiivista tukea ja erityisosaamista tarvitaan jatkossakin, mutta samaan aikaan tulee varmistaa, että moniammatillinen tuki kytkeytyy tiiviisti lapsi- ja perhekohtaiseen työskentelyyn.

2.2 Johdon tehtävät

Laadukas työskentely ei ole vain yksittäisen työntekijän, vaan laajasti johdon ja organisaation työskentelyn tulosta. Viranomaisyhteistyötä ja moniammatillisuutta tarvitaan, jotta lastensuojelun asiakkaana oleva lapsi/nuori saa oikean avun oikeaan aikaan. Eri alojen toimialojen johtajien ja poliittisten päätöksentekijöiden tehtävänä on varmistaa, että palvelujen ja organisaatioiden rakenteet tukevat asiantuntijoiden yhteistyötä lasten ja nuorten asioissa (muun muassa työajan käyttö, päätöksenteko). Apua ja tukea tulisi ensisijaisesti antaa lapsen/nuoren luonnollisessa kasvuympäristössä ja kaikille lapsille/nuorille suunnatuissa palveluissa.

Eri työntekijäryhmien ja palveluiden työnjaon ja vastuiden tulee olla selkeitä. On kuitenkin huomioitava, että toimintatavat ovat lapsen ja perheen tilanteen mukaan joustavia. Organisaatiotasolla tulee huolehtia työskentelyn jatkuvuudesta nivelvaiheissa, kun lapsen palvelukokonaisuus täydentyy lastensuojelun toimijoilla tai kun lastensuojelun työskentely päättyy. Moniammatillisen työskentelyn osaamisperustaa tulee vahvistaa ja etsiä keinoja,

joilla lapsen ja läheisten samanaikaiset hoito-, asiakas- ja viranomaisprosessit sovitetaan yhteen lapsen ja perheen hyvinvointia vahvistavaksi kokonaisuudeksi.

Johtotason sopimuksia tarvitaan varmistamaan työntekijöiden mahdollisuudet ja sitoutuminen yhteiseen työskentelyyn. Lastensuojelun systeeminen, monitoimijainen tiimityöskentelymalli on tarkoitettu myös yhteisen työn rakenteeksi, joka kokoaa eri toimijat ja palvelut toimivaksi kokonaisuudeksi lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen ja perheen ympärille. Johdon vastuulla on huolehtia, että tämänkaltaisiin yhteisiin työskentelyrakenteisiin ja periaatteisiin sitoudutaan palveluissa laajasti.

Johtamisen näkökulmasta keskeinen työskentelyn laatua heikentävä tekijä on työntekijöiden vaihtuvuus. Erityisesti sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus hidastaa lasten avunsaantia ja vaikeuttaa luottamuksen rakentumista lapsen, vanhempien ja työntekijän välillä. Johdon tehtävä on luoda sellaiset olosuhteet työn tekemiselle, että ne osaltaan varmistavat lastensuojelutyön jatkuvuutta ja työntekijöiden pysyvyyttä. Työhyvinvointiin panostamiseen kuuluvat mm. työn hyvä organisointi, koulutusmahdollisuudet, laadukas johtaminen, fyysisen työympäristön toimivuus ja sopiva asiakasmäärä. Työhyvinvointia tukevat työyhteisöissä sellaiset reflektiiviset rakenteet, joissa työntekijät voivat pohtia ja käsitellä työtä yhdessä¹¹.

Kuntien tulisi myös tiedottaa aktiivisesti alueensa lastensuojelu- ja perhepalveluista, koska tieto palveluista luo turvaa ja luottamusta myös silloin kun palveluille ei (vielä) ole tarvetta. Paikalliset yhteystiedot auttavat löytämään palvelun nopeasti. Tiedotus auttaa myös palvelujen oikea-aikaisessa kohdentamisessa. Jokaisen alueen palvelujen kokonaisuus on omanlaisensa, koska osa palvelun tuottajista on paikallisia ja palvelujen organisointi vaihtelee. Paikallisessa palvelujen kuvaamisessa voi hyödyntää esimerkiksi Lastensuojelun käsikirjaa¹² ja Kasvun kumppanit –verkkopalvelun¹³ tietoja lasten, nuorten ja perheiden palveluista. On olennaista, että asiakkaalle tiedotetaan myös sosiaaliamiehistä sekä mahdollisuuksista saada riippumattomia neuvoja omasta asiastaan.

Palvelujärjestelmää kehitettäessä tulee kiinnittää huomiota siihen, että lapsen hyvinvoinnin edistäminen vaatii huolien ja vaikeuksien tunnistamista sekä vahvuuksien ja voimavarojen etsimistä lapsen huomioivalla tavalla. Lapsilähtöinen työote yhdistää eri työntekijät, vanhemmat ja lapsen yhteistyöhön ja varmistaa työn keskittymisen lapsen hyvinvointia tukeviin asioihin. Asiakaspalautteen keräämisen ja hyödyntämisen tulee olla systemaattista, jotta se kanavoi asiakkaiden kokemukset palvelujärjestelmän toimivuudesta niistä päättävälle tahoille sekä lisää toiminnan vaikuttavuutta.

11 Mm. Yliruka, Laura: Itsearviointi reflektiivisenä rakenteena (2015).

12 <http://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

13 <http://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet>

SUOSITUKSET

Lastensuojelu antaa ilmoituksen tehneelle viranomaistaholle tiedon lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta sekä ilmoittaa asiaa hoitavan toimiston tai työntekijän nimen ja yhteystiedon. (T, J¹⁴)

Lastensuojeluilmoituksen tehnyt ammattilainen on tarvittavassa määrin mukana lapsen asian selvittämisessä ja tuen tarjoamisessa. Muut viranomaiset ovat mukana silloin, kun se on tarpeen. (T)

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä koordinoi lastensuojeluasiaan liittyvää viranomaisyhteistyötä ja huolehtii, että viranomaiset tietävät yhteistyön tarkoituksen ja tavoitteet lasten ja perheiden yksilöllisissä tilanteissa. (T)

Kun lapselle ja huoltajalle ilmoitetaan lastensuojelun työskentelyn aloittamisesta, kerrotaan samalla, mitä lastensuojelun työskenteleminen tarkoittaa käytännössä ja annetaan esimerkiksi infopaketti lastensuojelusta painettuna oppaana asiakkaille ja tiedot palveluista kunnan nettisivuilla. Myös sosiaaliamiehen palveluista ja asiakkaan oikeusturvakeinoista tulee kertoa asiakkaalle. (T, J)

Ensimmäisessä tapaamisessa – ja tarvittaessa jatkossakin – lastensuojelun työskentelyn periaatteet käydään asiakkaiden kanssa yhdessä läpi (mukaan lukien avoimen dokumentaation mahdollisuus). (T)

Johto tukee työntekijöiden kykyä ja mahdollisuuksia lapsilähtöiseen ja ihmissuhdeperusteiseen työhön vastaamalla muun muassa resursoinnista, työn painotuksista ja osaamisen vahvistamisesta. Johto myös huolehtii, ettei asiakkaan ja työntekijän välinen luottamuksellisuus asiakassuhteessa katkea tarpeettomasti, esimerkiksi organisaatiomuutoksissa. (J)

Asiakkaalle tarjottava tuki on asiakkaan tarpeisiin räätälöityä ja tarpeen mukaan intensiivistä. (T, J)

Työskentelytavat ovat monipuolisia ja käytettävät menetelmät luotettavia. Kotikäynnit – tarvittaessa ennalta ilmoittamattomat – kuuluvat työhön. (T, J)

Moniammatillinen asiantuntijaryhmä tukee lastensuojelutyötä sen eri prosesseissa. (J)

Palveluista kerätään asiakaspalautetta systemaattisesti. (J)

¹⁴ Suosituksessa on viitattu suluissa tahoön, jota suositus erityisesti koskee.

T = työntekijä, J = johto

4 Lastensuojelun ammattilaiset ja työyhteisöt

Lastensuojelun sosiaalityö on vaativaa erityistason työtä, jolle sosiaalityön yliopistotasoinen tutkinto-opetus luo perustan. Työssä vaadittavien taitojen hallinta edellyttää kuitenkin tiivistä tukea työyhteisöltä tutkinnon jälkeiseen työssä oppimiseen, esimerkiksi huolellista työhön perehdyttämistä, mentorointia ja muuta työssä oppimisen tukea ensimmäisiin työvuosiin lastensuojelussa. Lastensuojelusta vastaavien organisaatioiden tulisi yhdessä oman alueen yliopistojen kanssa luoda lastensuojeluun työhön tuleville työntekijöille lastensuojelun sosiaalityöhön perehdyttäviä työssä oppimisen malleja¹⁵.

Keskeisiä asiakastyön taitoja lastensuojelussa ovat vuorovaikutustaidot, joiden avulla luodaan luottamuksellinen asiakassuhde. Tärkeää on kyky toimia dialogisesti sekä yksittäisten asiakkaiden kanssa että erilaisissa ryhmätilanteissa, jotta niihin rakentuu turvallinen ja kuunteleva ilmapiiri. Lastensuojelun työntekijöiden on tunnettava lapsen oikeudet ja kyettävä pitämään lapsen etu keskiössä työskentelyn kaikissa vaiheissa. Työntekijöiden on kyettävä kohtaamaan erilaisuutta ja työskentelemään eri kulttuureista tulevien kanssa. Heidän on tunnettava hyvän hallintomenettelyn periaatteet ja osattava toimia läpinäkyvästi suhteessa asiakkaisiin. Työtä ohjaavat lait ja säädökset on tunnettava hyvin. Tietoa on oltava lapsen kehityksestä, psyykkisistä häiriöistä ja traumaista sekä lapsen kehityksen riski- ja suojaavista tekijöistä. Sosiaalityöhön kuuluu ymmärrys taloudellisen ja muun eriarvoisuuden vaikutuksista lapseen ja perheisiin ja kyky huomioida tämä työskentelyssä. Työntekijöiden on tunnettava palveluverkostoja, kyettävä suunnittelemaan omaa työtä ja osattava toimia laajoissakin verkostoissa. Työntekijöiden on kyettävä reflektoimaan omaa ja tiimin työtä ja kyettävä tietoisesti oppimaan jatkuvasti uutta.¹⁶

15 Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kokoama työryhmä tuottaa parhaillaan raporttia siitä, mitä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulisi osata ja millaisia työssä oppimista tukevia rakenteita tarvitaan osaamisen tueksi.

16 Lastensuojelun osaamiskartta. Turun yliopisto.

Lastensuojelun työntekijäresursseissa on vajeita useista syistä johtuen. Esimerkiksi vaikeudet saada päteviä hakijoita sosiaalityöntekijän virkoihin ja heidän sijaisuuksiinsa on vakava ongelma. Kuntatyönantajien vuonna 2017 tekemän työvoimatiedustelun mukaan kunnissa oli 6,4 prosentin työvoimavaje lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden osalta. Sosiaali- ja terveydenhuollossa työskentelevien sosiaalihoajaajien työvoimavaje oli 2,5 prosenttia ja lähihoitajien 3,4 prosenttia. Kunnat olivat lisänneet vuodesta 2012 vuoteen 2017 lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrää 300:lla.

KUNTALIITON LASTENSUOJELUN KUNTAKYSELYN 2017 MUKAAN:

- 60 prosentissa kunnista ja kuntayhtymistä sosiaalityön resurssi oli joko täysin riittävä tai melko riittävä. Suurin työvoimavaje oli sosiaalityöntekijöiden sijaisissa. Vain joka kolmannessa kunnassa ja kuntayhtymässä sosiaalityöntekijöiden sijaisten työpanosta oli riittävästi lastensuojelun käytössä.
- Perhetyön työpanosta oli riittävästi tai melko riittävästi 77 prosentissa vastanneista kunnista ja kuntayhtymistä ja sosiaalihojauksen työpanosta oli melko tai täysin riittävästi 52 prosentissa kunnista ja kuntayhtymistä.
- Juridista asiantuntemusta oli melko riittävästi tai riittävästi sosiaalityön käytössä 37 prosentissa vastanneista kunnista.

Lastensuojelutyön organisointi vaihtelee paljon alueittain. Johdon ja luottamushenkilöiden on tarpeen huolehtia siitä, että työntekijällä on mahdollisuus tehdä laadukasta työtä. Työntekijän vastuulla on huolehtia omasta osaamisestaan ja ammatillisuuden vahvistamisesta.

Ylisosiaalineuvos Aulikki Kananoja on ministeriön pyynnöstä selvittänyt lastensuojelun kuormittunutta tilannetta ja tehnyt ehdotuksia tilanteen helpottamiseksi¹⁷. Yksi keskeisimmistä ehdotuksista on maakunnallisten tiekarttojen rakentaminen siitä, kuinka kunnittaisesta lastensuojelusta siirrytään maakunnalliseen samalla päivittäen lastensuojelu vastaamaan nykyajan tarpeita. Aulikki Kananoja ehdotti loppuraportissaan, että lastensuojelun työntekijäkohtainen asiakasmäärä rajattaisiin nykytilanteessa 25 asiakkaaseen. Selvityshenkilön näkemys on kuitenkin se, että henkilöstöressurssien määrittely, mukaan lukien eri tehtävien asiakasmitoitus, on operatiivinen tehtävä ja ei lainsäädäntötasolla ratkaistava asia. Aulikki Kananojan raportissa myös esitetään, että uusi arviointi henkilöstömitoituksesta on tarpeen tehdä alueuudistuksen jälkeen, tiimipohjaisesti ja että työhön liittyvä

¹⁷ Kananoja, Aulikki ym. 2019.

kuormitus vaatii työolojen ja johtamisen tukea. Olennaista on työn vaikuttavuuden seuranta ja arviointi.

Lastensuojelun henkilöstöressurssin pitää mahdollistaa vuorovaikutustyö ja osallisuuden toteutuminen. Kuntien tulee kiinnittää huomiota sopivaan henkilöstörakenteeseen ja siihen, että asiakkaiden kohtaamiseen ja asiakasasian dokumentoimiseen on riittävästi aikaa. Suositus on, että lähtökohtaisesti lastensuojelun työntekijäkohtainen asiakasmäärä rajattaisiin nykytilanteessa 25 asiakkaaseen, mutta kuitenkin jokaisen työyhteisön tulee selvittää paikallisesti se, mikä henkilöstön määrä ja asiakkaan asiaan käytettävissä oleva ajallinen panos on sopiva heidän lastensuojelutyöhönsä, ottaen huomioon esimerkiksi alueelliset, sisällölliset ja asiakkaiden palvelutarpeisiin liittyvät tekijät.

Lastensuojelun työntekijäkohtaista asiakasmäärää tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon myös lainsäädännön muutosten aiheuttamat vaikutukset. Muun muassa henkilöstötarpeita ja tehtävien organisointia vaatii jälkihuolto-oikeuden yläikärajan nosto 21-vuodesta 25-vuoteen¹⁸. Esimerkiksi välimatkat ja pätevän henkilöstön saatavuus vaikuttavat merkittävästi siihen, kuinka työ on toimivaa organisoida.

Työ voidaan jakaa välittömiin ja välillisiin työtehtäviin. Ajankäytön työyhteisötasosta tarkastelua voi tehdä niin, että esimerkiksi välittömiin prosessinhoidollisiin tehtäviin kuten lastensuojelutarpeen selvitys, asiakassuunnitelma, kiireellinen sijoitus, huostaanoton valmistelu, dokumentointi, päätöksenteko, suunnitelmat, lausunnot, ryhmäkohtainen asiakastyö tai työ yhteistyökumppaneiden kanssa varataan keskimäärin 6 h/kk/lapsi, ja aktiivisessa työskentelyvaiheessa lapsen ja hänen läheisensä kanssa työskentelyyn varataan riittävästi aikaa sosiaalityöntekijältä ja muilta lapsen kanssa työskenteleviltä tiimiläisiltä. Asiakastapauksessa tarvittava aika voi vaihdella paljonkin yksittäisen tapauksen vaativuuden ja haasteellisuuden mukaan.

Kun lapsen tilanne kriisiytyy siten, että tarvitaan lastensuojelun tukea, tarvitaan usein tiivistä työtä lapsen ja perheen kanssa. Työ lastensuojelussa on voitava järjestää siten, että työskentely alkaa nopeasti lastensuojeluilmoituksen ja siihen liittyvän ensimmäisen yhteydenoton jälkeen. Lapsen tilannetta ja lastensuojeluntarvetta on ryhdyttävä selvittämään, mutta samalla on jo kyettävä tarjoamaan lapselle ja perheelle riittävä tuki. Työskentelysuunnitelman rakentamiseksi tulee lapsi ja perhe kutsua pian yhteiseen tapaamiseen, jossa tilanteesta keskustellaan yhdessä ja tehdään työsuunnitelma. Lastensuojelun työntekijöiden tulisi voida asiakkuuden ensimmäisinä viikkoina ja kuukausina kyetä työskentelemään tiiviisti siten, että lapsen tilanne vakautuu ja työntekijöiden ja asiakkaiden välille

18 Eduskunta on hyväksynyt maaliskuussa 2019 jälkihuollon ikärajaa koskevan lastensuojelulain muutoksen. Jälkihuoltovelvoitteen laajennus on kunnille uusi tehtävä ja edellyttää uutta resurssointia (100 % rahoitus).

syntyy hyvä työskentelysuhde. Tiivis työskentely voi tarkoittaa tapaamisia aivan alussa useamman kerran viikossa, myöhemmin viikottain tai esimerkiksi joka toinen viikko. Tapaamisia voidaan tarvita eri kokoonpanoissa ja yhdessä verkoston kanssa. Lasta on koko prosessin ajan tavattava myös kahden kesken.

Mitoituksen tulee näin ollen mahdollistaa tiivis, laadukas suhdeperustainen työskentely, jossa toteutuu myös oikeuksia vahvistava, huolellinen viranomaistyö. Yksittäisen sosiaalityöntekijän työtilanteeseen saadaan joustoa organisoimalla työ tiimityöksi. Kun koko tiimi tuntee lapsen ja perheen, voidaan kuormitushuippuja tasoittaa sopimalla lapsen ja perheen tuesta joustavasti tiimiläisten ja verkoston kesken.

Suoran asiakastyön lisäksi mitoituksessa on huomioitava sosiaalityöntekijöiden vastuulla olevat prosessinhoidolliset tehtävät kuten lastensuojelutarpeen selvitys, asiakassuunnitelmien päivittäminen, kiireellisen sijoituksen ja huostaanoton valmistelun sekä muut lastensuojelun viranomaisrooliin ja pääksentekoon liittyvät tehtävät.

LASTENSUOJELUN YHTEISKEHITTÄMÖ

Lastensuojelun yhteiskehittämöä on rakennettu LAPE-ohjelman aikana eri toimijoiden yhdessä muodostamaksi verkostoksi, jonka tarkoituksena on koota yhteen lastensuojelun ja sosiaalihuollon ammattilaiset ja osaajat eri puolilta maata. Toimintaideana on tuottaa koordinoitusti kansallisesti yhtenäisiä periaatteita ja toimintamalleja lastensuojelun keskeisille toiminta-alueille. Verkosto sitoutuu lastensuojelun käytäntöjen ja periaatteiden tutkimusperustaiseen kehittämiseen sekä asiakkaiden osallisuuden ja yhteistyöhön kokemusasiantuntijoiden kanssa. Mukaan yhteiskehittämiseen kutsutaan lastensuojelun kehittäjät ja johto, Suomen Kuntaliitto, osaamis- ja tukikeskukset (OT-keskukset)¹⁹, sosiaalialan osaamiskeskusten verkosto, järjestöt, yliopistot, korkeakoulut, kokemusasiantuntijatoimintaa koordinoivat järjestöt, kokemusasiantuntijat, ammattilaiset, tutkijat sekä yhteistyökumppaneiden edustajat muusta sosiaalihuollosta, terveydenhuollosta ja sivistystoimesta. Yhteiskehittämön toimintaa koordinoi THL.

Yhteiskehittämö keskittyy erityistason palvelujen kehittämiseen, mutta toimii yhteensovittaen perus- ja vaativimman tason kehittämisen kanssa. Yhteiskehittämö luo sosiaali- ja terveysministeriön ohjauksessa lastensuojelun käytännön työtä ohjaavia kansallisia linjauksia, periaatteita ja toimintamalleja.

Tavoiteltuna hyötynä on, että lastensuojelun avo- ja sijaishuollon työkäytännöt yhtenäistyvät ja että asiakkaiden osallisuus lastensuojelun sekä lasten, nuorten ja perheiden sosiaalihuollon kehittämistyössä varmistetaan systemaattisesti. Yhteiskehittämö vahvistaa systeemiseen ajatteluun perustuvaa työskentelyotetta lastensuojelun sosiaalityön

¹⁹ Lisää tietoa OT-keskuksista Sosiaali- ja terveysministeriön raportissa 2019:30

perusorientaationa. Yhteiskehittämisessä ammatillinen ja sisällöllinen kehittämistyö integroidaan kiinteästi yhteen oikeudellisen perustan kanssa. Kehittämistyössä yhdistyy tutkimustieto, ammattilaisten asiantuntijuus ja asiakkaiden kokemustieto. Sirpaleinen ja hajanainen paikallinen kehittäminen kootaan kansallisesti koordinoituksi kokonaisuudeksi, jolloin päällekkäinen kehittämistyö ja hukka vähenee. Tuloksena syntyy jaettavaa ymmärrystä laadukkaasta ja vaikuttavasta työskentelystä periaatteista. Lastensuojelun työskentelyn erityispiirteet selkiytyvät ja niistä kyetään viestimään myös muille. Toimintamalli kytetään lastensuojelun käsikirjan kautta tarjottavaan ohjaukseen.

Lastensuojelun työyhteisöissä tarvitaan myös oman toiminnan reflektointia. Työyhteisöjen ja työntekijöiden on aika ajoin tärkeää kysyä, miten ne vaikuttavat omalla toiminnallaan lasten ja perheiden kokemuksiin ja avunsaantiin. Työyhteisöissä tulee olla rakenteita, jotka mahdollistavat pysähtymisen oman toiminnan arvioinnin äärelle. Lastensuojelutyössä työntekijöiden on tärkeää jatkuvasti tutkia omia ja toisten kokemuksia, haastaa omia uskomuksiaan sekä oppia ja kehittää uusia toiminta- ja ajattelutapoja.

Reflektiivisen asiantuntijuuden vaatimus ja haaste jatkuvaan työssä oppimiseen koskee yksittäisten työntekijöiden lisäksi kokonaisista lastensuojelun työyhteisöjä ja lastensuojelua organisaationa. Työyhteisöjen reflektiiviset prosessit edistävät työn uudistumista, asiantuntijuuden vahvistumista ja työn mielekkyyttä. Lapsi- ja perhekohtaista arviointia ja muutakin lastensuojelun työskentelyä on välttämätöntä tarkastella osana laajempaa organisaatiota. Yksittäisen lapsen lastensuojeluprosessiin vaikuttavat organisaatioiden ja työyhteisöjen sisäiset linjaukset ja ohjeet sekä työskentely- ja menettelytavat.

Kriittinen itsearviointi on tärkeää myös tiimitasolla. Tiimeihin rakentuu kollektiivista ammattitietoa, joka ohjaa merkittävästi yksittäisten työntekijöiden työskentelyä. Vaikka tiimityö voi parhaimmillaan parantaa työskentelyn laatua merkittävästi ja tehostaa lapsen asian käsittelyä, saattaa tiimeihin muotoutua työkäytäntöjä, joita liikaa ohjaavat totut tavat ajatella ja toimia. Oman työskentelyn yhteinen ammatillinen reflektointi auttaa työntekijöitä ja työyhteisöjä vahvistamaan asiantuntijuuttaan ja pohtimaan tarkemmin sitä, mistä oman työn toiminnan vaikuttimet ja motiivi tulevat. Keskeistä laadun varmistamista lastensuojelussa on huolehtiminen lastensuojelun henkilöstön ja johdon riittävästä osaamisesta ja työnohjauksesta. Työnohjaus mahdollistaa yksilöllisen ja kollektiivisen reflektion organisoitumisen ja tukee lastensuojelutyön tietoperusteista asiantuntijuutta.

Organisaatioiden vastuulla on huolehtia myös siitä, että asiakastiedonhallinta on säästöjen mukaista, on järjestetty sujuvasti ja tukee työtä. Dokumentointiin tulisi kiinnittää huomiota ja työntekijöiden osaamista dokumentoinnissa vahvistaa sekä sopia paikallisista asiakasasioiden kirjaamisen menettelyistä. Dokumentaation ajantasaisuus ja oikeellisuus

on tärkeää myös tietoon perustuvan johtamisen kannalta. Kyetäkseen arvioimaan tarvittavaa resurssia ja huolehtiakseen työn organisoinnista ja työntekijöiden tuesta, johdolla on oltava käytössään ajantasaiseen dokumentaatioon perustuva asiakasrekisteri lastensuojelun asiakkaana olevista lapsista. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että asiakkuuden alkaminen ja myös sen päättyminen lastensuojelussa on kirjattava ajantasaisesti lastensuojelun asiakasrekisteriin.

Sosiaalihuoltolain 34 §:n mukaan asiakkuus päättyy, kun sosiaalihuollon asiakasasiakirjaan merkitään tiedoksi, että sosiaalihuollon järjestämiselle ei ole perustetta. Tätä säännöstä voidaan soveltaa myös lastensuojelussa siten, että lastensuojelun asiakkuus päättyy, kun lastensuojelun tukitoimille ei ole enää tarvetta ja suunnitelmallinen ja tavoitteellinen lastensuojelutyöskentely on päättynyt. Myös asiakkaan oikeusturvan kannalta on tärkeää, että tieto asiakkuuden päättymisestä merkitään asiakasrekisteriin ja siitä annetaan tieto asiakkaalle suullisesti tai kirjallisesti. Lastensuojelussa ei pitäisi olla asiakkaita, joiden tilannetta pelkästään seurataan. Lastensuojelutyö on luonteeltaan aktiivista ja tavoitteellista muutostyöskentelyä, joka perustuu perheen kanssa tehtyyn asiakassuunnitelmaan.

Mikäli lastensuojelussa olisi käytössään kannettavat laitteet, joilla asiakaskirjaukset ja suunnitelmat voitaisiin tehdä asiakkaan kanssa yhdessä esimerkiksi kotikäynneillä ja neuvotteluissa, työn avoimuus, dokumentaation ajantasaisuus ja asiakkaan osallisuus olennaisesti lisääntyisivät.

SUOSITUKSET

Jokaisella työntekijällä on mahdollisuus osallistua oman työnsä kehittämiseen, myös mahdollisiin työhön liittyviin tutkimus- ja kehittämisverkoihin. (T, J²⁰)

Lastensuojelutyössä tarvittavan osaaminen määritellään selkeästi ja osaamista tuetaan suunnitelmallisesti varsinkin niiden työntekijöiden osalta, jotka vasta aloittavat työuraansa lastensuojelussa. (J)

Työntekijöiden välistä tehtäväjakoja kehitetään edelleen, mm. lähihoitajien, sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden välillä. (T,J)

Johto huolehtii, että työyhteisössä on käytettävissä lastensuojelun sosiaalityön asiantuntijuuden lisäksi jurista, psykologista, psykiatrista ja pedagogista osaamista. (J)

Lastensuojelutyön organisoinnissa lähtökohtana on, että lastensuojelun sosiaalityöntekijää kohden on enintään 25 asiakasta. Työntekijäkohtaiseen asiakasmäärään vaikuttavat kuitenkin myös alueelliset, sisällölliset, asiakkaan palvelutarpeisiin liittyvät tekijät ja muut käytettävissä olevat resurssit sekä lainsäädännön muutoksista aiheutuvat resurssitarpeet, kuten jälkihuolto-oikeuden laajennus 21 ikävuodesta 25 ikävuoteen. Yksittäisen sosiaalityöntekijän työtilanteeseen saadaan joustoa organisoimalla työ tiimityöksi. (J)

Työtä kehitettäessä minimoidaan asiakkaille koituvat haittavaikutukset työntekijöiden vaihtuvuudesta. Tämä voidaan tehdä mm. varmistamalla, että yksi sama työntekijä kulkee asiakkaan rinnalla lastensuojeluprosessin eri vaiheissa. (J)

Työntekijän täydennyskoulutuksessa sekä työtä kehitettäessä rinnalla kulkevaa ohjausta ja opettamista korostetaan yksittäisten koulutusten sijaan. (J)

Työnohjaus järjestetään asiakastyötä tekeville. (J)

Lastensuojelun työntekijöille annetaan mahdollisuus kehittyä lastensuojelutyön mentoriksi ja toimia mentorina kollegoille omassa tai muussa työyhteisössä (T, J)

Työntekijät ja työyhteisöt arvioivat omaa toimintaansa ja hyödyntävät tutkittua tietoa. (T,J)

Dokumentointiin kiinnitetään huomiota. Työntekijöiden osaamista dokumentoinnissa vahvistetaan ja sovitaan paikallisista menettelyistä. (T, J)

Tieto lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta ja päättymisestä on ajantasaisesti kirjattava lapsen asiakirjoihin ja niistä on annettava tieto asiakkaalle joko suullisesti tai kirjallisesti. (T)

²⁰ Suosituksessa on viitattu suluissa tahoön, jota suositus erityisesti koskee.

T = työntekijä, J = johto

5 Arviointi asiakkuuden aikana

Lapsi- ja perhekohtaisen arvioinnin tärkeä tehtävä on lapsen ja perheen tuen tarpeiden varhainen tunnistaminen siten, että tuen tarjoaminen on mahdollista mitoittaa ja ajoittaa oikein. Arviointia sisältyy usein asiakassuhteiden aloitusvaiheeseen. Tapa, jolla arviointi toteutetaan on siten tärkeää myös luottamuksen rakentumiselle työntekijä-asiakassuhteissa. Arviointi tulisi toteuttaa tavalla, joka jo sellaisenaan tukee ja vahvistaa lapsen hyvinvointia ja vanhemmuutta.

Arvioinnin avulla lasta pyritään suojaamaan kaikilta kehityksen ja hyvinvoinnin riskeiltä, väkivallalta ja huonolta kohtelulta. Lapsen oikeuksien näkökulma merkitsee myös lapsen ymmärtämistä aktiivisena osallistujana arvioinnissa. Lapsella on oikeus saada tietoa, ilmaista mielipiteensä ja tulla kuulluksi. Lapsella on kuitenkin myös oikeus olla osallistumatta arviointiin.

Keskeisin este laadukkaalle arviointityölle on liiallisesta työmäärästä johtuva kiire. Liian suuri asiakasmäärä yhdessä lakisääteisten prosessien määräaikojen kanssa voi johtaa organisaatioissa arvioinnin säännönmukaisiin virheisiin otettaessa käyttöön esimerkiksi lastensuojeluilmoitusten käsittelyssä tai lapsen tilanteen arvioinnissa työkuorman hallintaan tähtääviä ”pikakäytäntöjä”.

Lastensuojelun arviointityö on tavoitteellista ja tukea antavaa toimintaa. Se, että lapsen asiassa tehdään arviointia, ei saa katkaista lapsen ja perheen saamia tuki- ja hoidollisia palveluja tai estää niiden aloittamista. Lähtökohtana on, että perheelle tehdään sosiaalihuoltolain mukainen arviointi, johon lastensuojelu liittyy silloin kun lastensuojelun tarvetta ajatellaan olevan²¹. Lastensuojelutarpeen selvittäminen voi kuitenkin käynnistyä suoraankin omana prosessinaan. Lastensuojelutarpeen selvittäminen tehdään asiakkaan tilanteen edellyttämässä laajuudessa. Mikäli selvittämisen perusteella aloitetaan lastensuojelun asiakkuus, lapsen ja vanhempien tilanteen arviointi jatkuu lastensuojelun eri vaiheissa.

21 THL ohje 4/2018

Lastensuojelun asiakkuuden aikana tehtävässä arvioinnissa tulee selvittää lapsen ja perheen tilanne. Lisäksi on tärkeää selvittää sitä, millaista tukea lapsi ja perhe kokee tarvitsevansa, ja millaisia palveluja heillä on valmiutta ottaa vastaan. On tärkeää, että lapsi ja hänen läheisensä pääsevät itse tuomaan esiin näkemyksiään omasta tilanteestaan ja tuen tarpeistaan ja määrittelemään työskentelylle tavoitteita. Yhdessä tehty arviointi on perusta sellaisille asiakassuunnitelmille, joihin perheet voivat sitoutua. Asiakkuuden edetessä arvioinnissa on tärkeää yhdessä lapsen ja läheisten kanssa tarkastella sitä, miten tarjottu tuki ja palvelut ovat vaikuttaneet ja ovatko lapsi ja perhe kokeneet hyötyvänsä niistä.

Koska lapsen ja perheen tuen tarpeet ovat usein moniulotteisia, on arvioinnin tavoitteena myös eri tahojen yhteistyön sekä työn- ja vastuunjaon selkiyttäminen jo työskentelyn alkuvaiheessa. Yhdessä lapsen ja perheen sekä heidän verkostonsa kanssa tehdyn arvioinnin tulisi johtaa yhdessä rakennettuun asiakassuunnitelmaan ja tuen muotojen suunnitelmalliseen toteuttamiseen. Arvioinnin avulla tulisi varmistaa myös asiakkaiden kokemusta palveluiden ehjyydestä ja jatkumisesta. Päällekkäiset ja erilliset arvioinnit eri palveluissa tulisi voida välttää.

Arviointiin tarvitaan yhteisiä työvälineitä, esimerkiksi jokin yhteinen viitekehys, joka auttaa niin lasta ja perhettä kuin eri ammattilaisiakin hahmottamaan, millaisia asioita on tarkoitus käsitellä ja minkä vuoksi. Lapsi- ja perhepalveluissa on johdon tuella sovittava, miten yhteistyötä tehdään arvioinnissa. Yhteinen monitoimijaisen arvioinnin viitekehys, joka huomioi laajasti lapsen hyvinvoinnin osa-alueet, on kannatettava, koska se auttaa eri toimijoita tunnistamaan oman roolinsa arvioinnissa. Yhteinen kehys toimii eri ammattilaisille yhteisen työskentelyn välineenä ja yhteisenä alustana, jota eri toimijoiden tekemät arvioinnit/tutkimukset täydentävät. Yhteinen arvioinnin viitekehys luo mahdollisuuksia myös sähköisten työvälineiden kehittämiseksi esimerkiksi asiakkaiden itsearviointin välineiksi.

Kokonaisvaltaisuus tarkoittaa, että arvioinnissa työskentelyä ja tiedonrakentamista ohjaa holistinen ihmisenäkemyks. Lapsen ja perheen hyvinvoinnin katsotaan muodostuvan eri osa-alueista, joita tarkastellaan kokonaisuutena. Mikäli tuen tarjoaminen edellyttää tiedon syventämistä jostakin lapsen tai perheen hyvinvoinnin osa-alueesta asiakkuuden edetessä tai kun lapsen ja perheen tilanne muuttuu, kokonaisvaltaista arviointia täydennetään tai syvennetään tältä osin. Parhaiten arviointi on onnistunut silloin kun sekä perheenjäsenet että työntekijät ovat saaneet uutta tietoa ja ymmärrystä perheen tilanteesta ja päässeet yhdessä pohtimaan millaisin keinoin perheen tilanteeseen voidaan tuoda tarvittava tuki.

Lapsi- ja perhelähtöisyys edellyttää kaikkien arviointiin osallistuvien tasavertaista tiedollista asemaa arvioinnissa. Lapsen oma tieto ja kokemukset, ajatukset ja toiveet ovat lastensuojelun arvioinnin ydin. Lapsilähtöinen arviointi tarkoittaa lapsen kohtaamista, tiedon kokoamista lapsesta ja lapsen kanssa, tiedon reflektointia ja tiedon tulkitsemista yhdessä. Arviointiin liittyvien kohtaamisten tulee vahvistaa lapsen kokemusta turvallisuudesta,

luottamuksesta ja kunnioituksesta. Työmenetelmät ja esimerkiksi kokous- ja neuvottelutilanteet tulee suunnitella lapsi huomioon ottaviksi. Vanhemmat ovat keskeisessä roolissa arvioitaessa lapsen ja perheen tilannetta, määriteltäessä tavoitteita sekä tukea ja palveluita.

Suhdeperustaisuus ja dialogisuus arvioinnin periaatteina tarkoittavat, että arvioinnissa tavoitellaan ihmisen aitoa kokemusta omasta arjestaan ja asiakkaan kohtaamista asioista. Lähtökohtana on näkemys, että vasta aito tutustuminen johtaa ”oikein tunnistamiseen”. Lasten kanssa toimiessa lähtökohtana tulee aina olla tavoitteena myönteinen tunnistaminen, jossa halutaan tietää kuka ja millainen lapsi on ja millaisia asioita hän pitää tärkeinä. Lasta ei arvioinnissa lähestytä ongelmia etsimällä. ”Normaalin” tavoittelun sijaan arvostetaan erilaisuutta ja tunnistetaan voimavaroja. Ratkaisuja etsittäessä keskitytään lapsen ja perheen voimavarojen löytämiseen ja tukeen arjen yhteisöjen avulla.²²

SUOSITUKSET

Asiakkaan tilanteen arviointi on kiinteä osa lastensuojelun asiakasprosessia sen eri vaiheissa ja sitä tehdään virkavastuulla. (J²³)

Lapsi/nuori ja hänen vanhempansa kohdataan arvioinnissa selvittäen heidän valmiuttaan ottaa vastaan tukea, jotta sitä osataan antaa oikealla tavalla. (T)

Arvioinnissa selvitetään lapsen/nuoren kokonaistilanne siten, että asianosaiset ymmärtävät, miksi arviointia tehdään, mitä arvioidaan ja miten arviointi toteutetaan. (T, J)

²³ Suosituksessa on viitattu suluissa tahoon, jota suositus erityisesti koskee.

T = työntekijä, J = johto

²² Hanna Tulensalo, Kirsti Kumpulainen ja Marjatta Kekkonen (2016) Monitoimijainen arviointi. Teoksessa Erityis- ja vaativan tason palvelujen työpajaprosessin raportit. THL. Työpaperi 26/2017.

6 Sijaishuollon laatukriteerit

Sosiaalipalvelujen käytännön toteuttamisen tulee olla lainmukaista, turvallista sekä laadultaan sellaista, että lasten tarpeisiin voidaan vastata ja sijaishuollolle asetettuja tavoitteita saavuttaa. Sijaishuollon laatukriteerit perustuvat osittain perus- ja ihmisoikeussäännöksiin sekä lastensuojelutoimintaa koskevaan kansalliseen lainsäädäntöön. Osa kriteereistä on siis tuon taustansa takia velvoittavia. Tämän lisäksi kriteereissä kulkee tutkimustietoon perustuvia suosituksia laadukkaan sijaishuollon järjestämisestä ja tuottamisesta. Kriteereiden alkuun on koottu katsaus keskeisiin lapsen oikeuksiin sijaishuollossa, ja itse kriteeristöön on merkitty alaviittauksina kohdat, jotka pohjautuvat muuhun sitovaan sääntelyyn.

Kriteerien määrittelyssä keskiössä on pidetty lapsen näkökulmaa, eli mitä laadukas sijaishuolto lapsen näkökulmasta on. Laatukriteerejä on kaikkiaan 12 ja ne on järjestetty prosessimaisesti sijaishuoltomuodon ja -paikan valinnasta, lapsen tuloon sijaishuoltopaikkaan, lapsen arkeen sijaishuoltopaikassa, sieltä pois siirtymiseen ja sijaishuollon päättymiseen. Lisäksi on määritelty sijaishuollon suunnitelmallisuutta ja dokumentointia koskeva kriteeri.

Toimijat on jaettu seuraavasti: lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, toimeksiantosuhteinen perhehoitaja, perhehoitajan tuesta vastaava taho, ammatillisen perhekodin perhehoitajat, laitostyöntekijä ja omahoitaja/-ohjaaja, laitospalvelun tuottaja ja yksikön vastuhenkilö, kunta/kuntayhtymä. Eri toimijoiden tehtävät ja vastuut suhteessa lapseen määrittyvät häneen yksilönä. Tästä syystä kriteerit painottuvat yksilön hyvinvoinnin takaamiseen vaikka hän kasvaa ja elää lapsiryhmässä ja yhteisössä. Sijaishuollon laatukriteerit on esitelty liitteessä (liite 2).

SUOSITUKSET

Eri toimijat sijaishuoltoa järjestäessään, hankkiessaan, tuottaessaan ja valvoessaan huomioivat kaikki sijaishuollon laatukriteerit. (T, J)

7 Sijaishuollon valvonta

Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmassa on laadittu sijaishuollon valvonnan mallinnus²⁴, josta tiivistys on liitteenä 3. Mallinnus on lapsikeskeisen ja lapsenoikeusperustaisen sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan toimintamalli, jonka tarkoituksena on selkiyttää ja yhdenmukaistaa nykyisiä toimintatapoja sekä eri ohjaus- ja valvontatoimijoiden rooleja ja vastuunjakoja. Mallissa erotetaan sijaishuoltopaikka- ja lapsikohtainen valvonta sekä huomioidaan eri sijaishuoltomuotojen erityispiirteet. Mallin tavoitteena on vahvistaa keinoja sijoitettujen lasten ja nuorten tarpeiden kuulluksi tulemiseksi omissa sijaishuoltoyhteisöissä ja lapsiystävällisiä oikeusturvakeinoja.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos käynnistää sosiaali- ja terveysministeriön rahoituksella vuonna 2019 tutkimus- ja kehittämishankkeen, jonka tehtävänä on tutkia sijoitettuna olevien lasten kokemuksia ja kohtelua erityisesti siitä näkökulmasta, millaiset tekijät tukevat ja lisäävät lasten hyvinvointia. Toiseksi tehtävänä on tutkia epäkohtiin tarttumista helpottavia ja vaikeuttavia seikkoja eri tasoilla. Kolmanneksi tehtävänä on vahvistaa ja kehittää keinoja tarttua epäkohtiin ja korjata niitä. Hanke tähtää muutokseen lasten ja nuorten kuulemisen tavoissa ja rakenteissa kaikilla tasoilla. Tutkimuksen tehtävänä on siis vaikuttaa käytäntöihin eli systemaattisesti vahvistaa ja kehittää lasten osallisuuden ja kuulemiseen toteutumista sosiaalityön käytännöissä (valvonta). Tuki ja ohjaus sisältyvät laadun vahvistamiseen ja sen toteutumisen seurantaan (kontrollointiin) valvonnan myönteisenä ulottuvuutena.

SUOSITUKSET

Sijaishuollon valvontaa kehitetään kunnissa/maakunnissa huomioiden tehty valvonnan malli ja soveltaen sitä omalle alueelle (T, J²⁵)

²⁵ Suosituksessa on viitattu suluissa tahoön, jota suositus erityisesti koskee.

T = työntekijä, J = johto

²⁴ Hoikkala, Susanna; Kojo, Raija; Tervo, Jaana; Aaltonen, Teija (2017) Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli.

8 Laatusuosituksen toteutumisen seuranta ja arviointi

Edellä kuvattujen laatusuositusten lisäksi suositellaan, että lastensuojelulain 12 § mukaisessa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa kuvattaisiin kunnan käytössä olevat lastensuojelun laatukriteerit ja laadulliset tavoitteet, joilla lastensuojelua seurataan ja kehitetään. Sähköinen hyvinvointikertomus ja lapsivaikutusten arviointi tuovat konkreettisia välineitä myös lastensuojelun laadun arviointiin kunnissa.

Valtakunnallista lastensuojelun laatusuosituksen toteutumisen seuranta ja arviointia tehdään osana lastensuojelun yhteiskehittämisen prosessia ja Lastensuojelun käsikirjan päivittämisen työtä. Suositusta tarkistetaan tarpeen mukaan.

Keskeiset käsitteet

Aikuissosiaalityö

Aikuissosiaalityöllä tarkoitetaan aikuisille suunnattua sosiaalityötä, jota tehdään muun muassa arkielämän hallinnan, köyhyyden/toimeentulo-ongelmien, päihde- ja mielenterveysongelmien, syrjäytymisen ja työttömyyden yksilöllisten seurausten vuoksi.

Asiakas

Lastensuojelun asiakas on lapsi/nuori sekä hänen vanhempansa/huoltajansa, joiden palvelun tarvetta selvitetään tai joille lastensuojelun palveluja tarjotaan.

Avohuollon tukitoimet

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastavien henkilöiden kasvatuskyyä ja –mahdollisuuksia (lastensuojelulaki 34 §).

Ihmisarvo

Ihmisarvo on ihmisoikeuksien perusta. Laatusuosituksessa ihmisarvolla tarkoitetaan sitä, että kullakin ihmisellä on arvo sinänsä.

Johto

Johdolla tarkoitetaan kunnan valtuustoa, lautakuntia ja virkamiesjohtoa.

Laatu

Laadulla tarkoitetaan palvelujen kykyä vastata asiakkaiden selvitettyihin palvelutarpeisiin järjestelmällisesti, vaikuttavasti, säännösten mukaan ja kustannustehokkaasti. Laadukas palvelu ylläpitää tai parantaa asiakkaan toimintakykyä ja hyvinvointia.

Lapsi

Kun laatusuosituksessa puhutaan lapsesta, sillä tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä.

Lapsen etu

Lapsen edun toteutumisessa tavoitellaan kaikkien YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisten oikeuksien toteutumista ja lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Lapsen etua konkretisoi muun muassa lastensuojelulain 4 §, jota on kuvattu suosituksen luvussa 2.

Lastensuojelu

Lastensuojelulain mukaisesti lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto.

Lastensuojelulaitos

Lastensuojelulaissa (57 §) on määritelty lastensuojelulaitoksilla tarkoitettavan lastenkoteja, koulukoteja ja muita näihin rinnastettavia lastensuojelulaitoksia

Lastensuojelutarpeen selvitys

Lastensuojelutarpeen selvityksessä arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta (lastensuojelulaki 27 §). Selvitys tehdään kunkin tapauksen olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa.

Läheisverkosto

Läheisverkostolla tarkoitetaan kaikkia niitä ihmisiä, jotka ovat mukana – tai joilla olisi mahdollisuus olla mukana, tukemassa lasta sekä hänen hoitoaan ja kasvatusta.

Nuori

Nuorella tarkoitetaan laatusuosituksessa 18–24-vuotiasta henkilöä.

Palvelut

Laatusuosituksessa palveluilla tarkoitetaan niitä palveluita, joita lastensuojelusta voidaan asiakkaalle tarjota.

Perusoikeudet

Perustuslaissa (791/1999) on määritetty perusoikeudet, joiden toteutumisen julkisen vallan on turvattava kansalaisille. Perusoikeuksiin kuuluvat:

- yhdenvertaisuus,
- oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen,
- rikosoikeudellinen laillisuusperiaate
- liikkumisvapaus
- yksityiselämän suoja
- uskonnon ja omantunnon vapaus

- sananvapaus ja julkisuus
- kokoontumis- ja yhdistymisvapaus
- vaali- ja osallistumisoikeudet
- omaisuuden suoja
- sivistykselliset oikeudet
- oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin
- oikeus työhön ja elinkeinovapaus
- oikeus sosiaaliturvaan
- vastuu ympäristöstä
- oikeusturva

Perhehoito

Perhehoito on hoidon tai muun osa- tai ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona (perhehoitolaki 263/2015 3 §). Ammatillinen perhehoito on perhehoitoa, jota annetaan yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 7 §:ssä tarkoitetun luvan perusteella ammatillisessa perhekodissa (perhehoitolaki 263/2015).

Salassapito

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) nojalla viranomaisten asiakirjat ovat pääsääntöisesti julkisia, ellei niitä ole lailla säädetty salassa pidettäviksi. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) määrittää, että lastensuojeluun kertyvä, sosiaalihuollon asiakasta tai muuta yksityistä henkilöä koskeva tieto on salassa pidettävää. Salassapito sisältää asiakirjasalaisuuden, vaitiolovelvollisuuden ja hyväksikäyttökiellon.

Sijaishuolto

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan lastensuojelulain (49 §) mukaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 § viitaten väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella.

Liitteet

1. Arviointikehys
2. Sijaishuollon laatukriteerit
3. Tiivistelmä sijaishuollon valvonnan mallista
4. Kooste laatusuosituksista

Laatusuositus liite 1 Eettisten periaatteiden arviointikehys

Eettinen yleisperiaate	Lastensuojelua toteutettaessa huomioitava	Esimerkki, miten voisi arvioida omassa työssä	Oma arvioni, mitä periaate tarkoittaa työssäni/työyhteisössäni?
Toimijat kunnioittavat asiakkaidensa ihmisarvoa ja perusoikeuksia	Lastensuojelussa korostetaan erityisesti asiakkaiden ihmisarvoa kohtelua ja yksityisyyden suojaa. Lastensuojelun arjessa tämä näkyy esimerkiksi asiakkaiden yhdenvertaisena, syrjimättömänä ja kunnioittavana kohteluna. Toiminnassa noudetaan lapsen oikeuksien sopimusta.	<ul style="list-style-type: none"> - En vastaa puhelimeen toisen asiakkaan läsnä ollessa. - Säilytän asiakkaiden asioita koskevat asiakirjat huolellisesti niin, etteivät sivulliset niitä vahingosakaan näe. - Olen tutustunut lapsen oikeuksien sopimukseen. 	
Lastensuojelun lähtökohtana on lapsen etu	<p>OIKEUDENMUKAISUUS</p> <p>Hyvän hallinnon vaatimukset, kuten vaihtoehtojen selvittäminen, perusteiden esittäminen ja asiakkaita arvostava kohtelu korostuvat asiakastyön jokaisessa vaiheessa. Oikeudenmukaisuus lastensuojelun laatusuosituksessa tarkoittaa kaikkien lapsen oikeuksien sopimuksessa turvattujen oikeuksien mahdollisimman täysimääräistä toteutumista.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Perustelen lasta koskevia ratkaisuja ja konkreettisin päätöksissä, miten ne ovat lapsen edun mukaisia. - Huolehdin siitä, että asiakkaani olevan lapsen oikeus osallistua häntä itseään koskevaan päätöksentekoon toteutuu. 	
	<p>AVOIMUUS JA LUOTETTAVUUS</p> <p>Lapsen oikeuksien sopimus korostaa vanhempien/hoitajien kasvatustuon kunnioittamista. Tämä edellyttää myös lastensuojelussa avointa ja luotettavaa tietoa lapsen ikätason mukaisesta kehityksestä sekä niistä tuen ja palvelujen muodoista, joiden kautta lapsen ja perheen on mahdollista saada tarvitsemaansa tukea.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Otan huomioon asiakkaanani olevan lapsen iän ja kehitystason kertoessani hänelle siitä, mitä lastensuojelu on ja millaista tukea on mahdollista antaa. - Kerron perheelle asiassa olevista vaihtoehdoista ja annan tietoa, miten asiassa voidaan edetä. 	
	<p>TURVALLISUUS</p> <p>Lastensuojelussa turvallisuus huomioidaan niin olosuhteissa, ihmissuhteissa kuin vuorovaikutuksessa. Tärkeintä on huomioida jokaisessa tilanteessa lapsen kokema turvallisuudentunne ja edistää sitä. Turvallisuutta pitää tarkastella myös lapsen perheen ja työntekijän näkökulmasta.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Selvitän, miten turvalliseksi lapsi tuntee olonsa ja kuinka hänen turvallisuudentunnettaan voisi edistää. Muistan myös sijaishuollon osalta varmistaa, että lapsi kokee olonsa turvalliseksi. - Kannustan lasta kertomaan omat näkemyksensä. 	
	<p>SUHTEELLISUUSPERIAATE</p> <p>Viranomaisen käyttämien toimien tulee olla oikein mitoitettuja suhteessa asiakkaan auttamisen päämääriin ja tavoitteisiin. Periaatteena on toteuttaa tehtävä mahdollisimman vähäisellä puuttumisella kuitenkin niin, että tarvittava vaikutus saadaan aikaan (lievimmän riittävän puuttumisen periaate).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Päättyessäni toimista, joita lastensuojeluasiassa tarvitaan, harkitsen sitä, mikä toimenpide on sellainen, joka antaa tarvittavan vaikutuksen, mutta mahdollisimman vähän puuttuu perheen itenäisyyteen ja yksityisyyteen. 	

Eettinen yleisperiaate	Lastensuojelua toteutettaessa huomioitava	Esimerkki, miten voisi arvioida omassa työssä	Oma arvioni, mitä periaate tarkoittaa työssäni/työyhteisössäni?
Vuorovaikutus	Hyvään vuorovaikutukseen sisältyy toisten kunnioittaminen. Asiakkaiden hyvässä kohtaamisessa arvostus, inhimillisuus ja empatia korostuvat. Lastensuojelun ammattilaisena tulee omata erityistä vahvuutta ja osaamista vuorovaikutukseen ja ristiriitatilanteiden rakentavaan käsittelyyn asiakkaan - niin lapsen kuin aikuisenkin - kanssa.	<ul style="list-style-type: none"> - Kysyn toisilta työntekijöiltä ja asiakkailta palautetta omista vuorovaikutustaidoistani - Pysin lisäämään vuorovaikutustaitojani ja haastavien ristiriitatilanteiden ratkaisun taitojani - Jos vuorovaikutus asiakkaan kanssa on vaikeaa, jaksan yrittää uudelleen 	
Ammattihenkilöstön työn laatu	Lasten ja nuorten palveluissa toimivien ammattilaisten on tiedostettava sekä oma vastuunsa lasten kasvatuksesta, että velvollisuutensa tukea vanhemmuutta. Työntekijän on myös laajasti mielletävä vastuunsa tekemästään työstä niin lapselle, nuorelle, perheelle, omalle organisaatiolle kuin yhteiskunnallekin. Johdon on tiedostettava vastuunsa laadukkaan työn mahdollistajana ja työntekijän tukena.	<ul style="list-style-type: none"> - Osallistun työnantajan minulle tarjotuihin täydennyskoulutuksiin ja olen aktiivinen myös muutoin päivittämään osaamistani - Seuraan, mitä uutta tutkimusta alueeltani valmistuu ja pyrin hyödyntämään tuloksia työssäni - Kerron esimiehelleni, mikäli koen, että minulla ei ole mahdollista tehdä riittävän laadukasta työtä ja haen ratkaisua tilanteen parantamiseksi. 	
Vastuulliset päätökset ja toimintakulttuuri	Asiakaskohtaisessa työskentelyssä onnistuminen edellyttää ympäröivän organisaation, lähi- ja ylemmän johdon sekä poliittisten päätöksentekijöiden johdonmukaista tukea. Päätöksenteon, kehittämistyön ja palvelujen järjestämisen tulee perustua lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin. Myös tehtyjen ratkaisujen vaikutuksia pitää kuvata ja arvioida lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta. Palveluista vastaavien organisaatioiden ja myös yksittäisten työntekijöiden on huolehdittava palveluista tiedottamisesta lapsille, nuorille ja vanhemmille ymmärrettävästi sekä heidän kokemuksien ja palautteen keräämisestä kehitystyön tueksi.	<ul style="list-style-type: none"> - Yksittäisen asiakkaan asiassa tehtävissä päätöksissä perustelut ovat tärkeitä, joten kiinnitän niihin erityistä huomiota - Olen mukana keskustelemassa siitä, miten työjakoa tehdään - Vien viestiä päätöksentekijöille, jos lastensuojelun laatu alueellani on huono ja teen ehdotuksia, miten sitä voisi parantaa - Esitän kunnassani, että meilläkin otetaan käyttöön lapsivaikutusten arvioinnin työkalu päätöksenteossa ja tehdään sähköinen hyvinvointikertomus, jos sitä ei jo tehdä. 	

Liite 2 Sijaishuollon laatuksiteerit

TAUSTAA

Sijaishuoltotoiminnan tulee olla lainmukaista, turvallista sekä laadultaan sellaista, että lasten tarpeisiin voidaan vastata ja sijaishuollolle asetettuja tavoitteita saavuttaa. Käsillä olevan sijaishuollon laatuksiteerien pohjana toimivat perus- ja ihmisoikeussäännökset sekä lastensuojelutoimintaa ohjaava kansallinen lainsäädäntö. Näiden lisäksi kriteereissä kulkee tutkimustietoon perustuvia suosituksia laadukkaana sijaishuollon järjestämisestä ja tuottamisesta. Lapsen oikeudet muodostavat keskeisen pohjan laadukkaalle sijaishuollolle. Suomi on ratifoinut YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen vuonna 1991 osaksi kansallista lainsäädäntöä (SopS 59 ja 60/1991). Sopimuksessa on neljä keskeistä yleisperiaatetta, joille kaikki muut sopimuksen takaamat oikeudet perustuvat. Yleisperiaatteet ovat: lapsen etu (3 artikla 1 kohta), lapsen oikeus saada näkemykset huomioon otetuiksi (12 artikla), syrjinnän kieltö (2 artikla) ja lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla). YK on antanut erilliset sijaishuoltoa koskevat ohjeet vuonna 2010 (YK:n sijaishuollon ohjeet 2010), joiden keskeinen sisältö on huomioitu laatuksiteerien kansallisessa määrittelytyössä.

LAPSEN OIKEUDET SIAISHUOLLOSSA

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanoton, kiireellisen sijoituksen tai hallintotuomioistuimen antaman määräyksen perusteella järjestettyä lapsen hoitoa ja kasvatusta kodin ulkopuolella²⁶. Sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla²⁷. Lapsi voidaan sijoittaa sijaishuoltoon väliaikaisesti myös vanhempansa tai muun huoltajansa hoidettavaksi ja kasvatettavaksi.²⁸ Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä vastaa siitä, että lapsen sijaishuolto järjestetään *lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti*. Sijaishuollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi hänen yksilöllisten tarpeidensa ja toiveidensa mukaan.

Asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää²⁹. Tämä on huomioitava myös sijaishuoltoa toteuttaessa (esim. sijaishuoltopaikan valinnassa ja sijaishuollon aikana), riippumatta sijaishuollon muodosta tai palvelun tarjoajasta. Myös sijaishuollon tuottajan tulee kunnioittaa lapsen ihmis- ja perusoikeuksia ja noudattaa kansallista lainsäädäntöä.

26 Lastensuojelulaki (417/2007), LSL, 49 § 1 mom.

27 LSL 49 § 2 mom.

28 Tämä on mahdollista silloin, kun valmistellaan lapsen kotiin palaamista kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen tai kun se on lapsen edun kannalta muusta syystä perusteltua; LSL 49 § 3 mom.

29 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) 4 §.

YK:n sijaishuollon ohjeiden mukaan erityisesti sijoitetuille lapsille tulee varmistaa:

- Turvallisuus ja suojeleminen kaikelta kaltoin kohtelulta ja hyväksikäytöltä sekä vapaudenriistolta
- Yhteydenpito läheisiin ihmisiin lapsen edun mukaisesti
- Terveellinen ja ravitseva ruoka, huomioiden uskonnollinen vakautus
- Terveystiedon edistäminen ja terveydenhuollon palvelut
- Koulutus
- Oikeus kehittyä leikin ja vapaa-ajan toimintojen avulla, huomioiden lapset joilla on erityisiä tarpeita
- Lapsen yhteys toisiin paikallisen yhteisön lapsiin ja muihin jäseniin
- Uskonnollisten ja hengellisten tarpeiden ja muun vakaumuksen tyydyttäminen
- Oikeus yksityisyyteen
- Hoitajien myönteinen, turvallinen ja huolehtiva suhde lapseen
- Riittävä valvonta
- Iän ja kehitystason mukainen valvonta ja kasvatustarpeet
- Oikeus nimettyyn luottohenkilöön, johon lapsi voi olla vapaasti yhteydessä
- Oikeusturvakeinot
- Muistot elämän varrelta, esim. elämäntarinakirja.

Lapsen etu

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS) on Suomessa saatettu voimaan lailla vuonna 1991. Sen mukaan kaikki lapset (alle 18-vuotiaat) ovat itsenäisiä yksilöitä, joilla on omat ihmis-oikeudet. Kaikissa toimissa on lapsen etu asetettava ensisijaiseksi³⁰. Lapsen edun ensisijaisuus velvoittaa kaikkia lapsen kanssa työskenteleviä. Lapsen etu on arvioitava *yksilökohtaisesti* kyseessä olevan lapsen erityistilanteen ja lapsen erityispiirteiden mukaisesti. Arviointiin vaikuttavat esimerkiksi lapsen ikä ja kehitystaso: mitä kehittyneempi lapsi on, sitä enemmän on asetettava painoa hänen omille näkemyksilleen.

³⁰ LOS 3 (1) artikla.

Lapsen etu on määritelty lainsäädännössämme mm. sosiaalihuoltolaissa ja lastensuojelulaissa³¹. Lastensuojelua toteutettaessa lapsen etua on punnittava niiden valossa:

- Lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi sekä tarpeellisten tietojen ja taitojen karttuminen
- Lapselle läheisten ja jatkuvien ihmissuhteiden pysyvyys
- Mahdollisuus saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaista valvontaa ja huolenpitoa
- Taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus
- Turvallinen kasvuympäristö
- Ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus
- Itsenäistyminen ja kasvaminen vastuullisuuteen
- Lapsen mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omissa asioissaan
- Lapsen oikeus kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan kunnioittamiseen.

Erytystä huomiota on kiinnitettävä haavoittuvimmassa asemassa oleviin lapsiin: esim. lapsiin, joilla on erityistarpeita sairauden tai vamman vuoksi, vähemmistöryhmiin kuuluvat, turvapaikanhakijat ja hyväksikäytön tai väkivallan uhriksi joutuneet lapset³².

Lapsen oikeus huolenpitoon ja suojeluun

Kaikilla lapsilla on oikeus saada hyvinvoinnilleen välttämätön suojelu ja huolenpito³³. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta. Ensisijaisesti tulee tukea sitä, että lapsi saa riittävän huolenpidon ja suojelun biologisessa perheessään. Mikäli tämä ei ole lapsen edun mukaista tai riittävää, tulee taata sijaishuolto.³⁴

Lapsenhuoltolain mukaan lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lapsella, myös sijaishuollossa olevalla lapsella, on oikeus saada osakseen myös ymmärtämystä ja hellyyttä. Lapsen alistaminen, ruumiillinen kurittaminen

31 LSL 4 § ja sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 5 §.

32 YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (3 artikla, 1 kohta); CRC/C/GC/14.

33 LOS 3(2) artikla.

34 LOS 19 artikla ja 20 artikla, LSL 2 § 3 momentti.

ja muu loukkaava kohtelu on kielletty.³⁵ On myös huomioitava, että LOS kieltää lapsen kohtelun tai rankaisun mm. epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla³⁶.

Sijaishuollossa olevalle lapselle tulee olla tarjolla hänen tarpeidensa mukaiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja muu tuki, joka edistää hänen kuntoutumistaan. Sijaishuollon aikana lapsella on oikeus tarvitsemiinsa terveydenhuollon palveluihin. Hänellä on myös oikeus perusopetukseen ja varhaiskasvatukseen samoin kuin muillakin lapsilla.³⁷ Toipumisen ja sopeutumisen on tapahduttava ympäristössä, joka edistää lapsen terveyttä, itsekunnioitusta ja ihmisarvoa.³⁸

Lapsen osallisuus

Lapsen ja hänen läheistensä osallisuus sijaishuoltoa suunniteltaessa ja sen aikana on turvattava. Lapsen tulee siis saada ikänsä, kehitystasonsa ja toimintakykynsä mukaisesti ja tarvittavin tukitoimin (esimerkiksi tuetun päätöksenteon avulla) olla mukana tekemässä elämäänsä liittyviä suunnitelmia ja päätöksiä niin, että hänen tahtonsa ja etunsa otetaan huomioon.

On lapsen perusoikeus, että jos hän ikänsä ja kehitystasonsa perusteella kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, hän saa vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa häntä koskevissa asioissa. Lisäksi näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa. Perustuslakimme mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.³⁹

Sijaishuollossa olevan lapsen oikeus osallistua velvoittaa mm. sosiaalityöntekijöitä kunnassa, lastensuojelulaitosten henkilökuntaa ja perhehoitajaa. Oikeus ilmaista mielipiteensä vapaasti tarkoittaa sitä, että lapsi voi halutessaan myös olla osallistumatta ja ilmaisematta näkemyksiään. Häntä ei saa painostaa eikä hänen mielipiteisiinsä saa pyrkiä vaikuttamaan. Vapaan mielipiteen ilmaisu edellyttää, että kuulemistilanne on turvallinen ja että lasta kohdellaan kunnioittavasti. Mielipiteen selvittämisessä ei saa luonnollisestikaan vahingoittaa lasta. Vasta vahvin osallisuuden muoto on oikeus tehdä päätös itsenäisesti.⁴⁰

35 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983; *LHL*), 1 § 2-3 momentti. LSL 4 a §. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta (190/2019) tulee voimaan 1.12.2019.

36 LOS 37 (1) artikla.

37 LSL 15 §, terveydenhuoltolaki (1326/2010) 69 § 1 momentti, LSL 52 a §.

38 LOS 39 artikla ja YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 13 (2011): Lapsen oikeus olla joutumatta minkäänlaisen väkivallan kohteeksi.

39 LOS 12 artikla, perustuslaki 6 § 3 momentti.

40 YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 (2009) Lapsen oikeus tulla kuulluksi. 22–25 artikla. CRC/C/GC/12

Lapsille on taattava oikeus osallistua yksilöinä omassa asiassaan ja ryhmänä⁴¹. Esimerkiksi on suositeltavaa, että laitoksissa olisi osallisuutta tukevat rakenteet, lapset saisivat osallistua omavalvontasuunnitelmien laatimiseen ja tarkistamiseen ja että olisi tarjolla vertaisryhmiä, joita voitaisiin käyttää myös sijaishuoltoapaikkojen valvonnassa. Kuntien tulisi kuulla lapsia ja nuoria lastensuojelupalvelujen kehittämisessä ja laadun arvioinnissa.⁴²

Lastensuojelulaitoksissa on laadittava hyvää kohtelua koskeva suunnitelma vuoden 2020 alusta lähtien. Lapsilla on oikeus halutessaan osallistua sen laatimiseen. Siihen on kirjattava mm. se, miten lapsia on kuultu suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Se tulee käydä läpi kaikkien lasten kanssa. (Lastensuojelulaki 61 b § 3 momentti.)

Lapsen oikeus tietoon ja lapsen mielipiteen selvittäminen

Aina kun lastensuojelun tarvetta arvioidaan, tehdään lasta tai nuorta koskeva päätös tai toteutetaan lastensuojelua, on lapselle ja nuorelle annettava tietoa omassa asiassaan. Hänelle on annettava mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. Sijaishuollossa olevalla lapsella on oikeus tavata kahden kesken sosiaalityöntekijäänsä tai muuta lastensuojelun työntekijää ja keskustella asioistaan tämän kanssa.⁴³

Lisäksi on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti⁴⁴. Oikeus osallistua on siis lapsen ja nuoren oikeus iästä riippumatta. Lapsen iän myötä hänen omille mielipiteilleen tulee antaa aina enemmän painoa.

Lapsen mielipide tulee kuitenkin selvittää hienovaraisesti ja siten, ettei siitä aiheudu tarpeettomasti haittaa lapsen ja hänen vanhempiensa tai muiden läheisten ihmisten välisille suhteille. Lapsen mielipiteen selvittäminen on siis lähtökohta, josta voidaan kuitenkin poiketa, jos selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos se on muutoin ilmeisen tarpeetonta.⁴⁵

Lapsella on siis lähtökohtaisesti oikeus saada tietoa asiassaan, mutta mielipiteen selvittämisen ja kuulemisen yhteydessä lapselle ei saa antaa sellaisia tietoja, jotka vaarantavat

41 YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 (2009) Lapsen oikeus tulla kuulluksi. 10 artikla. CRC/C/GC/12

42 Hoikkala, ym. Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli. THL työpapereita 19/2017, s. 31–33.

43 LSL 5 § ja 53 §.

44 LSL 5 § ja 20 § 1 momentti.

45 LSL 20 § 1 ja 3 mom; tarkemmin Lastensuojelun käsikirjassa <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostaanoton-valmistelu/lapsen-mielipiteen-selvittaminen> ja <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus>

hänen kehitystään tai ovat vastoin lapsen muuta erittäin tärkeää yksityistä etua⁴⁶. Lapsella on myös oikeus saada tieto hänestä itsestään viranomaisen asiakirjaan sisältyvistä tiedoista julkisuuslain 12 §:n nojalla, jollei ole saman lain 11 §:n mukaista rajoitusperustetta (esim. lapsen edun vaarantuminen voi olla perusteena olla luovuttamatta tietoa lapselle itselleen)⁴⁷.

Sosiaalityöntekijän tulee antaa lapselle tietoa lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden lapsen omasta ja perheen tilanteesta ja siitä, miksi hänet on huostaan otettu ja sijoitettu⁴⁸. Annettavan tiedon tulee sisältää mm. se, miten yhteydenpito lapsen ja hänen läheistensä välillä järjestetään sekä perheen jälleenyhdistämisen edellytykset ja mahdollisuudet. Selvitys on annettava siten, että lapsi ymmärtää selvityksen sisällön ja merkityksen, eikä hänen luottamustaan ja kiintymystään omiin vanhempiinsa horjuteta.

Hallintolain mukainen kuuleminen

Lastensuojelussa jo kaksitoista vuotta täyttänyt voi käyttää puhevaltaa omassa asiassaan huoltajansa tai muun laillisen edustajansa rinnalla lastensuojeluasiassa⁴⁹. Hän voi vaatia palveluja ja vastustaa häntä koskevia päätöksiä. Hänellä on oikeus tutustua itseään koskeviin asiapapereihin ja häntä on kuultava todisteellisesti hallintolain 34 §:n mukaisesti, kun päätöksiä tehdään⁵⁰. Hänelle on myös annettava tieto tehdyistä päätöksistä ja valitusmahdollisuuksista.

Sijaishuollossakin on siis kaiken ikäisten lasten **mielipide selvitettävä**. Kaksitoista vuotta täyttäneeltä lasta tulee **kuulla hallintolain mukaisesti** mm. tehtäessä seuraavia päätöksiä sijaishuoltoon liittyen:

- Päätös lapsen huostaanotosta ja sijaishuoltoon sijoittamisesta
- Päätös sijaishuoltopaikan muuttamisesta
- Päätös huostassapidon lopettamisesta
- Yhteydenpidon rajoittaminen
- Liikkumisvapauden rajoittaminen
- Eristäminen
- Erityinen huolenpito.

46 LSL 20 § 4 momentti.

47 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/hallinto/tiedon-hankkiminen-lastensuojelun-tarpeisiin-ja-sen-luovuttaminen/tietojen-antaminen#Asianosaisen%20ja%20muun%20asiaan%20osallisen%20oikeus%20saada%20tietoa%20asiakirjasta>; Tekstin on tuottanut VT Mirjam Araneva.

48 LSL 53 §.

49 LSL 20 § 2 momentti.

50 Tarkemmin: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/hallinto/tiedon-hankkiminen-lastensuojelun-tarpeisiin-ja-sen-luovuttaminen/hallintolain-34-n-mukaisesta-kuulemisesta>. Tekstin on tuottanut VT Mirjam Araneva.

Kaksitoista vuotta täyttäneellä lapsella on myös itsenäinen muutoksenhakuoikeus hallintotuomioistuimeen mm. edellä mainituista päätöksistä⁵¹.

Lapsen oikeus läheisiin ihmissuhteisiin ja jatkuvuuteen

Yksi tärkeimmistä sijaishuollossa olevan lapsen oikeuksista on oikeus pitää yhteyttä vanhempiinsa ja muihin hänelle läheisiin henkilöihin⁵². Kyseessä on lapsen oikeus ja sitä voidaan rajoittaa vain lain tarkoittamissa tilanteissa ja silloin kun se on lapsen edun mukaista⁵³.

Sijaishuollossa olevan lapsen yhteyttä biologiseen perheeseensä sekä muihin lapselle läheisiin ihmisiin, kuten ystäviin, naapureihin ja aikaisempiin hoitajiin, tulisi kannustaa ja edistää, mikäli se on lapsen suojelun ja edun mukaista. Jos lapsella ei ole yhteyttä perheenjäseniinsä, hänen tulisi saada tietoa heidän tilanteestaan. (YK:n sijaishuollon ohjeet 81 kohta)

Lapsen oikeuteen pitää yhteyttä läheisiinsä liittyy velvoite arvioida säännöllisesti perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuutta. Lastensuojelulain mukaan lapsen sijaishuollon asiakassuunnitelmaa laadittaessa ja tarkistettaessa on huomioitava *lapsen edun* mukaisella tavalla tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Tätä tukee myös velvollisuus laatia vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta.⁵⁴

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän sekä sijaishuoltoapaikan tulee sijoituksen aikana tehdä yhteistyötä lapsen vanhempien ja huoltajien kanssa. Erityisesti tämä koskee tilanteita, kun tehdään lasta koskevia päätöksiä, vaikka päätösvalta asiassa olisikin sosiaalihuollon vastaavalla toimielimellä.⁵⁵

Toisaalta lapsella on oikeus olosuhteiden ja ihmissuhteiden pysyvyyteen sekä jatkuvuuteen, mitkä tukevat hänen hyvinvointiaan. Toistuvat kasvuympäristön muutokset vaarantavat lapsen kehitystä ja kykyä muodostaa kiintymyssuhteita. Myös sijaishuoltopaikoissa tulee turvata jatkuva kiintymyssuhde tiettyyn hoitajaan.⁵⁶

51 LSL 15 luku. Lisätietoa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/hallinto/paatokset-sosiaalitoimessa-ja-hakemusmenettely>. Eduskunta on hyväksynyt 19.2.2019 lain oikeudenkäynnistä hallintoasioissa ("hallintoprosessilaki", 808/2019), jolla kumotaan hallintolainkäyttölaki (586/1996). Hallintoprosessilain voimaantulon (1.1.2020) myötä valittaminen hallinto-oikeuden päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen muuttuu luvanvaraiseksi.

52 Esim. LSL 4 § 3 mom ja 50 § ja LOS 9 (3) artikla.

53 LSL 62 §.

54 LSL 4 § 3 momentti ja 30 § 2 momentti (1.1.20 alk. 4 momentti), YK:n sijaishuollon ohjeet IV kappale.

55 LSL 52§; HE lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 252/2006 vp.

56 YK:n sijaishuollon ohjeet 60 artikla ja 87 artikla.

Huostassapito *tulee* lopettaa jo ennen lapsen täysi-ikäistymistä, jos lain mukaista huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole. Huostassapitoa ei kuitenkaan *saa* lopettaa, jos lopettaminen on selvästi vastoin lapsen etua. Arvioinnissa on huomioitava muiden lapsen edun arviointiin vaikuttavien tekijöiden lisäksi mm. sijaishuollon kestoaika sekä lapsen ja sijaishuoltoa antavan välillä vallitsevan kiintymyssuhteen laatu.⁵⁷

Mikäli perheen jälleenyhdistämiseen päädytään, tulisi se tehdä harkiten ja suunnitelmallisesti. Suositeltavaa ja yleensä lapsen edun mukaista on, että lapsen muutto tehdään asteittain. On tärkeää huomioida lapsen ikä, kehitystaso ja ne syyt, jotka aikanaan ovat johtaneen huostaanottoon.⁵⁸

Oikeus sijoituksen jälkeiseen jälkihuoltoon

Lapsella on oikeus jälkihuoltoon sijoituksen jälkeen. Oikeus koskee myös tilannetta avohuollon sijoituksen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin. Sijaishuolto päättyy viimeistään täysi-ikäistymiseen, jolloin jälkihuolto-oikeus päättyy viimeistään nuoren täytettyä 25 vuotta. Sosiaalityöntekijällä on velvollisuus tarvittaessa laatia yhdessä nuoren kanssa suunnitelma, johon kirjataan *jälkihuollon päättymisen jälkeen* nuoren käytettävissä olevat palvelut ja tukitoimet.⁵⁹ Jälkihuollon tarkoituksena on helpottaa lapsen tai nuoren kotiutumista sijaishuollosta ja helpottaa nuoren itsenäistymistä. Käytettävissä ovat mitkä tahansa sosiaali- ja terveydenhuollon ja muut tarvittavat palvelut, joita on järjestettävissä yksilöllisen tarpeen perusteella. Jälkihuoltovelvoitteeseen kuuluu myös lapsen tai nuoren vanhempien tai muiden kasvatuksesta vastaavien henkilöiden tukeminen erityisesti sijaishuollon jälkeisessä kotiuttamistilanteessa. Tukeminen voi olla esimerkiksi vanhemmille järjestettäviä avohuollon palveluja tai taloudellista tukea.⁶⁰ Nuorelle, hänen vanhemmilleen sekä hänen huolenpidostaan ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille tarjottava tuki kirjataan jälkihuollon asiakassuunnitelmaan⁶¹.

Jälkihuollossa olevalle nuorelle tulee viivytyksettä järjestää riittävä taloudellinen tuki sekä korjata asumisoloihin liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeen mukainen asunto. Nämä on taattava, kun riittämätön toimeentulo, puutteelliset asumisolot tai asunnon puuttuminen ovat olennaisena esteenä lapsen tai nuoren kuntoutumiselle.⁶²

57 LSL 47 § 1 ja 3 momentti.

58 YK:n sijaishuollon ohjeet, 52 kohta.

59 LSL 75 § ja 76 §.

60 HE lastensuojelulaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 252/2006 vp.

61 LSL 30 § 3 momentti.

62 LSL 76 a §.

Viranomaisilla ja sijaishuoltopalvelun tarjoajilla tulisi olla selkeät toimintaperiaatteet, miten lasta tai nuorta tuetaan sijoituksen jälkeen. Lisäksi nuorelle tulisi nimetä mahdollisuuksien mukaan erityinen vastuuhenkilö, joka tukee nuorta itsenäisessä elämässä.⁶³ Aina kun lapsi on sijaishuollossa, tulee kasvatuksessa huomioida lapsen valmiudet myöhemmin itsenäiseen elämään⁶⁴.

Valvonta ja oikeusturva

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lasten huolenpidosta vastaavien laitosten ja viranomaisten tulee noudattaa niitä määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa. Valtiovallan tehtävänä on taata, että määräyksien noudattamista ja lapsen muiden oikeuksien noudattamista valvotaan. Lapsen oikeuksien takaaminen sijaishuollossa edellyttää mm. lainsäädännön tarkastelua sekä yksittäisen laitoksen toiminnan valvontaa.⁶⁵

YK:n sijaishuollon ohjeissa suositellaan, että sijaishuoltopalvelujen tarjoajista pidetään rekisteriä yksityiskohtaisine tietoineen palveluntarjoajan toiminnasta ja taloudellisista seikoista. Tämä parantaa edellytyksiä valvoa sijaishuoltopaikkoja.

Sijoitetun lapsen oikeus on, että hänen hoitoaan, huolenpitoaan ja muita sijoitukseen liittyviä olosuhteita valvotaan säännöllisesti omavalvonnan lisäksi ulkopuolelta. "Hoidolla" tarkoitetaan kaikkea lapsen kokemukseen vaikuttavaa toimintaa sijaishuoltopaikassa. Valvontaan kuuluu lasten kuuleminen⁶⁶. Valvovan, toimivaltaisen viranomaisen tehtävänä on mm. kuulla lapsia toiminnassaan ja sille tulee taata pääsy sijaishuoltopaikkoihin⁶⁷.

Lapsen sijoittaneen kunnan tehtävänä on valvoa, että sijoitus toteutuu lain mukaisesti ja että lapsi saa sijoituksen aikana tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet sijoituskunnassa. Aluehallintovirastojen tulee seurata lastensuojelulaitosten toimintaa saadessaan tietoonsa epäilyn epäkohdasta tai oma-aloitteisin tarkastuskäynnein.⁶⁸ Aluehallintoviraston edustajan tulee valvonnassa varata lapselle tilaisuus luottamukselliseen keskusteluun.

63 YK:n sijaishuollon ohjeet VII (E) kappale.

64 Vrt. LHL 1 § 3 momentti, LSL 4 § 2 momentti 5. kohta.

65 LOS 3 (3) artikla, Lapsen oikeuksien sopimuksen käsikirja 2011.

66 LOS 25 artikla; Lapsen oikeuksien sopimuksen käsikirja 2011.

67 YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 (2009) Lapsen oikeus tulla kuulluksi. 97 artikla. CRC/C/GC/12.

68 LSL 79 a § ja 80 §.

Oikeusturvan takaaminen lapselle

Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on koko sijaishuollon ajan velvollisuus varmistua siitä, että sijaishuoltopaikka vastaa lapsen etua. Sijoittajakunnan ja erityisesti vastuusosiaalityöntekijän tehtävänä on valvoa, että lapsen sijaishuolto toteutuu lastensuojelulain mukaisesti ja lapsi saa sijoituksen aikana ne tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet, jotka sijoituskunnan on järjestettävä⁶⁹.

Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on keskeinen rooli lapsen sijaishuollon aikaisen hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisesta. Tässä on sijaishuollon asiakassuunnitelma tärkeä väline. Hänen tai muun lastensuojelun työntekijän on tavattava lapsi asiakassuunnitelmaan kirjattavalla riittävän usein henkilökohtaisesti.⁷⁰ Vastuusosiaalityöntekijän tulee myös avustaa lasta tai nuorta puhevallan käytössä, ohjata hänet tarvittaessa oikeusavun piiriin ja haettava lain edellyttämässä tilanteissa edunvalvojan sijaista⁷¹. Kunta vastaa siitä, että sosiaalityöntekijän laatukriteerien mukainen työ mahdollistuu riittävän resursoinnin ja osaamisen varmistamisen avulla. Kunta myös vastaa omasta palvelutuotannostaan sekä perhehoidossa että laitoshoidossa sekä käyttämiensä palveluntuottajien tarjoamasta palveluista.

Lapselle tulee määrätä edunvalvojan sijainen, jos lapsen huoltaja ei voi toimia puolueettomasti tai muuten lapsen edun ajamiseksi ja jos edunvalvoja on tarpeen asian selvittämiseksi tai muutoin lapsen edun turvaamiseksi. Edunvalvojan sijaisen tehtävänä on käyttää huoltajan puolesta lapsen puhevaltaa niissä hallintotuomioistuimen tai sosiaalitoimen päätöksissä, jotka hänelle on määrätty lastensuojeluprosessiin.⁷²

Lapsen oikeusturva tulee ymmärtää laajasti lähtien siitä, että hänelle on annettava tietoa omista oikeuksistaan, jotta hän voi tunnistaa, milloin niitä on loukattu⁷³. On hyvä muistaa, ettei varsinkaan kaltoinkohdeltu ja laiminlyöty lapsi tyypillisesti tunne oikeuksiaan. Hän on saattanut kasvaa olosuhteissa, joissa on omaksunut roolia sivuuttamisesta ja tarpeidensa laiminlyönnistä. Lapsi ei välttämättä tiedä, ettei häntä olisi saanut kohdella huonosti tai ymmärrä, mitä huono kohtelu on. Siksi kuulemisessa tulee ammattilaisen olla tietoinen myös siitä, mikä on lapsen kokemus elämästä.

69 Lastensuojelulaki 79.1 §.

70 LSL 29 § 1 momentti; LSL 30 § 1 ja 3 momentti.

71 LSL 24 § 1 momentti.

72 Yleiskommentti 12, 36–37 art., YK:n sijaishuollon ohjeet, CRC 12 artikla, LSL 22 §.

73 Vrt. lastensuojelulaki 5 §, perustuslaki 6 §.

Lapsella tulee olla tieto tahoista, joihin voi olla yhteydessä kun hänen oikeuksiaan on loukattu⁷⁴. Käytettävien oikeusturvakeinojen tulisi olla lapselle helposti saavutettavia, jotta tosiasiaa hän voi saada oikeudenloukkauksensa ulkopuolisen ja riippumaton tahon tutkittavaksi.

Lapselle on viipymättä annettava tietoa lastensuojelun mukaisten päätösten ja toimenpiteiden sisällöstä ja perusteista. Tähän liittyen hänelle on annettava tieto käytettävissä olevista muutoksenhaku- ja oikeussuojakeinoista. Tiedot on annettava lapselle ymmärrettävällä ja saavutettavalla tavalla. Lapsen iän lisäksi on huomioitava erilaiset kommunikatiiviset menetelmät. Lastensuojelulaitoksen tulee sisällyttää hyvää kohtelua koskevaan suunnitelmaan se, kuinka lapsille kerrotaan muutoksenhaku- ja kantelumahdollisuuksista.⁷⁵ Suositeltavaa on, että

- annetaan kirjallista materiaalia yhteystietoineen. Erityisen tärkeää on, että lapsella on koko ajan tiedossaan asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän nimi ja yhteystiedot ja että hän saa mahdollisimman pian yhteyden työntekijään.
- kerrotaan sosiaaliamiehen toiminnasta ja yhteystiedot
- kehitetään lapsille ymmärrettävällä kielellä tietoa Internetiin
- perustetaan tukipuhelimia, joista saa neuvoja
- kantelua, valitusta, muistutusta tai muuta yhteydenottoa tehdessä lapsi kohdataan kunnioittavasti ja kerrotaan asian etenemisestä
- lapsia koskevat asiat käsitellään ripeästi.

Oikeusturvakeinot

Jokaisen kunnan on nimettävä sosiaaliamies, jonka tehtävänä on neuvoa asiakkaita, avustaa muistutuksen tai kantelun tekemisessä, tiedottaa asiakkaan oikeuksista ja toimia muutenkin asiakkaan oikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi sekä seurata asiakkaiden oikeuksien ja aseman kehitystä kunnassa ja antaa siitä selvitys vuosittain kunnanhallitukselle.⁷⁶

Sosiaalihuollossa saamaansa kohteluun tai sosiaalihuollon laatuun tyytymätön voi tehdä muistutuksen kyseiseen toimintayksikköön⁷⁷. Myös lapsen huoltaja, edunvalvoja tai muukin lapselle läheinen henkilö voi tehdä muistutuksen sosiaalihuollon toimintayksikön vastuuhenkilölle (esim. laitoksen johtaja) tai sosiaalihuollon johtavalle viranhaltijalle.

74 Vrt. yleiskommentti 12, art. 46-47., vrt. myös YK:n lapsen oikeuksien komitean suositukset Suomelle, 14 ja 33 (d)-kohta.

75 LSL 32 a § 1 mom ja LSL 61 b § 2 mom. 7. kohta.

76 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/ 2000) 24 §.

77 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) 23 §.

Jokainen voi tehdä kantelun aluehallintovirastoon, jos ajattelee viranomaisen, siihen palvelusuhteessa olevan tai muun julkista hallintotehtävää hoitavan menetelleen lainvastaisesti tai jättäneen velvollisuuden täyttämättä. Valvira tutkii kantelut, kun kyseessä ovat periaatteellisesti tärkeitä ja laajakantoiset asiat, usean aluehallintoviraston toimialuetta tai koko maata koskevat asiat sekä asiat, joita aluehallintovirasto on esteellinen käsittelemään. Valvira ja aluehallintovirastot eivät valvo toimeksiantosuhteessa toimivia perhehoitajia, sen sijaan ne valvovat muiden sijaishuoltopaikkojen ohella mm. lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden toimintaa esimerkiksi suhteessa sijaisperheeseen sijoitettuun lapseen.

Ylimpiä laillisuusvalvojia Suomessa ovat eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri. Heidän tulee valvoa, että viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan he valvovat perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Jokainen voi tehdä kantelun oikeusasiamiehelle, jos katsoo edellä mainitun valvottavan tahon menetelleen tehtävässään lain vastaisesti tai jättäneen täyttämättä velvollisuutensa. Valvonta-asia voidaan ottaa käsittelyyn myös oikeusasiamiehen omasta aloitteesta. Eduskunnan oikeusasiamies voi tehdä myös tarkastuksia valvontansa piiriin kuuluvissa asioissa. Kohteena voivat olla esimerkiksi lastensuojelulaitos tai kunnan lastensuojelu.

Myös oikeuskansleri voi käsitellä hänelle osoitettuja kanteluita ja suorittaa tarkastuksia toimivaltaansa kuuluvissa asioissa, kuten viranomaisissa ja laitoksissa. Toimeksiantosuhteinen perhehoito ei kuulu suoraan kummankaan valvonnan piiriin, mutta lastensuojeluviranomaisen toimintaan kohdistuvan valvonnan kautta valvonta voi kohdistua myös perhehoitoon.

LAATUKRITEEREISTÄ JA NIISSÄ KÄYTETYISTÄ KÄSITTEISTÄ

Edellä esitetyt lapsen oikeudet sijaishuollossa ovat velvoittavia ja kulkevat läpi kriteeristön. Kriteeristössä viitataan näiden lisäksi muuhun lainsäädäntöön. Muilta osin kriteeristö on laatusuositus.

Laatukriteerit on laadittu osana Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa vuoden 2018 aikana THL:n koordinoimana läheisessä yhteistyössä LSKL:n ja maakuntien LAPE-hankkeiden sijaishuollon asiantuntijoiden kanssa. Yhteistyöhön on osallistunut laajasti julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin asiantuntijoita, palveluntuottajia sekä kokemusasiantuntijoita.

Laatukriteerien luonnostelussa on hyödynnetty aikaisemmin laadittuja kansallisia ja kansainvälisiä laatusuosituksia, -kriteerejä ja -standardeja sekä lasten ja nuorten itsensä laatimia suosituksia (mm. Hyvä perhehoito -työryhmä. Perhehoitolain toimeenpanon tuki. (STM, 2017); Lasten laatusuositukset perhehoitoon. Tavallista arkea ja kilttejä aikuisia (Pesäpuu & Espoon kaupunki 2016); Lastensuojelun ympärivuorokautinen hoito ja kasvat- tus, valtakunnallinen valvontaohjelma 2012–2014 (Valvira); ”Suojele unelmia, vaali toivoa”. Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi (Vario ym. 2012); Lastensuojelun Keskusliiton julkaisemat Laituri -kriteerit (Lastensuojelun Keskusliitto 2004) ja sijaishuollon laatuselvitys (Hoikkala & Lavikainen 2015); Suomen Kuntaliiton laatujul- kaisut (esim. LapsiARVI -kriteerit, Holma 2009); Quality4Children laatustandardit (2007) ja Mikä jälki jää? -jälkihuolto-opas (Pukkio & Hipp 2016).

Kriteeristön läpäisevinä periaatteina toimivat kansallisen lastensuojelun laatusuosituksen periaatteet. Kriteerien määrittelyssä keskiössä on pidetty lapsen näkökulmaa, eli mitä laa- dukas sijaishuolto lapsen näkökulmasta on. Samalla on hahmotettu sijaishuollon toteut- tamisesta vastuussa olevien toimijoiden tehtäviä suhteessa lapseen ja kriteerien täyttymi- seen. Kriteereitä on järjestetty prosessimaisesti sijaishuoltomuodon ja -paikan valinnasta, lapsen tulon sijaishuoltopaikkaan, lapsen arkeen sijaishuoltopaikassa sieltä pois siirtymi- seen ja sijaishuollon päättymiseen. Lisäksi on määritelty sijaishuollon suunnitelmallisuutta ja dokumentointia koskeva kriteeri. Toimijat on jaettu seuraavasti: lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, toimeksiantosuhteinen perhehoitaja, perhehoitajan tuesta vastaava taho, ammatillisen perhekodin perhehoitajat, laitostyöntekijä ja omahoitaja/-ohjaaja, lai- tospalvelun tuottaja ja yksikön vastuuhenkilö, kunta/kuntayhtymä.

Perhehoidon palveluntuotannon kenttä on moninainen ja toimijat on kriteereissä jaettu sijaishuollossa olevan lapsen hyvinvoinnin takaamisen näkökulmasta. Ammatillisen perhe- kodin perhehoitajat on erotettu niistä ammatillisista perhekodeista, jotka toimivat alue- hallintoviraston myöntämällä laitosluvalla. Laitosluvalla toimivat lukeutuvat tässä kriteeris- tössä laitoksiksi. Perhehoidon tuesta vastaava taho voi olla toimeksiantosuhteisen perhe- hoidon palveluntuottaja sekä perhehoitolain mukainen perhehoitajan vastuutyöntekijä⁷⁸ kuten kunnan työntekijä (esim. sosiaaliohjaaja) tai lapsen asioista vastaava sosiaalityön- tekijä. Juridinen vastuu lapsen hyvinvoinnista, sijoituksesta sekä perhehoitajien hyväksy- misestä säilyy kuitenkin aina lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä sekä kunnalla, joka solmii toimeksiantosopimuksen perhehoitajan kanssa. Toimeksiantosuhteisen perhe- hoitajan koko perheeseen viitattaessa on käytetty käsitettä sijaisperhe ja ammatillisen per- hekodin osalta perhekotia. Lapsen vanhempiin ja läheisiin viitattaessa on käytetty lasten- suojelulaissa käytössä olevia käsitteitä lapsen vanhempi ja läheiset.

78 Perhehoitolaki (263/2015) 15 §

Eri toimijoiden vastuut suhteessa lapseen määrittyvät häneen yksilönä. Tästä syystä kriteerit painottuvat yksilön hyvinvoinnin takaamiseen vaikka hän kasvaa ja elää lapsiryhmässä ja yhteisössä. Kriteereissä ei olla pystytty erikseen huomioimaan kaikkia erityisryhmiä eikä erityiskysymyksiä vaan kriteerit luovat yleisen perustan, jolle sijaishuollon laatua lähde-tään rakentamaan jokaiselle lapselle yksilöllisesti.

Sijaishuolomuodon ja -paikan valinta	PERHEHOITO				LAITOSHOITO		Kunta/ kuntayhtymä
	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä	Perhehoitaja (toimeksiantosuhteinen perhehoito)	Perhehoitajan tuesta vastaava taho	Ammatillisen perhekodin perhehoitaja	Laitostyöntekijä ja oma-hoitaja/ -ohjaaja	Laitospalvelun tuottaja ja yksikön vastuuhenkilö	
<p>Kriteeri 1</p> <p>Lapsi saa sijaishuoltopaikan, joka on hänen etunsa mukainen ja vastaa hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa.</p> <p>Lapsen sisarukset sijoitetaan samaan paikkaan, ellei se ole lasten edun vastaista.</p>	<p>Tekee perusteellisen arvioinnin lapsen tilanteesta, tarpeista ja sijoituksen mahdollisesta kestosta. Huolehtii lapsen terveydentilan tutkimisesta.</p> <p>Kartoittaa lapsen läheisverkoston viimeistään tässä vaiheessa¹.</p> <p>Valmistelee työparin kanssa sijaishuoltoa koskevan päätöksen tai hakemuksen lapsen edun ensisijaisuutta noudattaen. Huomio perhehoidon ensisijaisuuden sijaishuoltomuotona.²</p> <p>Sosiaalityöntekijä vastaa sijaishuoltopaikan valinnan prosessista. Hän voi konsultoida muita lapsen kanssa työskenteleviä tahoja ja asiakasohjauksia.²⁴</p> <p>Kiinnittää paikkavalinnassa erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja sijaishuollon tavoitteisiin sekä lapsen kielelliseen, kulttuuriseen ja uskonnolliseen taustaan sekä vammaisten lasten tarpeisiin.</p> <p>Huolehtii lapsen, hänen vanhempiensa ja muiden asianosaisten osallisuudesta koko prosessiin ajan. Tarjoaa erityisesti lapselle iän ja kehitystason mukaisesti riittävästi tietoa ja rohkaisee ilmaisemaan oman näkemyksensä sekä huomioi lapsen mielipiteen.</p> <p>Huomioi lapsen ja hänen läheistensä ihmissuhteiden ylläpitämisen mahdollisuudet sekä kodin ja sijoituspaikan fyysisen etäisyyden.</p> <p>Tarjoaa palveluntuottajalle tarvittavat tiedot, jotta siellä voidaan arvioida mahdollisuuksia vastata lapsen tarpeisiin ja sijoituksen tavoitteisiin.³ Mahdollistaa aktiivisen ja osallistavan vuoropuhelun eri asianosaisten kanssa.</p> <p>Arvioi perheen jälleenyhdistämiseen tähtävien järjestelyjen toteuttamista ja seurantaa. Varmistaa vanhempien asiakassuunnitelmien laatimisen ja heidän oman tuen järjestämisen.</p> <p>Huolehtii siitä, että toisen kunnan alueelle sijoitettavasta lapsesta ilmoitetaan sijoituskuntaan. (LSL 78 S)</p>	<p>Arvioi huolellisesti mahdollisuuksiaan vastata sijoitettavan lapsen tarpeisiin sekä turvata lapsen edun ja tavoitteiden mukainen sijaishuolto.</p> <p>Tarjoaa paikkaa vain lapselle/ nuorelle, jonka tarpeisiin pystyy osaamisellaan vastaamaan.</p> <p>Huomioi arvioissaan muiden perheen lasten edun ja tarpeet sekä tiedossa olevat henkilösuhteet sekä perheessä että lapsen lähipiirissä.</p> <p>Varmistaa, että muut perhekodin jäsenet hyväksyvät sijoitettavan lapsen ja että lapsi saa muihin jäseniin nähden tasavertaisen aseman.⁵</p> <p>Osallistuu sijoitetun lapsen perheen jälleenyhdistämistyöskentelyyn.</p>	<p>Vastaa siitä että perhehoitaja saa riittävän ja laadukkaan valmennuksen tehtävänsä ennen sijoitusta.</p> <p>Arvioi yhdessä (sovitulla tavalla) sosiaalityöntekijän kanssa sijaisperheen mahdollisuuksia vastata lapsen/ nuoren tarpeisiin ja sijoituksen tavoitteiden toteutumiseen.</p> <p>Arvioi mahdollisuuksiaan tukena sijoituksen aikana.</p> <p>Varmistaa että sosiaalityöntekijä saa sijoituspäätöksen tueksi riittävästi tietoa perhehoitajasta ja huolehtii muista kunnan kanssa sopimuksella sovitusta tehtävistä lapsen edun mukaisesti.</p> <p>Osallistuu sijoitetun lapsen perheen jälleenyhdistämistyöskentelyyn.</p> <p>Osallistuu sijoitetun lapsen perheen jälleenyhdistämistyöskentelyn arviointiin (edellytykset, tarvittavat resurssit ja tuki).</p>	<p>Arvioi huolellisesti mahdollisuuksiaan vastata lapsen tarpeisiin sekä turvata lapsen edun ja tavoitteiden mukainen sijaishuolto.</p> <p>Tarjoaa paikkaa vain lapselle/ nuorelle, jonka tarpeisiin pystyy osaamisellaan vastaamaan.</p> <p>Huomioi arvioissaan muiden perhekodin lasten edun ja tarpeet sekä tiedossa olevat henkilösuhteet sekä perheessä että lapsen lähipiirissä.</p> <p>Varmistaa, että muut perhekodin jäsenet hyväksyvät sijoitettavan lapsen ja että lapsi saa muihin jäseniin nähden tasavertaisen aseman.⁵</p> <p>Osallistuu sijoitetun lapsen perheen jälleenyhdistämistyöskentelyn arviointiin (edellytykset, tarvittavat resurssit ja tuki).</p>	<p>Osallistuu mahdollisuuksien mukaan sijaishuoltopaikan sopivuuden arviointiin.</p> <p>Osallistuu mahdollisuuksien mukaan muiden yksikössä sijoitettuna olevien lasten edun ja tarpeiden arviointiin sekä arviointiin sijoitettavan lapsen edusta ja tarpeiden toteutumisesta lapsiryhmässä.</p> <p>Osallistuu sijoitetun lapsen perheen jälleenyhdistämistyöskentelyn arviointiin.</p>	<p>Arvioi huolellisesti mahdollisuuksiaan vastata lapsen tarpeisiin ja turvata lapsen edun ja tavoitteiden mukainen sijaishuolto.</p> <p>Tarjoaa paikkaa vain lapselle/ nuorelle, jonka tarpeisiin pystytään yksikössä käytettävissä olevalla osaamisella ja resursseilla vastaamaan.</p> <p>Varmistaa, että lastensuojelulaitoksessa nimetään lapselle omahoitaja(t)/ -ohjaaja(t).</p> <p>Yksikön vastuuhenkilö vastaa yhteistyössä henkilökunnan kanssa muiden yksikössä sijoitettuna olevien lasten edun ja tarpeiden arvioinnista sekä arvioi sijoitettavan lapsen edun ja tarpeiden toteutumista lapsiryhmässä.</p> <p>Huomioi tiedossa olevat henkilösuhteet sekä yksikössä että lapsen lähipiirissä.</p> <p>Osallistuu sijoitetun lapsen perheen jälleenyhdistämistyöskentelyn arviointiin (edellytykset, tarvittavat resurssit ja tuki).</p>	<p>Vastaa siitä että jokaisen lapsen sijaishuoltomuodon ja -paikan valinta perustuu lastensuojelulakiin ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteisiin sekä YK:n sijaishuollon ohjeisiin.</p> <p>Vastaa siitä, että tarjolla on riittävä määrä lasten erilaisiin tarpeisiin vastaavia sijaishuoltopaikkoja ja että ne ovat joustavasti käytössä. Varmistaa myös riittävästi paikkoja erityistarpeisiin vastaamiseksi, kuten esim. vammaisille lapsille.</p> <p>Vastaa siitä, että hankintakäytännöt tukevat lapsen yksilöllisiä tarpeita vastaavan paikan valintaa ja varmistaa laadukkaan palvelun.</p> <p>Ottaa käyttöön kehitteillä olevan valtakunnallisen lastensuojeluyksiköiden rekisterin sen valmistuessa.</p> <p>Varmistaa perhehoitajien rekrytoinnin, valmennuksen ja tuen laadun ja riittävyuden. Kehittää ja tarjoaa valmennusta myös ammatillisille perhekodeille.</p> <p>Huolehtii perhe- ja laitoshoidon prosessin yhteensovittamisesta ja eri sijaishuoltomuotojen joustavasta käytämisestä.</p> <p>Organisoi paikkavalinnan siten, että lapsen ja perheen osallisuus päätöksenteossa tulee huomioon otetuksi.</p> <p>Varmistaa avo- ja sijaishuollon sosiaalityön saumattoman yhteistyön ja varmistaa toimintaedellytykset huolelliselle sijoituksen valmistelulle. Varmistaa että asiakasohjaus tukee sosiaalityön prosessia ja asiakasohjauksen osaaminen on sosiaalityöntekijöiden käytettävissä.</p> <p>Varmistaa, että sijaishuollon sosiaalityössä on riittävästi osaamista ja että työ on resursoitu mahdollistamaan lapsilähtöisiä ja osallistavia prosesseja. Huolehtii sosiaalityön riittävästä tukirakenteista.</p> <p>Varmistaa, että yhteistyö lasten sijoituskuntien kanssa on toimivaa.</p> <p>Varmistaa, että tarvittavat sopimukset lapsen ja vanhempien terveyden ja sairaanhoidon sekä opetuksen ja koulutuksen toteuttamiseksi laaditaan sekä varmistaa yhteistyön toimivuuden vanhempien ja lasten tarvitsemien palvelujen ja tuen osalta.</p> <p>Seuraa sijoitusten toteutumista ja kerää seurantatietoa systemaattisesti sekä edistää vaikuttavuuden parantamista ja ryhtyy toimiin havaittujen epäkohtien korjaamiseksi.</p>

Lapsen tulo sijais-huoltopaikkaan	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä	Perhehoitaja (toimeksiantosuhteinen perhehoito)	Perhehoitajan tuesta vastaava tah	Ammatillisen perhehoidin perhehoitaja	Laitostyöntekijä ja oma-hoitaja/ -ohjaaja	Laitospalvelun tuottaja ja yksikön vastuhenkilö	Kunta/ kuntayhtymä
<p>Kriteeri 2</p> <p>Lapsi tai nuori kokee muuton sijaishuoltopaikkaan turvallisena ja ennakoitavana sekä kokee itsensä tervetulleeksi.</p>	<p>Huolehtii saumattomasta ja suunnitelmallisesta tietojenvaihdosta ja yhteistyöstä sijaishuoltopaikan kanssa lapsen muuton valmistelussa, sen aikana ja jälkeen.³</p> <p>Valmistelee lapsen hyvin sijoitukseen ja huolehtii lapsen muuton suunnitelmallisuudesta ja turvallisuudesta. Edistää lapsen varautumista muuttoon konkreettisesti (esim. vierailu, kirje, valokuva, videopuhelu). Lapsi saa tutustua paikkaan jo ennen paikanvalintaa tai muuttoa.²²</p> <p>Varmistaa, että lapsi tietää mihin hän on menossa, myös kriisiytyneissä tilanteissa. Sosiaalityöntekijä tai muu tuttu aikuinen on läsnä lapsen muutossa.</p> <p>Työskentelee tiiviisti lapsen vanhempien ja muiden läheisten kanssa sijoitusprosessin aikana.</p> <p>Huolehtii siitä, että lapsella on mahdollisuus ottaa mukaan itselleen tärkeitä tavaroita ja varmistaa, että lapsi saa henkilökohtaisen tilan sijaishuoltopaikassa.</p>	<p>Osallistuu saumattomaan ja suunnitelmalliseen yhteistyöhön sijaisperheen sosiaalityöntekijän/ koordinaattorin välillä lapsen muuttoon liittyen.</p> <p>Valmistautuu lapsen/nuoren tuloon (yhdessä kaikkien perhekodin jäsenten kanssa).</p> <p>Luo turvalliset puitteet lapsen saapumiselle ja tukee asettumisessa</p> <p>Luo lapselle mahdollisuuden kiinnittyä sijaisperheeseen ja ylläpitää suhteita muihin läheisiin. Huomioi lapsen vanhemmat ja läheiset sosiaalityöntekijän kanssa sovitulla tavalla.</p> <p>Tarjoaa jokaiselle lapselle oman huoneen.</p> <p>Varmistaa, että lapsi saa sisustaa henkilökohtaisen tilan toivomallaan tavalla ja tuoda mukanaan itselleen tärkeitä tavaroita.</p>	<p>Osallistuu sijaisperheen ja sosiaalityöntekijän väliseen yhteistyöhön ja mahdollistaa sen saumattomuuden ja suunnitelmallisuuden.</p> <p>Laatii kirjallisen toimintaohjeen tutustumis- ja muuttovaiheeseen ja huolehtii sen soveltamisesta lapsi- ja tilannekohtaisesti.</p> <p>Tukee turvallisten puitteiden luomista lapsen saapumis- ja asettumisvaiheessa.</p> <p>Varmistaa, että jokaisella lapsella on oma huone.</p> <p>Tukee perhehoitajia ottamaan huomioon sen, että lapsi saa sisustaa henkilökohtaisen tilan toivomallaan tavalla ja tuoda mukanaan itselleen tärkeitä tavaroita.</p>	<p>Osallistuu saumattomaan ja suunnitelmalliseen yhteistyöhön perhekodin ja sosiaalityöntekijän/ koordinaattorin kanssa lapsen muuttoon liittyen.</p> <p>Laatii kirjallisen toimintaohjeen tutustumis- ja muuttovaiheeseen ja huolehtii sen soveltamisesta lapsi- ja tilannekohtaisesti.</p> <p>Valmistautuu lapsen/nuoren tuloon (yhdessä kaikkien perhekodin jäsenten kanssa).</p> <p>Luo turvalliset puitteet lapsen saapumiselle ja tukee asettumisessa.</p> <p>Luo lapselle mahdollisuuden kiinnittyä perhekotiin ja ylläpitää suhteita muihin läheisiin. Huomioi lapsen vanhemmat ja läheiset sosiaalityöntekijän kanssa sovitulla tavalla.</p> <p>Tarjoaa jokaiselle lapselle oman huoneen.</p> <p>Varmistaa, että lapsi saa sisustaa henkilökohtaisen tilan toivomallaan tavalla ja tuoda mukanaan itselleen tärkeitä tavaroita.</p>	<p>Valmistautuu lapsen/nuoren tuloon.</p> <p>Tuntee yksikössä yhteisesti laaditun lapsen tutustumis- ja muuttovaihetta koskevan toimintaohjeen ja toteuttaa sitä yksilöllisesti suhteessa kunkin lapsen tarpeisiin ja tilanteeseen.</p> <p>Luo turvalliset puitteet lapsen saapumiselle.</p> <p>Tutustuu lapseen ja tutustuttaa lapsen sijaishuoltopaikkaan ja sen käytäntöihin sekä muihin lapsiin.</p> <p>Huomioi lapsen yksilöllisyyden ja tukee lasta hänen persoonallisuutensa ja tarpeensa huomioiden esimerkiksi huoneen sisustamisessa.</p>	<p>Osallistuu saumattomaan ja suunnitelmalliseen yhteistyöhön sosiaalityöntekijän/ koordinaattorin kanssa.</p> <p>Laatii kirjallisen toimintaohjeen tutustumis- ja muuttovaiheeseen ja huolehtii sen soveltamisesta lapsi- ja tilannekohtaisesti.</p> <p>Huolehtii, että lapsen saapumiselle on turvalliset puitteet ja tukee lasta asettumisessa.</p> <p>Huolehtii omahoitajan- (/ -jen) työvuorot niin, että hänellä (/heillä) on mahdollisuus ottaa lapsi vastaan ja olla lapsen tukena tulovaiheessa.</p> <p>Tarjoaa jokaiselle lapselle oman huoneen.</p> <p>Varmistaa, että lapsi saa sisustaa henkilökohtaisen tilan toivomallaan tavalla ja tuoda mukanaan itselleen tärkeitä tavaroita.</p>	<p>Mahdollistaa sosiaalityöntekijöiden ja sijais-huoltopaikkojen yhteistyön saumattomuuden ja eri osapuolten suunnitelmallisen tietojenvaihdon niitä koskevan sääntelyn puitteissa.</p> <p>Huolehtii, että kaikilla palveluntuottajilla ja kunnalla on kirjallisesti määritelty toimintaohje tutustumis- ja muuttovaiheisiin niitä koskevan sääntelyn puitteissa.</p> <p>Edellyttää palveluntuottajilta ja kaikilta sijaishuoltopaikoilta, että jokaiselle lapselle on saatavilla oma huone ja lapsella on mahdollisuus sisustaa henkilökohtainen tila toivomallaan tavalla.</p>

Lapsen arki sijaishuoltopaikassa	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä	Toimeksiantosuhteinen perhehoitaja	Perhehoitajan tuesta vastaava taho	Ammattilisen perhekodin perhehoitaja	Laitostyöntekijä ja omahoitaja/-ohjaaja	Laitospalvelun tuottaja ja yksikön vastuuhenkilö	Kunta/ kuntayhtymä
<p>Kriteeri 3 Sijaishuoltopaikka on lapselle turvallinen kasvuympäristö. Lapsi kokee olonsa turvalliseksi sijais-huoltopaikassa.</p>	<p>Tapaa säännöllisesti lapsen kahden kesken ja hyödyntää erilaisia lapsen kokemusten kuulemisen tapoja.</p> <p>Arvioi lapsen kokemuksen pohjalta lapsen kokemusta turvallisuudestaan.</p> <p>Vahvistaa lapsen uskoa kokemuk- sista kertomisen tärkeyteen.</p> <p>Huolehtii lapsen koskemattomuuden ja yksityisyyden suojan toteutu- misesta yhteistyössä palvelun- tuottajan tai perhehoitajan kanssa.</p> <p>Varmistaa, että lapsi ei tule kiusatuksi, hyväksikäytetyksi tai leimatuksi sijaishuoltopaikassa ja sen ulkopuolella.⁴</p> <p>Tekee yhteistyötä sijaishuoltopaikan ja muiden asianosaisten kanssa luvattomissa poissaolotilanteissa ja mahdollistaa lainmukaiset ja turvalliset toimintatavat.²³</p> <p>Työskentelee lapsen biologisten vanhempien ja muiden läheisten kanssa tilanteissa, joissa he tukevat tai mahdollistavat lapsen luvattomat poissaolot.</p>	<p>Varmistaa ja huolehtii siitä, että lapsi on turvassa ja kokee olevansa turvassa.</p> <p>Varmistaa, että lapsi ei tule kiusatuksi, hyväksikäytetyksi tai leimatuksi sijaishuolto- paikassa ja sen ulkopuolella vertais- ja aikuissuhteissa⁴.</p> <p>Vahvistaa lapsen uskoa kokemuksista kertomisen tärkeyteen.</p> <p>Huolehtii lapsen koskemattomuuden ja yksityisyyden suojan toteutumisesta.</p> <p>Toimii siten, että lapsella on turvalliset rajat.</p> <p>Ilmoittaa välittömästi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle (tai päiväystykseen), mikäli lapsi poistuu luvatta perheestä tai jää sinne palaamatta sovitulta menolta tai muusta yllättävästä tilanteesta.</p> <p>Etsii ja noutaa tarvittaessa palaamatta jääneen lapsen. Huolehtii, että lapsi on tervetullut takaisin. Käsittelee asian lapsen kanssa. Osallistuu tarvittaessa asian selvittelyyn sosiaali- työntekijän ja muiden asianosaisten kanssa</p>	<p>Tarjoaa perhehoitajille heidän tarvitsemansa tuen ja palvelut kunnan kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti.</p> <p>Tukee perhehoitajia niin, että he pystyvät luomaan lapselle turvallisen kasvuympäristön.</p> <p>Huolehtii siitä, että perhehoitajilla on valmiudet havaita ja puuttua mahdollisiin kiusaamis- ja hyväksikäyttötilanteisiin.</p> <p>Tukee perhehoitajia niin, että heillä on valmiudet käsitellä lasten kokemuksia ja sensitiivisiä aiheita yhdessä lapsen kanssa.</p> <p>Tukee perhehoitajia niin, että heillä on valmiuksia toimia myös mahdollisissa ristiriitatilanteissa lapsen koskemattomuutta ja yksityisyyttä kunnioittavalla tavalla.</p> <p>Tukee perhehoitajia yllättävissä tilanteissa toimimisessa.</p>	<p>Varmistaa ja huolehtii siitä, että lapsi on turvassa ja kokee olevansa turvassa.</p> <p>Varmistaa, että lapsi ei tule kiusatuksi, hyväksikäytetyksi tai leimatuksi sijaishuoltopaikassa ja sen ulkopuolella vertais- ja aikuissuhteissa.⁴</p> <p>Vahvistaa lapsen uskoa kokemuksista kertomisen tärkeyteen.</p> <p>Huolehtii lapsen koskemattomuuden ja yksityisyyden suojan toteutumisesta.</p> <p>Toimii siten, että lapsella on turvalliset rajat.</p> <p>Ilmoittaa välittömästi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle (tai päiväystykseen), mikäli lapsi poistuu luvatta perhekodista tai jää sinne palaamatta sovitulta menolta tai muusta yllättävästä tilanteesta.</p> <p>Etsii ja noutaa tarvittaessa palaamatta jääneen lapsen. Huolehtii, että lapsi on tervetullut takaisin. Käsittelee asian lapsen kanssa. Osallistuu tarvittaessa asian selvittelyyn sosiaalityöntekijän ja muiden asianosaisten kanssa.</p>	<p>Varmistaa ja huolehtii siitä, että lapsi on turvassa ja kokee olevansa turvassa.</p> <p>Varmistaa, että lapsi ei tule kiusatuksi, hyväksikäytetyksi tai leimatuksi sijaishuoltopaikassa ja sen ulkopuolella vertais- ja aikuissuhteissa.⁴</p> <p>Vahvistaa lapsen uskoa kokemuksista kertomisen tärkeyteen.</p> <p>Huolehtii lapsen koske- mattomuuden ja yksityisyyden suojan toteutumisesta.</p> <p>Toimii siten, että lapsella on turvalliset rajat.</p> <p>Ilmoittaa välittömästi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle (tai päiväystys), mikäli lapsi poistuu luvatta laitoksesta tai jää sinne palaamatta sovitulta menolta tai muusta yllättävästä tilanteesta.</p> <p>Etsii ja noutaa tarvittaessa palaamatta jääneen lapsen. Huolehtii, että lapsi on tervetullut takaisin. Käsittelee asian lapsen kanssa. Osallistuu tarvittaessa asian selvittelyyn sosiaalityöntekijän ja muiden asianosaisten kanssa.</p>	<p>Huolehtii henkilökunnan riittävästä ammattitaidosta vastata sijoitettuihin olevien lasten tarpeisiin.</p> <p>Huolehtii työntekijöiden taustan selvittämisestä.</p> <p>Huolehtii työntekijöiden pysyvyydestä, työnohjauksesta ja tukee täydennyskoulutusta.</p> <p>Vastaa siitä, että toimipaikan kulttuuri ja toimintakäytännöt ovat lainmukaiset ja ne kun- nioittavat lapsen oikeuksia.</p> <p>Vastaa siitä, että sijais- huoltopaikassa on kirjallinen turvallisuussuunnitelma ja huolehtii henkilökunnan perehdytyksestä ja toiminta- valmiudesta.</p> <p>Varmistaa lasta suojelevan ja huolehtivan sekä kannustavan ja osallistavan elinympäristön.</p> <p>Varmistaa ja huolehtii lapsen koskemattomuuden ja yksityisyyden suojan toteutumisesta yksikössä.</p> <p>Huolehtii, että lapsen luvattomasta poistumisesta tai palaamatta jäämisestä sovitulta menolta tai muusta yllättävästä tilanteesta ilmoitetaan välittömästi lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle (tai päiväystykseen).</p> <p>Laatii kirjalliset toimintaohjeet mahdollisten luvattomien poissaolojen varalta.</p> <p>Etsii ja noutaa tarvittaessa viipymättä palaamatta jääneen lapsen tai järjestää muutoin lapsen turvallisen paluun takaisin. Huolehtii, että lapsi on tervetullut takaisin sijaishuoltopaikkaan.</p> <p>Varmistaa, että asia käsitel- lään lapsen kanssa sekä sosiaalityöntekijän ja muiden asianosaisten kanssa.</p>	<p>Huolehtii työntekijöiden ja perhehoitajien taustan selvittämisestä ja käyttämiensä sijaishuoltopaikkojen turvallisuudesta.</p> <p>Huolehtii riittävästä tuesta ja palvelujen järjestymisestä lapselle sekä sijaishuoltopaikal- le.</p> <p>Varmistaa, että sosiaali- työntekijöiden resurssit ovat riittävät suhteessa työn velvoitteisiin.</p> <p>Vastaa käyttämiensä sijais- huoltopalvelujen ohjauksesta ja valvonnasta kunnan vastuulle määriteltyjen tehtävien mukaisesti.</p> <p>Toimii ennakkoivasti niin, että lasten tarpeettomia sijoituspaikan muutoksia voidaan välttää.</p> <p>Huolehtii, että lasten luvattomissa poissaolo- tilanteissa tai muissa yllättävissä tilanteissa kaikkien osapuolten vastuut ja velvollisuudet ovat selvät.</p>

Lapsen arki sijaishuoltopaikassa	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä	Toimeksiantosuhteinen perhehoitaja	Perhehoitajan tuesta vastaava taho	Ammatillisen perhekodin perhehoitaja	Laitostyöntekijä ja omahoitaja/-ohjaaja	Laitospalvelun tuottaja ja yksikön vastuuhenkilö	Kunta/ kuntayhtymä
<p>Kriteeri 4 Sijaishuoltopaikassa lapsi saa tukea kasvuunsa ja kehitykseensä ja sijaishuoltopaikassa on lasta arvostava ja kannustava ilmapiiri.</p>	<p>Huolehtii, että sijaishuoltopaikka antaa lapsen yksilöllisyyttä, turvallisuudentunnetta, yksityisyyttä ja osallisuutta kunnioittaen lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 1 §:n mukaiset kasvu- ja kehitysedellytykset lapselle.</p> <p>Varmistaa lasten kokemuksia kartoittamalla, että sijaishuoltopaikassa on lämmin, arvostava ja lasta kannustava ja hänestä välittävä ilmapiiri.</p> <p>Seuraa että perhehoidossa oleva lapsi tuntee olevansa osa sijaisperhettä tai perhekotia.</p> <p>Vastaa siitä, että lapsi saa omaa itseään, huostaanoton syitä ja elämäntilannettaan koskevat tiedot.</p>	<p>Huolehtii ja vastaa lapsen perushoidosta ja huolenpidosta (riittävä ravinto, erityisruokavalion huomiointi, riittävä lepo, terveydenhoito).</p> <p>Kohtelee lasta siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä.⁴</p> <p>Vastaa ja huolehtii siitä, että perheen aikuisilla on riittävästi yksilöllistä aikaa lapselle. Vastaa ja huolehtii siitä, että sijoitettujen lasten määrä on lain mukainen.</p> <p>Luo lapsen suhteen, joka perustuu lapsen ja hänen biologisen perheensä arvostamiseen.</p> <p>Toimii niin, että lapsen kielellistä, uskonnollista ja kulttuurista taustaa kunnioitetaan ja huomioidaan arjessa.</p> <p>Vastaa siitä että lapsen asema perheessä on tasavertainen suhteessa muihin perheenjäseniin.</p> <p>Elää perhe-elämää ja arkea yhdessä ja luo siten suhteen oppien tuntemaan lapsen.</p> <p>Varmistaa että lapsi myös pääsee osaksi sijaisperheen lähipiiriä.</p>	<p>Huolehtii siitä, että yksittäisen sijaisperheen toimintakokonaisuus on toimiva ja mahdollistaa sijoitetuille lapsille heidän tarvitsemansa tuen ja yksilöllisen ajan.</p> <p>Huolehtii siitä, että koko sijaisperhe saa tarvitsemaansa tukea ja myös sijaisperheen sisarusuhteita tuetaan.</p> <p>Tukee sijaisperhettä niin, että sijaisvanhemmillä on valmiuksia luoda lapsen ja hänen biologiseen perheeseensä kunnioittava ja luottamuksellinen suhde.</p> <p>Varmistaa perhehoitajalle hänen tarvitsemansa moniammatillisen tuen, koulutuksen ja työhönsä, jotta hän pystyy tukemaan lapsen kasvua ja kehitystä ja vastaamaan tämän yksilöllisiin tarpeisiin.</p>	<p>Huolehtii lapsen perushoidosta ja huolenpidosta (riittävä ravinto, erityisruokavalion huomiointi, riittävä lepo, terveydenhoito).</p> <p>Kohtelee lasta siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä.⁴</p> <p>Vastaa ja huolehtii siitä, että sijoitettujen lasten määrä on lain mukainen.</p> <p>Luo lapsen suhteen joka perustuu lapsen ja hänen biologisen perheensä kunnioittamiseen.</p> <p>Toimii niin, että lapsen ja vanhemman kielellistä, uskonnollista ja kulttuurista taustaa kunnioitetaan ja huomioidaan arjessa.</p> <p>Toimii niin, että lapsella on hyvä olla sijaishuoltopaikan lapsiryhmässä ja tukee lasten välisiä suhteita.</p> <p>Vastaa siitä että lapsen asema perheessä on tasavertainen suhteessa muihin perheenjäseniin.</p> <p>Elää perhe-elämää ja arkea yhdessä ja luo siten suhteen oppien tuntemaan lapsen.</p> <p>Vahvistaa lapsen positiivista minäkuvaa, toimijuutta ja sosiaalisia taitoja sekä vahvistaa lapsen tunnetta siitä että hän tulee hyväksytyksi omana itsenään.</p>	<p>Huolehtii ja vastaa lapsen perushoidosta ja huolenpidosta (riittävä ravinto, erityisruokavalion huomiointi, riittävä lepo, terveydenhoito).</p> <p>Kohtelee lasta siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä.⁴</p> <p>Luo lapsen suhteen joka perustuu lapsen ja hänen biologisen perheensä kunnioittamiseen.</p> <p>Toimii niin, että lapsen kielellistä, uskonnollista ja kulttuurista taustaa kunnioitetaan ja huomioidaan arjessa.</p> <p>Toimii niin, että lapsella on hyvä olla sijaishuoltopaikan lapsiryhmässä ja tukee lasten välisiä suhteita.</p> <p>Luo suhteen lapsen ja elää arkea lapsen kanssa siten että oppii tuntemaan lapsen.</p> <p>Vahvistaa lapsen positiivista minäkuvaa, toimijuutta ja sosiaalisia taitoja sekä vahvistaa lapsen tunnetta siitä, että hän tulee hyväksytyksi omana itsenään.</p> <p>Tukee lapsen sukupuoli-identiteetin rakentumista.</p>	<p>Vastaa ja huolehtii siitä, että henkilökunnan mitoitus ja ammatillinen osaaminen vastaavat sijoitettujen lasten tarpeisiin.⁷</p> <p>Vastaa ja huolehtii siitä, että sijoitettujen lasten määrä on lain mukainen.</p> <p>Vastaa henkilökunnan hyvinvoinnista sekä ammatillisesta kehittämisestä ja seuraa henkilökunnan pysyvyyttä.</p> <p>Vastaa siitä, että lapsen ja vanhemman kielellistä, uskonnollista ja kulttuurista taustaa kunnioitetaan ja että niiden huomioimiseen on osaamista.</p> <p>Vastaa siitä, että lapsella on hyvä olla sijaishuoltopaikan lapsiryhmässä ja tukee lasten välisiä suhteita.</p> <p>Vastaa siitä, että lapsi saa sijaishuoltopaikassa hänelle luvutut palvelut.</p> <p>Vastaa siitä, että sijaishuoltopaikan työntekijät kohtelevat lasta oikeudenmukaisesti ja kunnioittavat lapsen oikeuksia sekä toimivat työssään tukien lapsen yksilöllisiä tarpeita ja kehitystä.</p>	<p>Varmistaa, että sijaishuollon työntekijöillä on mahdollisuus ammatilliseen kehittymiseen ja jatkokoulutukseen, ja että heillä on johdon tuki.</p> <p>Huolehtii käyttämiensä sijaishuoltopalvelujen riittävästä resursoinnista (minimimitoituksen lisäksi tarvittaessa lisäresursseja).</p> <p>Vastaa siitä että yksittäisten sijaisperheiden toimintakokonaisuudet ovat toimiva ja mahdollistavat lapsille heidän tarvitsemansa.</p> <p>Vastaa ja huolehtii siitä, että sijoitettujen lasten määrä on sijoituspaikoissa lain mukainen.</p> <p>Huolehtii, että sijaishuoltopaikat antavat lapsen yksilöllisyyttä, turvallisuudentunnetta, yksityisyyttä ja osallisuutta kunnioittaen lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 1 §:n mukaiset kasvu- ja kehitysedellytykset.</p>

Lapsen arki sijaishuoltopaikassa	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä	Toimeksiantosuhteinen perhehoitaja	Perhehoitajan tuesta vastaava taho	Ammatillisen perhekodin perhehoitaja	Laitostyöntekijä ja omahoitaja/-ohjaaja	Laitospalvelun tuottaja ja yksikön vastuuhenkilö	Kunta/ kuntayhtymä
Kriteeri 4 jatkuu	Varmistaa, että lapsella on omaan elämäänsä liittyviä muistoja tallennettuna (esim. valokuvat, oman elämän dokumentointi).	Vahvistaa lapsen positiivista minäkuvausta, toimijuutta ja sosiaalisia taitoja sekä vahvistaa lapsen tunnetta siitä että hän tulee hyväksytyksi omana itsenään. Tukee lapsen sukupuoli-identiteetin rakentumista. Tukee lapsen kehitystä tukemalla ikätason mukaista vastuun ottamista ja elämän taitojen opettelua sekä auttaa lasta ratkaisemaan ongelmatilanteita. Tukee lapsen kuntoutumista ja identiteetin rakentumista ja työstää lapsen elämäntarinaa yhdessä lapsen kanssa. Hakeutuu aktiivisesti mukaan perhehoitajille järjestettävään valmennukseen ja tarvitsemaansa jatko-koulutukseen.		Tukee lapsen sukupuoli-identiteetin rakentumista. Tukee lapsen kehitystä tukemalla ikätason mukaista vastuun ottamista ja elämän taitojen opettelua sekä auttaa lasta ratkaisemaan ongelmatilanteita. Tukee lapsen kuntoutumista ja identiteetin rakentumista ja työstää lapsen elämäntarinaa yhdessä lapsen kanssa. Vastaa ja huolehtii oman ammatillisen osaamisen ylläpidosta ja kehittämisestä.	Tukee lapsen kehitystä tukemalla ikätason mukaista vastuun ottamista ja elämän taitojen opettelua sekä auttaa lasta ratkaisemaan ongelmatilanteita. Tukee lapsen kuntoutumista ja identiteetin rakentumista ja työstää lapsen elämäntarinaa yhdessä lapsen kanssa. Tukee lapsen kuntoutumista yhdessä ja johdonmukaisesti muiden tahojen kanssa. Vastaa ja huolehtii oman ammatillisen osaamisen ylläpidosta ja kehittämisestä.	Vastaa siitä että lasta kohdellaan siten, että hän saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. ⁴ Varmistaa moniammatillisen tuen laitokselle ja sen työntekijöille.	Huolehtii siitä, että sijais-huollossa olevat lapset saavat tarpeitaan vastaavat ja sovitut palvelut sijaishuoltopaikassa. Huolehtii siitä, että sijais-huollossa olevien lasten palveluketjut ovat sujuvia. Varmistaa hankinnoissa laitosten työntekijöiden riittävän mitoituksen, osaamisen ja pysyvyyden.

Lapsen arki sijaishuoltopaikassa	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä	Toimeksiantosuhteinen perhehoitaja	Perhehoitajan tuesta vastaava taho	Ammatillisen perhekodin perhehoitaja	Laitostyöntekijä ja omahoitaja/ -ohjaaja	Laitospalvelun tuottaja ja yksikön vastuhenkilö	Kunta/ kuntayhtymä
<p>Kriteeri 5</p> <p>Lapsella on mahdollisuus osallistua omaa elämäänsä, sijaishuoltopaikan arkea sekä omaa asiakkuuttaan koskevaan päätöksentekoon.</p>	<p>Tukee lapsen osallisuutta päätöksenteossa ja seuraa, että lapsen osallisuus toteutuu myös lapsen sijaishuoltopaikassa.</p> <p>Antaa lapselle hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti tietoa omassa lastensuojeluasiassaan.</p> <p>Kertoo lapselle hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisella tavalla, miksi hänet on otettu huostaan ja kertoo mitä suunnitelmia lapsen osalta on jatkossa.⁸</p> <p>Huolehtii siitä, että lapsi tietää omat oikeutensa ja oikeusturvakeinot.⁹</p> <p>Antaa lapselle mahdollisuuden esittää vapaasti mielipiteensä ja toivomuksensa kaikissa häntä koskevissa lastensuojeluasioissa sekä ottaa lapsen mielipiteet ja toivomukset huomioon ennen päätösten tekemistä.</p> <p>Perustelee lapselle tehdyt ratkaisut ja toimenpiteet.</p> <p>Keskustelee lapsen kanssa miten osallisuus konkreettisesti toteutuu ja edistää asiaa tarvittaessa sijaishuoltopaikassa.</p> <p>Käyttää lapsen mielipiteen selvittämisessä tarvittaessa muitakin kuin kielellisiä keinoja (esim. leikki, piirtäminen, kehonkielen havainnointi, jne.).</p> <p>Kiinnittää erityistä huomiota osallisuuden varmistamisessa lapsiin, joilla on erityisiä tarpeita esim. aistitai kehitysvamman vuoksi.</p>	<p>Varmistaa ja huolehtii, että sijaisperheen toimintakulttuuri tukee lapsen osallisuutta.</p> <p>Mahdollistaa, että lapsi voi osallistua perheen arkeen ja sen suunnitteluun ja päätöksentekoon samalla tavalla kuin perheen muut lapset.</p> <p>Selvittää lapsen mielipiteet ja toivomukset ja ottaa ne mahdollisuuksien mukaan huomioon.</p> <p>Perustelee lapselle tehdyt ratkaisut.</p> <p>Antaa lapselle tietoa hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.</p> <p>Tukee ja rohkaisee lasta ilmaisemaan itseään kahdenkeskisissä tilanteissa ja/tai ryhmätilanteissa.</p> <p>Huomioi lapsen mahdolliset erityiset tarpeet kommunikointiin liittyen (mm. vaihtoehtoiset kommunikaatiovälineet).</p> <p>Tukee lapsen osallisuutta ja mielipiteen ilmaisemista päätöksentekotilanteissa.</p> <p>Vahvistaa lapsen kykyä ja keinoja vaikuttaa sijaisperheen arjen käytäntöihin.</p>	<p>Varmistaa ja huolehtii, että sijaisperheen toimintakulttuuri tukee lapsen osallisuutta.</p> <p>Huolehtii, että lapsi voi ilmaista vapaasti mielipiteensä ja toivomuksensa ja että ne otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon.</p> <p>Varmistaa perhehoitajalle tuen huomioida lapsen mahdolliset erityiset tarpeet kommunikointiin liittyen (mm. vaihtoehtoiset kommunikaatiovälineet).</p>	<p>Varmistaa ja huolehtii, että perhekodin toimintakulttuuri tukee lapsen osallisuutta.</p> <p>Mahdollistaa, että lapsi voi osallistua arkeen ja sen suunnitteluun.</p> <p>Selvittää lapsen mielipiteet ja toivomukset ja ottaa ne mahdollisuuksien mukaan huomioon.</p> <p>Perustelee lapselle tehdyt ratkaisut.</p> <p>Antaa lapselle tietoa hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.</p> <p>Tukee ja rohkaisee lasta ilmaisemaan itseään kahdenkeskisissä tilanteissa ja/tai ryhmätilanteissa.</p> <p>Tukee lapsen osallisuutta ja mielipiteen ilmaisemista päätöksentekotilanteissa.</p> <p>Huomioi lapsen mahdolliset erityiset tarpeet kommunikointiin liittyen (mm. vaihtoehtoiset kommunikaatiovälineet).</p> <p>Vahvistaa lapsen kykyä ja keinoja vaikuttaa sijaishuoltopaikan arkeen.</p>	<p>Mahdollistaa, että jokainen lapsi voi halutessaan osallistua laitoksen arjen suunnitteluun ja päätöksentekoon.</p> <p>Selvittää lapsen mielipiteet ja toivomukset ja ottaa ne mahdollisuuksien mukaan huomioon.</p> <p>Perustelee lapselle tehdyt ratkaisut.</p> <p>Antaa lapselle tietoa hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.</p> <p>Tukee lapsen osallisuutta ja näkemysten selvittämistä arjessa ja ottaa ne huomioon.</p> <p>Tukee ja rohkaisee lasta ilmaisemaan itseään kahdenkeskisissä tilanteissa ja/tai ryhmätilanteissa.</p> <p>Vahvistaa lapsen kykyä ja keinoja vaikuttaa sijaishuoltopaikan arjen käytäntöihin.</p> <p>Tukee lapsen osallisuutta ja mielipiteen ilmaisemista päätöksentekotilanteissa.</p> <p>Toimii niin, että lapselle välittyy kokemus siitä, että hänen näkemyksensä ja mielipiteensä huomioidaan ja niillä on merkitystä.</p> <p>Huomioi lapsen mahdolliset erityiset tarpeet kommunikointiin liittyen (mm. vaihtoehtoiset kommunikaatiovälineet).</p>	<p>Varmistaa ja huolehtii, että laitoksen toimintakulttuuri tukee lapsen osallisuutta ja että sen toteuttamiseksi on olemassa konkreettinen suunnitelma ja sen toteutumisen arviointiin sovitut käytännöt.¹⁶</p> <p>Varmistaa, että yksikössä noudatetaan lapsen edun ensisijaisuutta ja lapsen osallisuutta niin, että lapsella on oikeus ilmaista näkemyksensä kaikissa häntä koskevissa asioissa.</p> <p>Huolehtii, että lapsen näkemykset tulevat kuulluiksi ja otetaan huomioon.</p> <p>Vastaa siitä, että yksikössä työntekijät tukevat ja rohkaisevat lasta ilmaisemaan itseään kahdenkeskisissä tilanteissa ja/tai ryhmätilanteissa.</p> <p>Huolehtii siitä, että yksikössä on osaamista ja välineitä huomioida lapsen mahdolliset erityiset tarpeet kommunikointiin liittyen (mm. vaihtoehtoiset kommunikaatiovälineet).</p> <p>Huolehtii, että laitoksessa on lasten osallisuutta tukevia rakenteita, joissa lapset voivat vaikuttaa ryhmänä.</p> <p>Mahdollistaa lasten osallistumisen omavalvontasuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja tarkistukseen.</p>	<p>Huolehtii ja varmistaa, että lapset voivat ilmaista vapaasti mielipiteensä ja toivomuksensa ja että ne otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon.</p> <p>Varmistaa tämän sekä lapsen asioista vastaavia sosiaalityöntekijöiden että sijaishuollon palveluiden osalta.</p> <p>Huolehtii siitä, että sosiaalityöntekijöiden toimintamallit ja toimitukset ovat säännölliset tapaamiset riittävässä määrin jotta lapsi tutustuu ja voi rakentaa luottamuksellista suhdetta työntekijöihin.</p> <p>Edellyttää hankinnassa sijaishuoltopaikoilta lapsen osallisuutta tukevaa toimintakulttuuria (kirjallinen kuvaus omavalvontasuunnitelmassa ja selvitys siitä, miten lasten osallisuus oikeuden toteutumisesta huolehditaan).</p> <p>Varmistaa että lapsikohtainen valvonta suoritetaan lapsikeskeisesti ja huolella edistäen yhteistyötä sijaishuoltopaikan kanssa.</p> <p>Varmistaa, että laitos- ja perhekohtaisessa valvonnassa kuullaan aina lapsia.</p> <p>Huolehtii, että sijaishuollossa olevilta lapsilta kerätään säännöllisesti palautetta palvelukokemuksistaan sekä sosiaalityöntekijän kanssa asioinnista että kohtelusta sijaishuoltopaikassa.</p> <p>Varmistaa, että kunnassa on osallisuusrakenteet lasten ja nuorten kokemus-asiatuntijuuden hyödyntämiseksi.</p>

Lapsen arki sijaishuoltopaikassa	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä	Toimeksiantosuhteinen perhehoitaja	Perhehoitajan tuesta vastaava taho	Ammatillisen perhekodin perhehoitaja	Laitostyöntekijä ja omahoitaja/ -ohjaaja	Laitospalvelun tuottaja ja yksikön vastuhenkilö	Kunta/ kuntayhtymä
<p>Kriteeri 6</p> <p>Lapsi kokee kuuluvansa lapsuuden ja nuoruuden yhteisiin myös sijaishuoltopaikan ulkopuolella.</p>	<p>Seuraa henkilökohtaisesti käymällä sijoituspaikassa sekä muulla säännöllisellä yhteydenpidolla lapseen ja sijaishuoltopaikan aikuisiin että lapsen koulunkäyntiä, harrastuksia ja kaverisuhteita sekä sosiaalista vuorovaikutusta tuetaan. Arvioi yhdessä lapsen, huoltajien ja sijaishuoltopaikan kanssa lapsen kaveri- ja ystäväsuhteiden vaikutuksen lapsen hyvinvointiin. Tukee ja mahdollistaa lapsen yhteydenpitoa hänelle tärkeisiin ystäviin ja kavereihin. Etsii koulunkäynnin vaihtoehtoja ensisijaisesti tavallisista kouluista lasten toiveita kuullen ja tarpeet huomioiden. Vastaa siitä että lapsen oikeus harrastaa jotakin itselleen tärkeää asiaa mahdollistuu ja toteutuu. Varmistaa lapselle hänelle kuuluvat käyttövarat sekä sen, että lapsi itse saa päättää mihin hän ne käyttää.¹⁰</p>	<p>Tukee ja huolehtii siitä, että lapsen koulunkäynti, harrastukset ja kaverisuhteet sekä sosiaalinen vuorovaikutus kuuluvat lapsen arkeen ja että ne tukevat hänen yksilöllistä kehitystään. Toimii aktiivisesti lapsen tukena edellä mainituissa asioissa edistämällä näiden toteutumista lapsen omat toiveet huomioon ottaen. Mahdollistaa ja tukee lapsen yhteydenpidon hyvinvointia tukeviin ystäviin ja kavereihin ja arvioi niiden vaikutusta lapseen. Rohkaisee lasta koulunkäynnin tavoitteiden asettamisessa sekä niiden tavoittelussa. Tekee aktiivisesti yhteistyötä lapsen asioissa koulun ja vanhempien kanssa.¹⁹ Tukee lapsen pitkäjänteisyyttä koulunkäynnin ja harrastusten suhteen. Tarkastelee ja keskustelee lapsen kanssa ihmissuhteiden merkityksestä ja tukee häntä tunnistamaan ja arvioimaan niitä oman hyvinvoinnin kannalta. Maksaa lapselle käyttövarat¹⁰ samojen periaatteiden mukaisesti kuin muille perheen lapsille, yli 15-vuotiaiden osalta vähintään minimimäärän mukaisesti.</p>	<p>Varmistaa että perhehoitajalla on valmiudet toimia lapsen tukena myös sijaishuoltopaikan ulkopuolella. Tukee perhehoitajia siten että lapsi pääsee osalliseksi harrastustoiminnassa, ystäväpiirissä ja koulussa. Varmistaa että perhehoitajalla on taloudelliset resurssit toteuttaa lapsen harrastusta. Varmistaa, että perhehoitajalla on riittävä osaamista lapsen koulunkäynnin tukemiseen.</p>	<p>Tukee ja huolehtii siitä, että lapsen koulunkäynti, harrastukset ja kaverisuhteet sekä sosiaalinen vuorovaikutus kuuluvat lapsen arkeen ja että ne tukevat hänen yksilöllistä kehitystään. Toimii aktiivisesti lapsen tukena ja tekee yhteistyötä edellä mainituissa asioissa ja edistää näiden toteutumista lapsen omat toiveet huomioon ottaen. Mahdollistaa ja tukee lapsen yhteydenpidon hyvinvointia tukeviin ystäviin ja kavereihin ja arvioi niiden vaikutusta lapseen. Rohkaisee lasta koulunkäynnin tavoitteiden asettamisessa sekä niiden tavoittelussa. Tekee aktiivisesti yhteistyötä lapsen asioissa koulun ja vanhempien kanssa.¹⁹ Tukee lapsen pitkäjänteisyyttä koulunkäynnin ja harrastusten suhteen. Tarkastelee ja keskustelee lapsen kanssa ihmissuhteiden merkityksestä ja tukee häntä tunnistamaan ja arvioimaan niitä oman hyvinvoinnin kannalta. Maksaa lapselle käyttövarat¹⁰ samojen periaatteiden mukaisesti kuin muille perheen lapsille, yli 15-vuotiaiden osalta vähintään minimimäärän mukaisesti.</p>	<p>Tukee lapsen koulunkäyntiä, harrastuksia ja kaverisuhteita sekä sosiaalista vuorovaikutusta myös sijaishuoltopaikan ulkopuolella. Rohkaisee lasta koulunkäynnin tavoitteiden asettamisessa sekä niiden tavoittelussa. Tukee lapsen pitkäjänteisyyttä koulunkäynnin ja harrastusten suhteen. Tarkastelee ja keskustelee lapsen kanssa ihmissuhteiden merkityksestä ja tukee häntä tunnistamaan ja arvioimaan niitä oman hyvinvoinnin kannalta. Tekee aktiivisesti yhteistyötä lapsen asioissa koulun ja vanhempien kanssa.¹⁹</p>	<p>Vastaa ja huolehtii, että henkilökunta tukee ja huolehtii siitä, että lapsen koulunkäynti, harrastukset ja kaverisuhteet sekä sosiaalinen vuorovaikutus kuuluvat lapsen normaaliin arkeen ja tukevat hänen yksilöllistä kehitystään. Varmistaa, että yksikön resurssit ovat riittävät, jotta lapsella on mahdollisuus harrastaa itselleen tärkeitä asioita ja että työntekijät tukevat lapsen harrastuksen toteuttamista. Mahdollistaa ja tukee lapsen yhteydenpidon hyvinvointia tukeviin ystäviin ja kavereihin. Varmistaa, että yksikössä on riittävä osaamista lapsen koulunkäynnin tukemiseen. Varmistaa että lapselle maksetaan hänelle kuuluvat käyttövarat.¹⁰</p>	<p>Vastaa siitä että lapselle ja nuorelle on hankintakäytännössä ja sijaishuoltopaikan valinnassa varmistettu sijaishuoltopaikka, jossa koulunkäyntiä, harrastuksia ja lapsen kaverisuhteiden ylläpitämistä toteutetaan lapsen edun mukaisesti ja yksilölliset tarpeet huomioiden. Varmistaa että sijoitetuilla lapsilla on mahdollisuus koulunkäyntiin samoilla ehdoilla kuin muilla lapsilla. Huolehtii lapsen oikeudesta harrastukseen varmistamalla tämän hankinnassa tai toimeksiantosuhteisen perhehoitajan kulukorvauksessa.</p>

Lapsen arki sijaishuoltopaikassa	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä	Toimeksiantosuhteinen perhehoitaja	Perhehoitajan tuesta vastaava taho	Ammatillisen perhekodin perhehoitaja	Laitostyöntekijä ja omahoitaja/ -ohjaaja	Laitospalvelun tuottaja ja yksikön vastuhenkilö	Kunta/ kuntayhtymä
<p>Kriteeri 7</p> <p>Lapsen yhteydenpitoa läheisiin ihmisiin tuetaan. Lapsi kokee että hänen läheisiään arvostetaan ja kunnioitetaan.</p>	<p>Puhuu lapsen perheestä ja läheisistä kunnioittavasti ja arvostavasti. Edesauttaa sijaishuoltopaikan ja läheisten yhteydenpitoa ja keskinäistä kunnioitusta. Varmistaa että lapselle läheiset ihmiset otetaan mukaan työskentelyyn lapsen asiassa asiantuntijoina. Arvioi yhdessä lapsen kanssa ihmissuhteiden vaikutuksen hänen hyvinvointiinsa. Huolehtii, että yhteydenpito käytännöistä ja tapaamisista lapselle läheisten henkilöiden kanssa sovitaan lapsen toiveita ja etua kunnioittaen yhteistyössä sijaishuoltopaikan kanssa. Seuraa, että yhteydenpito toteutuu sovitun mukaisesti. Huolehtii yhteydenpidon turvallisuudesta ja lapsen edun toteutumisesta. Toteuttaa yhteydenpidon rajoittamisen lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Selvittää säännöllisen perhetyön sekä muiden vanhempien tarvitsemien palveluiden tarpeen. Järjestää ja seuraa toteutumista. Varmistaa lapsen vanhempien ja muiden läheisten oman tuen riittävyyden. Määrittelee yhteistyössä lapsen, hänen huoltajiensa ja sijaishuoltopaikan kanssa roolit, oikeudet ja vastuut lapsen asioita koskien noudattaen voimassaolevaa lainsäädäntöä. Tukee vanhempia ymmärtämään lapsen tilanteen sekä tukemaan lapsen sijoitusta. Seuraa ja arvioi lapsen yhteydenpidon vaikutusta lapsen hyvinvointiin kuullen lasta ja huomioi lapsen toiveet. Vastaa tapaamisten sopivan määrän arvioinnista tarvittaessa monitoimijaisesti ja lain säännöksiä noudattaen. Vastaa siitä, että lapsi saa rauhassa asettua sijaishuoltopaikkaan.</p>	<p>Puhuu lapsen perheestä ja läheisistä kunnioittavasti ja arvostavasti. Tukee ja mahdollistaa lapsen ja hänelle tärkeiden läheisten yhteydenpidon. Arvioi yhdessä lapsen kanssa ihmissuhteiden vaikutuksen hänen hyvinvointiinsa. Huolehtii yhteydenpidon turvallisuudesta ja lapsen edun toteutumisesta tapaamisissa yhteistyössä sosiaalityöntekijän kanssa. Pitää asiakas-suunnitelmassa sovitulla tavalla yhteyttä lapsen biologiseen perheeseen kertoen lapsen kuulumisista, arjen sujumisesta, koulunkäynnistä jne. Arvioi yhdessä lapsen kanssa ihmissuhteiden vaikutuksen hänen hyvinvointiinsa. Käynnit vanhempien luo tai muualle suunnitellaan yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Huolehtii yhteydenpidon turvallisuudesta ja lapsen edun toteutumisesta. Varmistaa että lapsella on mahdollisuus palata, jos tapaamiset tai kotilomat eivät suju suunnitelmien mukaan. Sitoutuu suunnitelmalliseen yhteistyöhön perheen ja lapsen lähiverkoston kanssa. Huolehtii siitä, että sosiaalityöntekijän tekemä yhteydenpidon rajoittaminen toteutetaan lainsäädännön edellyttämällä tavalla.</p>	<p>Puhuu lapsen perheestä ja läheisistä kunnioittavasti ja arvostavasti. Varmistaa että perhehoitajalla on osaamista ja kykyä työskennellä lapselle tärkeiden läheisten kanssa ja tukee heitä siinä. Edesauttaa perhehoitajan ja lapsen läheisten yhteydenpitoa ja keskinäistä kunnioitusta. Tukee yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa vanhempia ja lapsen muita läheisiä ymmärtämään lapsen tilanteen ja tukemaan häntä.</p>	<p>Puhuu lapsen perheestä ja läheisistä kunnioittavasti ja arvostavasti. Pitää asiakas-suunnitelmassa sovitulla tavalla yhteyttä lapsen biologiseen perheeseen kertoen lapsen kuulumisista, arjen sujumisesta, koulunkäynnistä jne. Arvioi yhdessä lapsen kanssa ihmissuhteiden vaikutuksen hänen hyvinvointiinsa. Käynnit vanhempien luo tai muualle suunnitellaan yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Huolehtii yhteydenpidon turvallisuudesta ja lapsen edun toteutumisesta. Varmistaa että lapsella on mahdollisuus palata, jos tapaamiset tai kotilomat eivät suju suunnitelmien mukaan. Sitoutuu suunnitelmalliseen yhteistyöhön perheen ja lapsen lähiverkoston kanssa. Huolehtii siitä, että sosiaalityöntekijän tekemä yhteydenpidon rajoittaminen toteutetaan lainsäädännön edellyttämällä tavalla.</p>	<p>Puhuu lapsen perheestä ja läheisistä kunnioittavasti ja arvostavasti. Pitää asiakas-suunnitelmassa sovitulla tavalla yhteyttä lapsen biologiseen perheeseen kertoen lapsen kuulumisista, arjen sujumisesta, koulunkäynnistä jne. Arvioi yhdessä lapsen kanssa ihmissuhteiden vaikutuksen hänen hyvinvointiinsa. Käynnit vanhempien luo tai muualle suunnitellaan yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Huolehtii yhteydenpidon turvallisuudesta ja lapsen edun toteutumisesta. Sitoutuu suunnitelmalliseen yhteistyöhön perheen ja lapsen lähiverkoston kanssa.</p>	<p>Huolehtii siitä että lapselle läheiset ihmiset otetaan mukaan lapsen tilanteen asiantuntijoina. Vastaa siitä, että työntekijöillä on osaamista työskennellä lapselle tärkeiden läheisten kanssa. Tukee ja mahdollistaa lapsen ja hänelle tärkeiden läheisten yhteydenpidon. Huolehtii yhteydenpidon turvallisuudesta ja lapsen edun toteutumisesta. Tukee perhettä ymmärtämään lapsen tilanteen ja rohkaisee perhettä auttamaan lasta. Sitoutuu suunnitelmalliseen yhteistyöhön perheen ja lapsen lähiverkoston kanssa ja varmistaa että säännöllinen perhetyö toteutuu suunnitelman mukaisesti. Varmistaa että lapsella on mahdollisuus palata, jos tapaamiset tai kotilomat eivät suju suunnitelmien mukaan. Sijaishuoltopaikan tilaratkaisut tukevat lasten ja perheiden tapaamismahdollisuutta joustavasti. Tekee yhteistyötä lapsen vanhempien ja muiden läheisten kanssa ja tukee lapsen läheisten osallisuutta sijaishuoltopaikan arjessa. Huolehtii siitä, että laitoksessa tai sosiaalitoimessa päätetty yhteydenpidon rajoittaminen toteutetaan lainsäädännön edellyttämällä tavalla.</p>	<p>Vastaa siitä, että sosiaalityöntekijöillä on osaamista ja aikaa työskennellä sijoitetun lapsen vanhempien ja muiden läheisten kanssa sekä edistää kaikkien osapuolten yhteistyötä. Huolehtii sijaishuoltopaikkajen hankinnassa, että paikat konkreettisesti pystyvät osaamisellaan ja esim. tilaratkaisuilla tukemaan lapsen ja läheisten yhteydenpitoa. Varmistaa hankittavien palveluiden sisällön ja laadun suhteessa lapsen läheisten kanssa työskentelyyn niin laitosten, ammatillisten perhekotien kuin perhehoidon yksityisten palveluntuottajien osalta. Varmistaa lapsen vanhempien ja muiden läheisten oman tuen riittävyyden ja sen organisoinnin. Varmistaa, että vanhempien asiakkasuunnitelma laaditaan ja että sen toteutumista seurataan. Varmistaa, että kunnassa on riittävästi tukea ja vertais-toimintaa tarjolla lapsen vanhemmille ja muille läheisille sekä mahdollistaa heidän kokemusasiantuntijatoiminnan lastensuojelun kehittämisessä.</p>

Lapsen arki sijaishuoltopaikassa	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä	Toimeksiantosuhteinen perhehoitaja	Perhehoitajan tuesta vastaava taho	Ammattilisen perhekodin perhehoitaja	Laitostyöntekijä ja omahoitaja/-ohjaaja	Laitospalvelun tuottaja ja yksikön vastuhenkilö	Kunta/ kuntayhtymä
<p>Kriteeri 8</p> <p>Lapsi tietää oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoista ja sijaishuoltopaikassa kunnioitetaan lapsen itsemääräämisoikeutta.</p>	<p>Kirjaa lapsen asiassuunnitelmaan, miten ja kuinka usein lapsi tavataan henkilökohtaisesti.¹¹</p> <p>Tapaa lasta säännöllisesti ja varaa mahdollisuuden kahdenkeskiseen keskusteluun. Vaihtoehtoisesti huolehtii, että toinen lastensuojelun työntekijä tapaa lasta riittävän usein henkilökohtaisesti (vähintään kaksi tuntia kuukaudessa).</p> <p>Huolehtii siitä että lapsi tietää miten oma sosiaalityöntekijä tavoitetaan.</p> <p>Huolehtii, että lapsella on tieto uudesta sosiaalityöntekijästä, jos työntekijä vaihtuu.</p> <p>Antaa tietoa lapselle hänen oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoistaan eri keinoin (esim. suullisesti ja antamalla esite).⁹</p> <p>Varmistaa, että lapsi tietää mihin voi olla yhteydessä kun epäilee, että on saanut huonoa kohtelua tai hänen oikeuksiaan on loukattu.¹⁵</p> <p>Kertoo lapselle hänen ikänsä huomioiden siitä, minkälaisia toimivaltuuksia ja velvollisuuksia viranomaisella tai sijaishuoltopaikalla on.</p> <p>Kertoo lapselle, minkälaista hyvä kohtelu sijaishuoltopaikassa on.</p> <p>Varmistaa, mm. keskustelemalla lapsen kanssa että lapsen itsemääräämisoikeuden toteutumista kunnioitetaan sijaishuoltopaikassa.</p> <p>Seuraa rajoitustoimenpiteiden toteuttamista ja vastaa siitä, että ne ovat lain mukaisia (mm. saamiensa kirjausten¹² ja lapsen kanssa käytävien keskustelujen avulla).</p> <p>Avustaa lasta tai nuorta puhevallan käytössä ja huolehtii siitä, että lapsi saa tarvittaessa edunvalvojan.</p> <p>Ohjaa tarvittaessa lapsen tai nuoren oikeusavun piiriin.¹³</p>	<p>Tukee lasta yhteydenpidossa sosiaalityöntekijään tai muuhun lastensuojelun työntekijään.</p> <p>Huolehtii, että lapsella on tieto siitä, kuinka hän voi saada yhteyden omaan sosiaalityöntekijäänsä.</p> <p>Tarjoaa lapselle tietoa hänen oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoistaan.</p> <p>Huolehtii siitä, että lapsella on tieto kehen hän voi ottaa yhteyttä ja millä tavalla eri tilanteissa.¹⁵</p> <p>Huolehtii siitä että lapsi ymmärtää sijaisperheen säännöt ja tavoitteet sekä omat oikeutensa ja velvollisuutensa yhteisössä.</p> <p>Tuntee kasvatuksen ja rajoitustoimenpiteiden välisen eron.</p> <p>Kertoo lapselle hänen iästään riippumatta siitä, minkälaisia toimivaltuuksia ja velvollisuuksia viranomaisella tai sijaishuoltopaikalla on.</p>	<p>Varmistaa, että perhehoitajilla on tieto lasten oikeuksista ja oikeusturvakeinoista.</p> <p>Varmistaa, että kaikille lapsille annetaan tieto omasta sosiaalityöntekijästä ja siitä, miten tämän tavoittaa.</p> <p>Varmistaa, että lasta tuetaan yhteydenpidossa sosiaalityöntekijään ja muihin tarvittaviin tahoihin.</p> <p>Varmistaa, että lapsi on saanut tietoa sijaisperheen säännöistä ja tavoitteista sekä omista oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoistaan.</p> <p>Varmistaa, että perhehoitajat tuntevat kasvatuksen ja rajoitustoimenpiteiden välisen eron.</p>	<p>Tukee lasta yhteydenpidossa sosiaalityöntekijään tai muuhun lastensuojelun työntekijään.</p> <p>Huolehtii, että lapsella on tieto siitä, kuinka hän voi saada yhteyden omaan sosiaalityöntekijäänsä.</p> <p>Tarjoaa lapselle tietoa hänen oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoistaan.</p> <p>Huolehtii siitä, että lapsella on tieto kehen hän voi ottaa yhteyttä ja millä tavalla eri tilanteissa.¹⁵</p> <p>Huolehtii siitä että lapsi ymmärtää perhekodin säännöt ja tavoitteet sekä omat oikeutensa ja velvollisuutensa yhteisössä.</p> <p>Tuntee kasvatuksen ja rajoitustoimenpiteiden välisen eron.</p> <p>Kertoo lapselle hänen iästään riippumatta siitä, minkälaisia toimivaltuuksia ja velvollisuuksia viranomaisella tai sijaishuoltopaikalla on.</p>	<p>Huolehtii siitä että lapsi ymmärtää hoitoyhteisön säännöt ja tavoitteet sekä omat oikeutensa ja velvollisuutensa yhteisössä.</p> <p>Tukee lasta yhteydenpidossa sosiaalityöntekijään tai muuhun lastensuojelun työntekijään.</p> <p>Huolehtii, että lapsella on tieto siitä, kuinka hän voi saada yhteyden omaan sosiaalityöntekijäänsä.</p> <p>Tarjoaa lapselle tietoa hänen oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoistaan.⁹</p> <p>Huolehtii siitä, että lapsella on tieto kehen hän voi ottaa yhteyttä ja millä tavalla eri tilanteissa.</p> <p>Kertoo lapselle hänen iästään riippumatta siitä, minkälaisia toimivaltuuksia ja velvollisuuksia viranomaisella tai sijaishuoltopaikalla on.</p> <p>Tuntee kasvatuksen ja rajoitustoimenpiteiden välisen eron.</p> <p>Tuntee rajoitustoimenpiteiden käytön yleiset edellytykset ja kunkin rajoitustoimenpiteen toteuttamisen edellytykset.</p> <p>Toteuttaa rajoitustoimenpiteitä vain tarvittaessa ja lain mukaisesti.</p> <p>Vastaa siitä, että käytetyt rajoitustoimenpiteet lain edellyttämällä tavalla.¹²</p> <p>Käy lapsen kanssa läpi käytetyt rajoitustoimenpiteet ja niiden perusteet heti, kun se on mahdollista.¹⁴</p>	<p>Varmistaa, että työntekijöillä on tieto lasten oikeuksista ja oikeusturvakeinoista.</p> <p>Varmistaa, että kaikille lapsille annetaan tieto omasta sosiaalityöntekijästä ja siitä, miten tämän tavoittaa.</p> <p>Varmistaa, että lasta tuetaan yhteydenpidossa sosiaalityöntekijään ja muihin tarvittaviin tahoihin.</p> <p>Varmistaa, että lapset ovat saaneet tietoa laitoksen säännöistä ja tavoitteista sekä omista oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoistaan. Esim. siten, että laitoksen seinällä on aina tarvittavat yhteystiedot ja varmistetaan että lapsella on yhteydenottokeinot sosiaaliamiehen tai valvoviin viranomaisiin.¹⁵</p> <p>Huolehtii, että lapsella on mahdollisuus käyttää oikeusturvakeinoja.</p> <p>Vastaa, että henkilökunta tietää rajoitustoimenpiteiden käytön yleiset edellytykset ja kunkin rajoitustoimenpiteen toteuttamisen edellytykset.</p> <p>Vastaa, että henkilökunta tietää kasvatuksen ja rajoitustoimenpiteiden välisen eron.</p> <p>Vastaa, että rajoitustoimenpiteitä toteutetaan vain tarvittaessa ja lain mukaisesti.</p> <p>Vastaa siitä, että käytetyt rajoitustoimenpiteet kirjataan.¹²</p> <p>Vastaa siitä, että omavalvontasuunnitelma sisältää yleisen hyvää kohtelua koskevan suunnitelman¹⁶.</p> <p>Huolehtii siitä että lapsilla on mahdollisuus osallistua omavalvontasuunnitelman tekoon ja siitä että suunnitelma on ajantasainen ja avoimesti saatavilla.</p>	<p>Huolehtii sosiaalityöntekijöiden saatavuudesta ja hallituista ja suunnitelmallisesti hoidetuista sosiaalityöntekijävaihdoksista sekä niistä tiedottamisesta myös asiakkaille.</p> <p>Vastaa siitä, että lapsella on säännöllinen yhteys omaan sosiaalityöntekijään.</p> <p>Kunnalla on toimintapa, jonka avulla se systemaattisesti varmistaa, että sijoitetut lapset saavat tiedon omista oikeuksistaan ja yhteydenottokanavista epäkohtiin liittyvissä asioissa.</p> <p>Huolehtii, että sosiaaliamiehestä tiedotetaan myös lapsille ja nuorille heille ymmärrettävillä tavoilla ja keinoilla.</p> <p>Huolehtii, että sosiaaliamiehen palvelut ovat myös tosiasiassa lasten ja nuorten saavutettavissa.¹⁵</p> <p>Varmistaa, että sosiaaliamiehet tiedottavat palveluistaan myös lastensuojelun asiakkaana oleville lapsille. Esim. varmistetaan, että tiedottaminen tapahtuu lapsiystävällisellä tavalla ja lapsille sopivilla keinoilla.</p> <p>Yhteydenpito ja yhteydenottokanavissa hyödynnetään lapsille ja nuorille luontevia tapoja kuten digitaalisia sovelluksia ja yhteydenotokynnystä madalletaan.</p> <p>Varmistaa, että palveluntuottajien omavalvontasuunnitelmat sisältävät yleisen hyvää kohtelua koskevan suunnitelman¹⁶.</p>

Lapsen arki sijaishuoltopaikassa	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä	Toimeksiantosuhteinen perhehoitaja	Perhehoitajan tuesta vastaava taho	Ammatillisen perhekodin perhehoitaja	Laitostyöntekijä ja omahoitaja/-ohjaaja	Laitospalvelun tuottaja ja yksikön vastuhenkilö	Kunta/ kuntayhtymä
<p>Kriteeri 9 Lapsi saa hänelle kuuluvan varhaiskasvatuksen, opetuksen, terveydenhuollon sekä muut perus- ja erityistason palvelut.¹⁷</p>	<p>Järjestää lapselle hänelle kuuluvan kuntoutuksen ja muut palvelut, erityistarpeet huomioiden.</p> <p>Varmistaa, että lapsi saa itselleen kuuluvat palvelut jo heti sijaishuoltopaikkaan tullessa. Vastaa siitä että lapselle kuuluvat tuet haetaan.</p> <p>Huolehtii lapsen koulunkäynnin/ varhaiskasvatuksen sujumisesta yhteistyössä sivistystoimen kanssa.</p> <p>Huolehtii siitä, että lapsen erityistarpeet ovat tiedossa sijaishuoltopaikassa ja muissa palveluissa ja että ne huomioidaan lapsen ympärillä olevassa ammattilaisverkostossa huomioiden salassapitoa ja tiedon luovuttamista koskevat säännökset.</p> <p>Seuraa ja vastaa siitä että lapsen asiakassuunnitelma sekä sitä täydentävä hoito- ja kasvatussuunnitelma ovat ajan tasalla ja että niitä toteutetaan.¹⁸</p> <p>Huolehtii, että toisen kunnan alueelle sijoitettu lapsi saa tarvitsemansa palvelut sijaintikunnassaan.⁶</p>	<p>Hakee yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa lapselle kuuluvat tuet ja palvelut.</p> <p>Huolehtii lapsen varhaiskasvatuksen, koulunkäynnin ja perusterveydenhuollon palveluiden toteutumisesta. Tekee aktiivisesti yhteistyötä edellä mainittujen tahojen kanssa.</p> <p>Huolehtii lapsen tarvitseman kuntoutuksen toteutumisesta ja osallistuu tarpeen mukaan lapsen kuntoutukseen.</p> <p>Vastaanottaa lapsen tarpeen niin vaatiessa tukea ja apua myös itselleen sekä hakee sitä myös itse aktiivisesti.</p>	<p>Keskustelee perhehoitajan kanssa palvelujen sujuvuudesta sekä niiden järjestämisestä. Kuulee myös lasta tapaamisilla sijaisperheessä ja tekee tiivistä yhteistyötä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa tilanteen arvioinnissa.</p> <p>Varmistaa että perhehoitaja ja sijaisperhe saavat tarvitsemansa tuen myös itselleen.</p>	<p>Hakee yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa lapselle kuuluvat tuet ja palvelut.</p> <p>Huolehtii lapsen varhaiskasvatuksen, koulunkäynnin ja perusterveydenhuollon palveluiden toteutumisesta. Tekee aktiivisesti yhteistyötä edellä mainittujen tahojen kanssa</p> <p>Huolehtii lapsen tarvitseman kuntoutuksen toteutumisesta osallistuu tarpeen mukaan lapsen kuntoutukseen</p> <p>Perhekoti vastaanottaa lapsen tarpeen niin vaatiessa tukea ja apua myös itselleen sekä hakee sitä myös itse aktiivisesti.</p>	<p>Huolehtii lapsen varhaiskasvatuksen, koulunkäynnin ja perusterveydenhuollon palveluiden toteutumisesta.</p> <p>Huolehtii lapsen tarvitseman kuntoutuksen järjestämisestä laitoksessa tai sen toteutumisesta muissa palveluissa.</p> <p>Osallistuu tarpeen mukaan lapsen kuntoutukseen.</p>	<p>Varmistaa yksikön ja sijaintikunnan palveluiden ja yhteistyön toimivuuden.</p> <p>Hakee yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa lapselle kuuluvat tuet ja palvelut.</p> <p>Huolehtii lapsen tarvitseman kuntoutuksen järjestämisestä ja osallistuu tarpeen mukaan lapsen kuntoutukseen.</p> <p>Varmistaa, että laitoksen moniammatillinen yhteistyö on sujuvaa myös laitoksen yhteistyötahojen kanssa.</p> <p>Laitokseen vastaanotetaan lapsen tarpeen niin vaatiessa tukea ja apua (esim. erikoissairaanhoidosta) sekä haetaan sitä myös itse aktiivisesti.</p>	<p>Vastaa kuntatasolla siitä, että sivistystoimen, varhaiskasvatuksen, terveydenhuollon ja lastensuojelun sekä muiden sosiaalipalveluiden yhteistyö toimii saumattomasti.</p> <p>Ennakoi sijoitettujen lasten tarpeita ja varmistaa palvelupolkujen sujuvuutta.</p> <p>Huolehtii siitä, että sijoitetuille lapsille on tarjolla ja heille varmistetaan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti heille kuuluvat varhaiskasvatuksen, opetuksen, terveydenhoidon ja muut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut.</p> <p>Vastaa siitä, että erityistason palveluprosessit on sovitettu yhteen ja että hoito tuodaan mahdollisimman lähelle lapsen arkiympäristöä siten että lapsen hoitotarve ei aiheuta ylimääräisiä muuttoa lapselle. Huolehtii siitä että erityistason palvelut tuodaan sijaishuoltopaikkaan, mikäli se on lapsen edun mukaista.</p> <p>Vastaa siitä että sijoitetun lapsen erityisiin ja yksilöllisiin tarpeisiin vastataan.</p> <p>Vastaa siitä, että myös laitos, ammatillinen perhekoti tai perhehoitaja saa tarvitsemansa tuen sekä palvelut ja että koko perhettä tai sijoitetun lapsen yhteisöä tuetaan erityistason osaamisella.</p>

Sijaishuoltopaikasta pois siirtyminen ja sijaishuollon päättäminen	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä	Perhehoitaja (toimeksiantosuhteinen perhehoito)	Perhehoitajan tuesta vastaava taho	Ammatillisen perhekodin perhehoitaja	Laitostyöntekijä ja omahoitaja/ ohjaaja	Laitospalvelun tuottaja ja yksikön vastuuhenkilö	Kunta/ kuntayhtymä
<p>Kriteeri 10 Lapsi tuntee, että sijaishuoltopaikasta muuttaminen on turvallista ja ennakoitavaa - jälleenyhdistämistilanteessa, - jälkihuoltoon itsenäistymisvaiheessa siirtyessä ja - toiseen sijaishuolto- paikkaan siirtyessä.</p>	<p>Käynnistää ajoissa suunnitellun siirtymän/sijaishuollon päättämisen prosessin valmistelun yhteistyössä kaikkien osapuolten kanssa ja huolehtii tulevan siirtymän turvallisuudesta ja yksilöllisyydestä sekä tukee lapsen/nuoren osallisuutta sen valmistelussa ja toteuttamisessa.</p> <p>Työskentelee yhdessä vanhempien, lapsen ja sijaishuoltopaikan kanssa jälleenyhdistämistilanteessa. Laatii tarvittaessa jälkihuoltosuunnitelman ja huolehtii sen toteutumisesta.</p> <p>Laatii itsenäistyvän nuoren jälkihuoltosuunnitelman sekä huolehtii sen noudattamisesta ja jälkihuollon työntekijöihin tutustumisesta hyvissä ajoin (viimeistään puoli vuotta) ennen sijoituksen päättämistä.</p> <p>Kartoittaa itsenäistyvän nuoren lähi- ja tukiverkostot ennen jälkihuoltoon siirtymistä. Sopii ja neuvottelee vastuut ja lähi- ja tukiverkoston konkreettisen sitoutumisen periaatteet. Varmistaa, että nuorella on vähintään yksi aikuinen tukenaan.</p> <p>Huolehtii suunnitelmallisesta työskentelystä jälkihuoltoon siirtymisessä ja itsenäistymisvaroista.</p> <p>Huolehtii, että äkillisesti tapahtuvissa ja suunnittelemattomissa siirtymissä/sijaishuollon päättymisessä tilanteeseen johtaneet syyt käsitellään lapsen ja muiden asianosaisten kanssa.</p> <p>Käynnistää ja huolehtii mahdollisen uuden sijaishuoltopaikan valinnasta lapsen tarpeita ja edun ensisijaisuutta noudattaen (kriteerin 1 periaatteiden mukaisesti).</p>	<p>Tukee lapsen suunnitelmallista siirtymistä seuraavaan elämäntilanteeseen.</p> <p>Sitoutuu hoitamaan lasta siihen asti, kunnes lapsi muuttaa muualle.</p> <p>Osallistuu suunnitelman mukaiseen jälleenyhdistämistyöskentelyyn.</p> <p>Toimii turvallisesti ja lasta tukien silloinkin, kun kyse on äkillisestä ja suunnittelemattomasta sijaishuoltopaikan muutoksesta.</p> <p>Huolehtii, että lapsi tietää mahdollisuuksistaan pitää yhteyttä sijaishuoltopaikkaan sijoituksen jälkeenkin.</p> <p>Ellei yhteydenpito ole mahdollista, auttaa korvaavien suhteiden löytämisessä.</p>	<p>Tukee perhehoitajia siirtymävaiheisiin liittyvässä työskentelyssä ja huolehtii, että lapsen edun ensisijaisuus ja tarpeet tulevat huomioituiksi kaikissa tilanteissa.</p> <p>Osallistuu perhehoitajien ja sosiaalityöntekijän väliseen yhteistyöhön siirtymätilanteissa.</p> <p>Tukee perhehoitajia suunnitelman mukaisessa jälleenyhdistämistyöskentelyssä/yhteistyössä lapsen läheisten kanssa.</p>	<p>Tukee lapsen suunnitelmallista siirtymistä seuraavaan elämäntilanteeseen.</p> <p>Sitoutuu hoitamaan lasta siihen asti, kunnes lapsi muuttaa muualle.</p> <p>Osallistuu suunnitelman mukaiseen jälleenyhdistämistyöskentelyyn.</p> <p>Toimii turvallisesti ja lasta tukien silloinkin, kun kyse on äkillisestä ja suunnittelemattomasta sijaishuoltopaikan muutoksesta.</p> <p>Huolehtii, että lapsi tietää mahdollisuuksistaan pitää yhteyttä sijaishuoltopaikkaan sijoituksen jälkeenkin. Ellei yhteydenpito ole mahdollista, auttaa korvaavien suhteiden löytämisessä.</p>	<p>Tukee lapsen suunnitelmallista siirtymistä seuraavaan elämäntilanteeseen.</p> <p>Hoitaa lasta siihen asti, kunnes lapsi muuttaa muualle.</p> <p>Toteuttaa perhetyötä suunnitelman mukaisesti jälleenyhdistämistilanteessa.</p> <p>Toimii turvallisesti ja lasta tukien silloinkin, kun kyse on äkillisestä ja suunnittelemattomasta sijaishuoltopaikan muutoksesta.</p> <p>Huolehtii, että lapsi tietää mahdollisuuksistaan pitää yhteyttä sijaishuoltopaikkaan sijoituksen jälkeenkin. Ellei yhteydenpito ole mahdollista, auttaa korvaavien suhteiden ja tahojen löytämisessä.</p>	<p>Tukee lapsen suunnitelmallista siirtymistä seuraavaan elämäntilanteeseen.</p> <p>Sitoutuu hoitamaan lasta siihen asti, kunnes lapsi muuttaa muualle.</p> <p>Mahdollistaa suunnitelman mukaisen perhetyön toteuttamisen jälleenyhdistämistilanteessa.</p> <p>Toimii turvallisesti ja lasta tukien silloinkin, kun kyse on äkillisestä ja suunnittelemattomasta sijaishuoltopaikan muutoksesta.</p> <p>Huolehtii, että lapsi tietää mahdollisuuksistaan pitää yhteyttä sijaishuoltopaikkaan sijoituksen jälkeenkin.</p> <p>Ellei yhteydenpito ole mahdollista, auttaa korvaavien suhteiden ja tahojen löytämisessä.</p>	<p>Määrittelee sekä suunniteltuja ja ennakoituja että suunnittelemattomia ja äkillisesti tapahtuvia siirtymiä tai sijaishuoltopaikkojen muutoksia koskien.</p> <p>Mahdollistaa nuoren sijoituksen jatkumisen täysi-ikäistymisen jälkeenkin, jos se on nuoren edun mukaista.</p> <p>Varmistaa jatkumot, päällekkäiset prosessit ja limittäisen työskentelyn mahdollisuuden siten, että lapsen siirtymissä toimitaan saattaen vaihtaan.</p>

Sijaishuoltopaikasta pois siirtyminen ja sijaishuollon päätyminen	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä	Perhehoitaja (toimeksiantosuhteinen perhehoito)	Perhehoitajan tuesta vastaava taho	Ammatillisen perhekodin perhehoitaja	Laitostyöntekijä ja omahoitaja/ ohjaaja	Laitospalvelun tuottaja ja yksikön vastuuhenkilö	Kunta/ kuntayhtymä
Kriteeri 11 Itsenäistyyvä nuori saa tarvitsemansa tuen ja palvelut jälkihuollossa.	Varmistaa, että nuorella on paikka, missä asua. Tukee nuoren itsenäistymistaitoja. Tukee ja avustaa nuorta urasuunnittelussa, koulutuksen tai työpaikan hankkimisessa tai muun mielekkään tekemisen järjestymisessä sekä (koulu- tai työelämän) arkipäivässä selviämisessä. Toteuttaa jälkihuoltosuunnitelmaa, arvioi sen toteutumista joustavasti ja huolehtii sen tarkastamisesta riittävän usein. Varmistaa, että jälkihuollossa oleva nuori saa tarvitsemansa palvelut.	Tukee nuoren itsenäistymistaitoja. Tukee ja avustaa nuorta urasuunnittelussa, koulutuksen tai työpaikan hankkimisessa tai muun mielekkään tekemisen järjestymisessä sekä (koulu- tai työelämän) arkipäivässä selviämisessä. Toteuttaa jälkihuoltosuunnitelmaa yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa.	Tukee perhehoitajia nuoren itsenäistymistaitojen harjaannuttamisessa, nuoren urasuunnittelun, koulutuksen, työpaikan tai muun mielekkään tekemisen löytymisessä ja arkipäivässä selviämisen taitojen opettelussa. Tukee perhehoitajia nuoren jälkihuoltosuunnitelman toteuttamisessa.	Tukee nuoren itsenäistymistaitoja. Tukee ja avustaa nuorta urasuunnittelussa, koulutuksen tai työpaikan hankkimisessa tai muun mielekkään tekemisen järjestymisessä sekä (koulu- tai työelämän) arkipäivässä selviämisessä. Toteuttaa jälkihuoltosuunnitelmaa yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa.	Tukee nuoren itsenäistymistaitoja. Tukee ja avustaa nuorta urasuunnittelussa, koulutuksen tai työpaikan hankkimisessa tai muun mielekkään tekemisen järjestymisessä sekä (koulu- tai työelämän) arkipäivässä selviämisessä. Toteuttaa jälkihuoltosuunnitelmaa yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa.	Tukee nuoren itsenäistymistaitoja. Tukee ja avustaa nuorta urasuunnittelussa, koulutuksen tai työpaikan hankkimisessa tai muun mielekkään tekemisen järjestymisessä sekä (koulu- tai työelämän) arkipäivässä selviämisessä. Toteuttaa jälkihuoltosuunnitelmaa yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa.	Määrittelee itsenäistyvien nuorten jälkihuoltoa koskevat toimintaperiaatteet ja mahdollistaa nuorten yksilöllisten tarpeiden mukaisen jälkihuoltoon siirtymisen. Huomioi jälkihuoltojatkumon hankintakäytännössä ja mahdollistaa nuoren hyvinvointia tukevien tukipalvelujen hankinnan. Varmistaa jälkihuollon palveluiden riittävyyden ja saatavuuden kunnassa.
Sijaishuollon suunnitelmallisuus ja dokumentointi	Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä	Perhehoitaja (toimeksiantosuhteinen perhehoito)	Perhehoitajan tuesta vastaava taho	Ammatillisen perhekodin perhehoitaja	Laitostyöntekijä ja omahoitaja/ -ohjaaja	Laitospalvelun tuottaja ja yksikön vastuuhenkilö	Kunta/ kuntayhtymä
Kriteeri 12 Lapsi kokee, että hänen sijoitus, sen seuranta ja dokumentointi on suunnitelmallista ja häntä varten.	Seuraa asiakassuunnitelman ja sitä täydentävän hoito- ja kasvatussuunnitelman toteutumista jatkuvasti lapsen ja perheen osallisuutta kunnioittaen ja sijaishuoltopaikkaa kuullen ja huolehtii näiden suunnitelmien säännöllisestä päivittämisestä. ²⁰ Mahdollistaa lapsen osallistumisen sijoituksen suunnitteluun, edistymisen seurantaan ja lasta koskevien asioiden dokumentointiin lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Huolehtii lapsen asioiden asianmukaisesta dokumentoinnista ja asiakirjojen säilyttämisestä. ²¹	Noudattaa sosiaalityöntekijän lapselle laatimaa asiakassuunnitelmaa. Osallistuu sen säännölliseen tarkistukseen vähintään vuosittain ja aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa. Raportoi lapsen tilanteesta hänen asioistaan vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Mahdollistaa lapsen osallistumisen raportointiin lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. Dokumentoi lapsen asioita yhdessä lapsen kanssa ja kirjaa havaintoja säännöllisesti. ²¹ Käsittelee asiakastietoja asianmukaisesti. ²¹	Tukee perhehoitajia lapsen asiakassuunnitelman toteuttamisessa ja säännönmukaisessa tarkistamisessa, osallisuutta tukevan dokumentoinnin toteuttamisessa, säännöllisessä raportoinnissa ja asiakastietojen asianmukaisessa käsittelyssä.	Noudattaa sosiaalityöntekijän lapselle laatimaa asiakassuunnitelmaa. Osallistuu sen säännölliseen tarkistukseen vähintään vuosittain ja aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa. Raportoi lapsen tilanteesta hänen asioistaan vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Mahdollistaa lapsen osallistumisen raportointiin lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. Dokumentoi lapsen asioita yhdessä lapsen kanssa ja kirjaavat havaintoja säännöllisesti. ²¹ Käsittelee asiakastietoja asianmukaisesti. ²¹	Noudattaa sosiaalityöntekijän lapselle laatimaa asiakassuunnitelmaa ja sitä täydentävää hoito- ja kasvatussuunnitelmaa. Huolehtii lapsen asioiden raportoinnista ja käsittelee asiakastietoja asianmukaisesti. Mahdollistaa lapsen osallistumisen raportointiin lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. Dokumentoi lapsen asioita yhdessä lapsen kanssa ja kirjaa havaintoja säännöllisesti. ²¹	Noudattaa sosiaalityöntekijän lapselle laatimaa asiakassuunnitelmaa ja sitä täydentävää hoito- ja kasvatussuunnitelmaa. Huolehtii, että ne tarkistetaan säännöllisesti (vähintään vuosittain) ja aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa. Huolehtii, että lapsen tilanteesta raportoidaan kuukausittain kirjallisesti ja yhdessä lapsen kanssa lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Varmistaa asiakastietojen asianmukaisen käsittelyn. Edistää lapsen osallisuutta dokumentoinnissa.	Huolehtii lasten asiakassuunnitelmien asianmukaisuudesta ja asiakastietojen asianmukaisesta käsittelystä. Seuraa sijoitusten etenemistä ja sijaishuollon muutoksia sekä arvioi niitä kokonaisuutena.

Taulukon viitteet

- 1 LSL 32 § 1 mom.
- 2 LSL 41 § 1 momentti ja 50 §.
- 3 Julkisuuslaki 26 § 3 momentti.
- 4 Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983, 1 § 3 momentti: "Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää."
- 5 Perhehoitolaki 5 §.
- 6 LSL 16 b §.
- 7 LSL 60 §.
- 8 LSL 53 § 1 momentti.
- 9 LSL 32 a §.
- 10 LSL 55 §.
- 11 LSL 29 § 1 momentti ja 53 § 2 momentti.
- 12 LSL 74 §.
- 13 LSL 24 § 1 momentti.
- 14 LSL 74 a §.
- 15 YK:n sijaishuollon ohjeiden kohta 99: "Lapsella tulisi olla pääsy tunnettuun, tehokkaaseen ja puolueettomaan järjestelmään, jonka avulla he voivat valittaa tai ilmoittaa kohteluaan tai olosuhteitaan sijoituspaikassa koskevista huolenaiheistaan". Huom. myös LSL 32 a § ja 74 a §.
- 16 LSL 61 b §.
- 17 LSL 15 §, 52 a §, terveydenhuoltolaki (1326/2010) 69 § 1 momentti.
- 18 LSL 30 §.
- 19 LSL 52 a § 2 ja 3 momentti.
- 20 LSL 30 § 5 momentti ja LSL 30 a §.
- 21 LSL 33 §, LSL 74 §, laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista (254/2015) ja tietosuojalaki 1050/2018.
- 22 Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) 16 § ja 17 § 1 mom 1–2 kohta.
- 23 LSL 69 a §.
- 24 LSL 41 §, 43 §, 50 §.

LIITE 3 Keskeisiä esityksiä sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan mallista

Mallin on laatinut: Susanna Hoikkala, Raija Kojo, Jaana Tervo & Teija Aaltonen. Se on julkaistu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperina 19/2017. Helsinki 2017. ISBN 978-952-302-854-8 (painettu), ISBN 978-952-302-855-5 (verkkajulkaisu).

Raportissa esitetään lapsikeskeinen ja lapsenoikeusperustainen sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan toimintamalli. Lisäksi esitetään keinoja sijoitettujen lasten ja nuorten oikeusturvan toteutumisen varmistamiseksi sekä heidän omia oikeuksiaan koskevan tietoisuuden vahvistamiseksi. Mallin tarkoituksena on selkiyttää ja yhdenmukaistaa nykyisiä toimintatapoja sekä eri ohjaus- ja valvontatoimijoiden rooleja ja vastuunjako.

Malli on laadittu vuonna 2016 ja se on tarkoitettu lähtökohdaksi jatkokeskustelulle ja edelleen kehitettäväksi yhdessä kuntien toimijoiden, kehittäjien, ammattilaisten, tutkijoiden ja kokemusasiantuntijoiden kanssa. Raportissa korostetaan sitä, että jatkotyöskentelyssä on tärkeää tarkentaa ja etsiä ratkaisuja myös siihen, miten raporteissa kuvattu kunkin teeman 'malli' on sovittavissa uudistuviin palvelurakenteisiin ja yhteen muiden LAPE-ohjelmassa kehitettyjen mallien kanssa.

Innovaatioina mallinnusryhmä esittää kansallisen sijaishuoltopaikkarekisterin perustamista,ⁱ nykyisten päällekkäisyyksien purkamista, valvonnan dokumentaation yhtenäistämistä, vertaisarviointimenettelyjen kehittämistä sekä ohjaus- ja valvontatoiminnan tietopohjan ja osaamisen vahvistamista. Ehdotuksen perustana raportissa ovat mallinnusryhmässä työskennelleiden ammattilaisten ja myös tutkimustietoon perustuvat näkemykset. Raportti sisältää kuvausta mm. eri valvontatahojen roolista. Alla on kuvattuna muutama esimerkki siitä, mitä raportti sisältää.

Mallinnusryhmä ehdotti mm., että:

- Hyvinvointia koskeva tieto kartoitetaan vuorovaikutteisesti ja lapsiystävällisesti sosiaalityöntekijän ja lapsen välisen vuorovaikutuksen turvin. Kirjaamisessa hyödynnetään lapsiystävällisen ja avoimen dokumentoinnin menetelmiä.

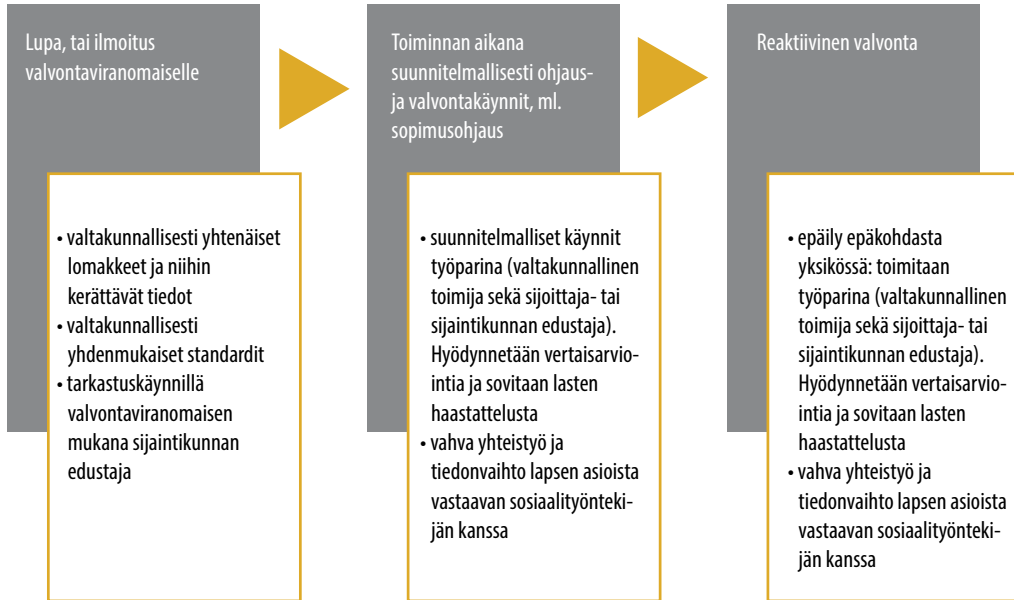
ⁱ Kansallista sijaishuoltopaikkojen rekisteri on kehitteillä ja sen perustamisesta on tehty esiselvitys Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman puitteissa.

- Seurataan systemaattisesti lapsen oikeuksien noudattamista (sijoitajakunnan velvollisuuksia) sijaishuollossa (esim. asiakassuunnitelman ajantasaisuus, läheisten tapaaminen)
- Yksiköstä kertyvää tietoa on koottava yhteen, jota voidaan käyttää lapsikohtaisen sijaishuollon toteutumisen seurannan tukena.
- Tiedon seuranta on välttämätöntä lapsen hyvinvoinnin takaamiseksi ja rakenteellisen väkivallan/ kaltoinkohtelun/turvattomuuden vähentämiseksi. Samassa yhteydessä tulee kiinnittää huomioita lapsen oikeuteen pysyviin olosuhteisiin ja ihmissuhteisiin.

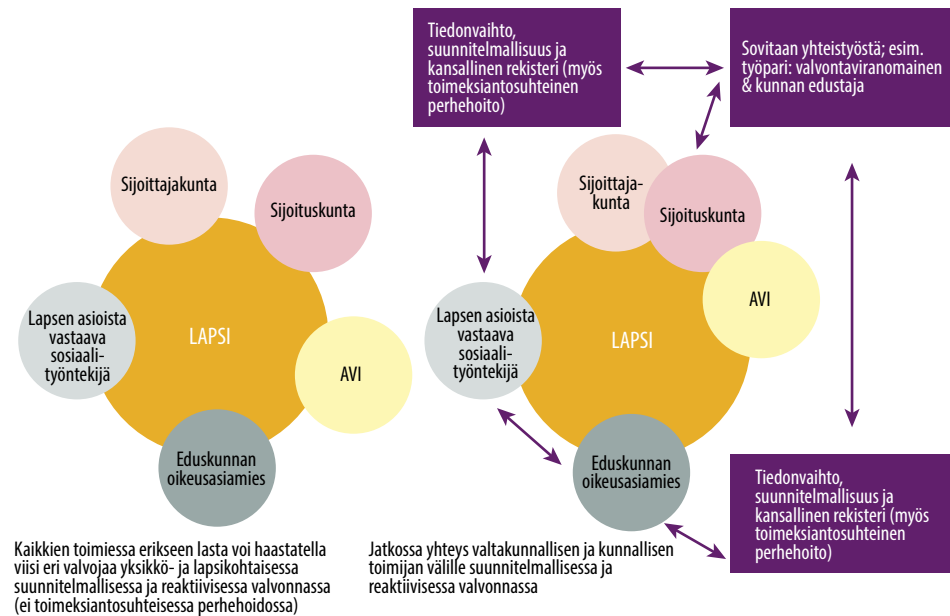
Mallinnusryhmä kiinnitti erityistä huomiota lapsen kuulemisen ja osallisuuden vahvistamisen teemaan ja on tehnyt tästä yksityiskohtaisemman kolmiportaisen jaottelun (yksilötaso, ryhmätaso ja yhteiskunnallinen taso). Toimintamallin käyttöönoton myötä:

- Aikaansaadaan systemaattisemmat lasten näkemysten ja kokemusten selvittämisen käytännöt sijaishuoltopaikoissa.
- Yksittäiselle lapselle ja lapsille ryhmänä avautuu mahdollisuus saada parempaa sijaishuoltoa ja osallistua nykyistä systemaattisemmin oman sijaishuollon kasvuympäristönsä toiminnan arviointiin ja kehittämiseen sekä mahdollisten epäkohtien esiintuomiseen.
- Lasten ja heidän perheidensä osallisuus vahvistuu ja heillä on paremmat edellytykset ymmärtää omaa tilannettaan, vaikuttaa siihen sekä arvioida sijaishuollon onnistumista.
- Lapsi tietää enemmän oikeusturvastaan ja hänellä on nykyistä paremmin tiedossa yhteydenottotahot ja -keinot.
- Lapset saavat turvallisemman, läpinäkyvämmän, oikeudenmukaisemman ja tavoitteellisemman sijaishuollon, jolloin lasten saaman palvelun ja tavoitteiden toteutumisen seuranta tapahtuu sekä yksilö- että sijaishuoltoyksikkökohtaisesti. Palvelu on valtakunnallisesti tasa-arvoisempaa.
- Lapsen osallisuuden tukemisessa huomioidaan lapsen osallistumisen takaamiseksi luodut eettiset periaatteet.
- Erialaisten yhteydenottokeinojen kehittäminen jatkuu.

Kuvio 3. Malli yksikkökohtaiseen valvontaan (pl. perhehoito).

Kuvio 4. Lapsikeskeinen valvonta.

Liite 4 – Yhteenveto suosituksista

SUOSITUKSET / OSALLISUUS

Lastensuojelussa toimitaan niin, että työntekijän ja lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen/nuoren sekä lapsen perheen ja muiden läheisten sekä muiden asiaan osallisten/lapselle tärkeiden ihmisten välillä on mahdollisuus jatkuvaan ja luottamukselliseen vuorovaikutukseen. Suositellaan lastensuojelun sosiaalityön organisointia systemisen tiimityöskentelyn periaatteiden mukaisesti aina kun se on asiakastyön järjestämisen näkökulmasta mahdollista. (T,J¹)

Läheisverkoston jäsenet ja heidän mahdollisuutensa antaa sosiaalista tukea määritellään yksilöllisesti lapsen/nuoren ja perheen tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. (T)

Lastensuojelun työntekijä, perhe, läheiset ja muut lapsen asiassa mukana olevat viranomaiset neuvottelevat yhdessä muiden viranomaisten mahdollisuuksista tukea lapsen edun toteutumista ja auttaa vanhempia kasvatustavasta toteutumisessa. (T)

Lastensuojelun sosiaalityöntekijä huolehtii, että lapsen läheiset ovat osallisena lapsen tilanteessa kaikissa sijaishuollon vaiheissa. (T)

Johto huolehtii, että lapset, nuoret ja perheet otetaan mukaan kehittämään palveluja. Kun kunnassa laaditaan lasten, nuorten ja heidän vanhempiensa osallistumisen vahvistamiseksi ja lastensuojelupalveluiden parantamiseksi suunnitelma, joka on osa lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa, tulee asiasta näkyvämpi myös asiakkaille. (J)

¹ Suosituksessa on viitattu suluissa tahoön, jota suositus erityisesti koskee.

T = työntekijä, J = johto

SUOSITUKSET / LASTENSUOJELU OSANA LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN PALVELUJÄRJESTELMÄÄ

Lastensuojelu antaa ilmoituksen tehneelle viranomaistaholle tiedon lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta sekä ilmoittaa asiaa hoitavan toimiston tai työntekijän nimen ja yhteystiedon. (T, J)

Lastensuojeluilmoituksen tehnyt ammattilainen on tarvittavassa määrin mukana lapsen asian selvittämisessä ja tuen tarjoamisessa. Muut viranomaiset ovat mukana silloin, kun se on tarpeen. (T)

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä koordinoi lastensuojeluasiaan liittyvää viranomaisyhteistyötä ja huolehtii, että viranomaiset tietävät yhteistyön tarkoituksen ja tavoitteet lasten ja perheiden yksilöllisissä tilanteissa. (T)

Kun lapselle ja huoltajalle ilmoitetaan lastensuojelun työskentelyn aloittamisesta, kerrotaan samalla, mitä lastensuojelun työskenteleminen tarkoittaa käytännössä ja annetaan esimerkiksi infopaketti lastensuojelusta painettuna oppaana asiakkaille ja tiedot palveluista kunnan nettisivuilla. Myös sosiaaliasiamiehen palveluista ja asiakkaan oikeusturva-keinoista tulee kertoa asiakkaalle. (T, J)

Ensimmäisessä tapaamisessa - ja tarvittaessa jatkossakin – lastensuojelun työskentelyn periaatteet käydään asiakkaiden kanssa yhdessä läpi (mukaan lukien avoimen dokumentaation mahdollisuus). (T)

Johto tukee työntekijöiden kykyä ja mahdollisuuksia lapsilähtöiseen ja ihmissuhdeperusteiseen työhön vastaamalla muun muassa resursoinnista, työn painotuksista ja osaamisen vahvistamisesta. Johto myös huolehtii, ettei asiakkaan ja työntekijän välinen luottamuksellisuus asiakassuhteessa katkea tarpeettomasti, esimerkiksi organisaatiomuutoksissa. (J)

Asiakkaalle tarjottava tuki on asiakkaan tarpeisiin räätälöityä ja tarpeen mukaan intensiivistä. (T, J)

Työskentelytavat ovat monipuolisia ja käytettävät menetelmät luotettavia. Kotikäynnit - tarvittaessa ennalta ilmoittamattomat - kuuluvat työhön. (T, J)

Moniammatillinen asiantuntijaryhmä tukee lastensuojelutyötä sen eri prosesseissa. (J)

SUOSITUKSET / LASTENSUOJELUN AMMATTILAISET JA TYÖYHTEISÖT

Jokaisella työntekijällä on mahdollisuus osallistua oman työnsä kehittämiseen, myös mahdollisiin työhön liittyviin tutkimus- ja kehittämisverkoihin. (T, J²)

Lastensuojelutyössä tarvittavan osaaminen määritellään selkeästi ja osaamista tuetaan suunnitelmallisesti varsinkin niiden työntekijöiden osalta jotka vasta aloittavat työuraansa lastensuojelussa. (J)

Työntekijöiden välistä tehtäväjakoja kehitetään edelleen, mm. lähihoitajien, sosiaalihjaintien ja sosiaalityöntekijöiden välillä. (T, J)

Lastensuojelutyön organisoinnissa lähtökohtana on, että lastensuojelun sosiaalityöntekijää kohden on enintään 25 asiakasta. Työntekijäkohtaiseen asiakasmäärään vaikuttavat kuitenkin myös alueelliset, sisällölliset, asiakkaan palvelutarpeisiin liittyvät tekijät ja muut käytettävissä olevat resurssit sekä lainsäädännön muutoksista aiheutuvat resurssitarpeet, kuten jälkihuolto-oikeuden laajennus 21 ikävuodesta 25 ikävuoteen. Yksittäisen sosiaalityöntekijän työtilanteeseen saadaan joustoa organisoimalla työ tiimityöksi. (J)

Työtä kehitettäessä minimoidaan asiakkaille koituvat haittavaikutukset työntekijöiden vaihtuvuudesta. Tämä voidaan tehdä mm. varmistamalla, että yksi sama työntekijä kulkee asiakkaan rinnalla lastensuojeluprosessin eri vaiheissa. (J)

Työntekijän täydenniskoulutuksessa sekä työtä kehitettäessä rinnalla kulkevaa ohjausta ja opettamista korostetaan yksittäisten koulutusten sijaan. (J)

Työnohjaus järjestetään asiakastyötä tekeville. (J)

Lastensuojelun työntekijöille annetaan mahdollisuus kehittyä lastensuojelutyön mentoriksi ja toimia mentorina kollegoille omassa tai muussa työyhteisössä (T, J)

Työntekijät ja työyhteisöt arvioivat omaa toimintaansa ja hyödyntävät tutkittua tietoa. (T, J)

Palveluista kerätään asiakaspalautetta systemaattisesti. (J)

Dokumentointiin kiinnitetään huomiota. Työntekijöiden osaamista dokumentoinnissa vahvistetaan ja sovitaan paikallisista menettelyistä. (T, J)

Tieto lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta ja päättymisestä on ajantasaisesti kirjattava lapsen asiakirjoihin ja niistä on annettava tieto asiakkaalle joko suullisesti tai kirjallisesti. (T)

² Suosituksessa on viitattu suluissa tahoön, jota suositus erityisesti koskee.

T = työntekijä, J = johto

SUOSITUKSET / ARVIOINTI ASIAKKUUDEN AIKANA

Asiakkaan tilanteen arviointi on kiinteä osa lastensuojelun asiakasprosessia sen eri vaiheissa ja sitä tehdään virkavastuulla. (J³)

Lapsi/nuori ja hänen vanhempansa kohdataan arvioinnissa selvittäen heidän valmiuttaan ottaa vastaan tukea, jotta sitä osataan antaa oikealla tavalla. (T)

Arvioinnissa selvitetään lapsen/nuoren kokonaistilanne siten, että asianosaiset ymmärtävät, miksi arviointia tehdään, mitä arvioidaan ja miten arviointi toteutetaan. (T, J)

SUOSITUKSET / SIJAISHUOLLON LAATUKRITEERIT

Eri toimijat sijaishuoltoa järjestäessään, hankkiessaan, tuottaessaan ja valvoessaan huomioivat kaikki sijaishuollon laatukriteerit.

SUOSITUKSET / SIJAISHUOLLON VALVONTA

Sijaishuollon valvontaa kehitetään kunnissa huomioiden tehty valvonnan malli ja soveltaen sitä omalle alueelle (T, J)

³ Suosituksessa on viitattu suluissa tahoön, jota suositus erityisesti koskee.

T = työntekijä, J = johto

LÄHTEET

- Halila, Ritva; Kaukonen, Päivi; Malja, Marjo; Savola, Suvi (toimitus). Lasten, nuorten ja perheiden osaamis- ja tukikeskukset (OT-keskukset). Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja 2019:30.
- Heino Tarja & Eriksson Pia (2019) (toim.) Lasteri - ideasta toteutukseen : Selvitys lastensuojelun 24/7 yksiköiden tietokannasta. THL työpäpaperi 11/2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-305-2>
- Hoikkala, Susanna; Kojo, Raija; Tervo, Jaana; Aaltonen, Teija. Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli : kohti lapsikeskeistä ja lapsenoikeusperusteista toimintatapaa. THL työpäpaperi 19/2017, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-855-5>
- Hoikkala, Susanna & Lavikainen, Ville (2015) Sattumuksia vai suunnitelmallisuutta? Selvitys sijaishuollon laadusta. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Holma, Tupu (2009) LapsiARVI-kriteerit – perusvaatimukset lastensuojelupalvelujen laadulle. Opas laadun arviointiin ja kehittämiseen. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Kananoja, Aulikki; Ruuskanen, Kristiina. Selvityshenkilön ehdotukset lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi. Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:4.
- Kasvun kumppanit -palvelu. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet>
- Kasvun tuki –verkkoportaali. <http://www.kasvuntuki.fi>
- Laakso, Riitta. "Ne näki musta" : Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. THL Raportti 2019, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-267-3>
- Lahtinen, Pia; Männistö, Leena; Raivio, Marketta. Kohti suomalaista systeemistä lastensuojelun toimintamallia: keskeisiä periaatteita ja reunaehtoja., THL työpäpaperi 7/2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-827-2>
- Laki lapsiasiavaltuutetusta (1221/2004) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20041221>
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta (190/2019) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190>
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>
- Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>
- Lapsen oikeuksien sopimus. Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 60/1991. Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>
- Lapsen oikeuksien sopimuksen käsikirja / Unicef. <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-kasikirja/>
- Lapsuuden ja nuoruuden etiikka sosiaali- ja terveysalalla. ETENE-julkaisu 41. Helsinki 2013. http://www.etene.fi/c/document_library/get_file?folderId=638150&name=DLFE-6303.pdf
- Lasta koskevat asiat, asiakkuudet ja määrääjät sosiaalihuollossa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ohje 4/2018.
- Lastensuojelun Keskusliitto (2004) Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit. Laituri -projekti. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisu 18. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>
- Perhehoitolaki (263/2015) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150263?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perhehoitolaki>
- Pesäpuu ry & Espoon kaupunki (2016) Lasten laatusuosukset perhehoitoon. Tavallista arkea ja kilttejä aikuisia. https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2018/02/lasten_laatusuosukset.pdf
- Pukkio, Saana & Hipp, Tiia toim. (2016) Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Quality4Children (2007) Quality4Children. FICE, IFCO and SOS Children's Villages. Innsbruck: Quality-4Children. Suomeksi: Quality4ChildrenStandardit lasten sijaishuololle Euroopassa. https://www.sos-childrensvillages.org/getmedia/1de52e36-0ce0-4420-ac38-a59063dc5e70/Q4C_Finnish.pdf
- Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Talentia ry / Ammattieettinen lautakunta (Helsinki 2017). http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>
- Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta, ETENE-julkaisu 32, 2011. http://www.etene.fi/c/document_library/get_file?folderId=63023&name=DLFE-2903.pdf
- STM (2017) Hyvä perhehoito -työryhmä. Perhehoidon toimeenpanon tuki. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:25. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80009/Rap_2017_25.pdf

- Suomen perustuslaki (731/1999) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Terveystieteiden tutkimuskeskus (2010). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>
- Tulensalo Hanna; Kumpulainen Kirsti; Kekkonen Marjatta (2016) Monitoimijainen arviointi. Teoksessa Erityis- ja vaativan tason palvelujen työpajaprosessin raportit. THL. Työpaperi 26/2017.
- Vario, Pipsa & Barkman, Johanna & Kiili, Johanna & Nikkanen, Marko & Oranen, Mikko & Tervo, Jaana (2012) "Suojele unelmia, vaali toivoa". Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:6. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/suojele-unelmia-vaali-toivoa.pdf>
- YK:n sijaishuollon ohjeet (2010). YK:n yleiskokouksen päätöslauselma A/RES/64/142, 24.2.2010. Alkuperäinen: Guidelines for the Alternative Care of Children (2010). Suomennos: https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/sijaishuollon_ohjeet_final-1.pdf
- Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (YK). http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/ykn_vammaissopimus_uudistettu_painos_2012.pdf
- Yliruka, Laura. Itsearviointi reflektiivisenä rakenteena. Kuvastin-menetelmän toimivuus, käyttöönotto ja kehittäminen. Väitöskirja, Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto, Helsinki 2015.

Laadukkaassa lastensuojelussa huomioidaan kauttaaltaan eettiset periaatteet. Lapselle tämän tulisi näkyä muun muassa siten, että hänen oikeutensa ja etunsa ovat työssä ensisijaisesti huomioitavia, mutta myös hänen läheisensä saavat yhdenvertaista, syrjimätöntä ja kunnioittavaa kohtelua. Työntekijät käyvät avoimesti läpi ne tuen ja palvelujen muodot, joiden kautta lapsen ja perheen on mahdollista saada tukea. Lapsi saa kokea, että jokaisessa tilanteessa huomioidaan hänen turvallisuudentunteensa ja sitä edistetään. Työntekijät ovat ammattilaisia, jotka kohdatessaan lapsia ja perheitä toimivat inhimillisesti ja empaattisesti.

Lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen pitää voida luottaa siihen, että hän tulee kuulluksi omana itsenään. Hänen tulisi saada riittävästi aikaa omilta työntekijöiltään ja voida vaikuttaa niin aikaan, paikkaan kuin siihen tapaan-kin, jolla hänen elämänsä asioita käsitellään. Lapsella tulee olla myös muutoin mahdollisuus vaikuttaa lastensuojelun toimintaan: esimerkiksi systemaattisen palautejärjestelmän kautta ja halutessaan osallistua laajempaan palvelujen kehittämiseen.

Lastensuojelutehtävä toteutuu parhaiten lasten, nuorten ja heidän läheistensä sekä työntekijöiden keskinäiseen luottamukseen perustuvana yhteistyönä. Tämän taakse tarvitaan vastuullisia päätöksiä ja toimintakulttuuria. Tarvitaan myös valvontaa. Johdolla on vastuu muun muassa siitä, että työntekijöiden työolosuhteet ovat sellaiset, että he pystyvät tekemään työnsä laadukkaasti. Käsissäsi oleva lastensuojelun laatusuositus kertoo näistä kaikista lisää.

Internet: stm.fi/julkaisut

JULKAISUJEN MYYNTI:
julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi

ISSN PDF 1797-9854
ISBN PDF 978-952-00-4067-3